

AD

Myfariam Missæ appendix DISSERTATIO

DE

AGNO PASCHALI JUDAEORUM.

In cursu dissertationum Academicarum

A. Chr. 1629, dissertationem aliquam de agno paschali placuit instituire, tum ut in gravissimo argumento exercitatione utilissima occuparemur, tum, ut ostenderemus, neque isto typo fulciri posse myfariam Missæ Romanensium. Illam ergo nunc subijciemus.

USTINUS, φιλοσοφίας μὲν ὁ ἀνὴρ τῆς δέκαδ' ἡμᾶς καὶ μάλιστα γὰρ τῆς δύραθεν εἰς ἄκρον ἀνηγμένῳ, πολυμαθείας τε καὶ ἰσοειῶν περὶ ῥερόμενῳ πλάτῳ, ut loquitur Photius in Biblioth. p. 115. in Dialogo cum Triphone Judæo (quem in commentariis Thalmudicis *Tarphonem* appel-

§. 1.
Resß. Com-
rado Run-
gio, Wei-
marshei-
mensi No-
raco,

lari, sacerdotem divitem fuisse, *R. Aquibæ* conjunctissimum, &c. conjicit *Drusius* de trib. sectis lib. 2. c. 2. & tempore belli cum Barchocheba fictitio Judæorum servatore ex Syria profugisse Ephesum, meminit *Baron. T. 2. Annal. p. 80.*) pag. 232. Judæis mutilationem sacratissimi V.T. obiecturus, inter reliqua, ita loquitur: 'Απο' μὲν ἔν τῶν ἐξηγήσεων, ὧν ἐξηγήσατο Ἑσδρας εἰς τὸν νόμον τὸν περὶ τῶ πάχα, τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἀφείλοντο. Καὶ εἶπεν Ἑσδρας πρὸς λαὸν. Τοῦτο τὸ πάχα ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἡ καταφυγὴ ἡμῶν, καὶ εἰὰν διανοηθῆτε, καὶ ἀναστῇ ὑμῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν, ὅτι μέλλομεν αὐτὸν ταπεινοῦν ἐν σημείῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἐλπίσομεν ἐπ' αὐτὸν, ὃ μὴ ἐρυμωθῇ ὁ τύπος ὅτι εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. Λέγει ὁ θεὸς τῶν

τῶν δυνάμεων. Ἐὰν δὲ μὴ πισδῶσιν αὐτῷ, μὴδὲ ἐσακύνθητε τὸ κηρύγμα-
 τὸ αὐτοῦ, ἵστετε δὲ ὅτι χάσμα τοῖς ἔθνεσιν. *Ex verbis, quæ Esdras de
 lege & constitutione Paschæ commemoravit, hunc locum abs-
 tulerunt.* Et dixit Esdras populo. Hoc pascha Salvator
 noster & perfugium nostrum. Ac si in animum induxeri-
 tis & in cor vestrum adscenderit, quod humiliaturi eum si-
 mus in signo, & postea speraturi in eum, non desolabitur
 locus iste in omne tempus, dicit Deus virtutum. Si in eum
 non credideritis, neque audieritis annunciationem ejus,
 deridiculum eritis gentibus. Esdræ locum hunc à vulgata
 ed. abesse, notat *Perionius* in *Annot. ad Just. querendumque*
putat, primum, unde Iustinus integra hæc habere potuerit: De-
inde, cur ipse & ceteri Christiani ea in exemplaribus, quibus
utebantur, non adduxerint, ut per temporum gradus ad nos
salva pervenirent. *Sylburgius* citat Esdræ, cap. 6. v. 21. At-
 qui non habentur illa verba in editione Romana, quæ ve-
 rustiss. exemplarium collatione suam integritatem pro-
 bat, neq; Regio Operi illa inserta sunt ullibi apud Esdram.
 Neque tandem in tertio libro Esdræ tributo, quem *Bene-*
dictus Paris. & Gilb. Genebrardus contra alios Pontificios
 in Canonem ponunt, *Iulius Rugerius & Th. Stapletonus*
 in eum à Papa acciri posse statuunt, inveniuntur, quem li-
 bris sub titulo Esdræ notis omnibus præponit Græca ed.
 Romana, & *Athanasius* in Synopsi primo ordine nominat.
 Vnde error *Fr. Vatabli, Fr. Junij, Fr. Lucae*, negantium, ter-
 tium Esdræ extare Græcè. Nec *Salmeron* T. 1. proleg. 4.
 ubi undecim loca à Judæis ablata ex V. T. jactat, hunc pro-
 ferre audet. Nec *Hieronimus*, qui post *Justinum* Esdram
 ex Hebræo vertit & annotationibus illustravit, eum intro-
 ducit. Neque in Esdra apparet ullibi ille hiatus, quem ver-
 ba à *Justino* prolata supplere possint. Nec credibile est, a-
 lijs clarissimis christianismi è V. T. firmandi fundamentis
 relictis hæc Judæorum consilio abolita fuisse. Existima-

mus igitur, Justinum, ut in aliis, ita hinc quoque exemplaris cujuspiam Græci autoritate deceptum fuisse, ut hæc verba ad textum Hebræum pertinere statueret. Quoniam verò sententiam loci ibi non impugnat Tryphon Judæus, quæ est, Salvatorem generis humani in cruce exinanitum fidei objectum esse, & pascha N. T. mactandum esse salvatorem, placuit præmittere hoc monumentum vetustatis dissertationi nostræ, quam de sacramento agni Paschalis instituire, cum bono Deo, animus est.

SEDES sacramenti **AGNI PASCHALIS**, in sacris literis est Exod. 12, cap. & cap. 34. 25. & Lev. 23. 5. & Num. 9. à v. 1. usque ad 14. & cap. 28, 16. & Deut. 16, v. 1. & c. Josuæ 5, 10. 2. Reg. 23, 21. 22. 23. 2. Paral. 30, 1. 2. 5. 16. 17. 18. & c. 35, 1. 6. 7. & c. Esd. 6, 19. Ezech. 45, 21. 22. 23. & c. Confer *Ioséph. l. 2. ἀρχαῖολογ. cap. 5.* & *Philon. Iudæ. de sacrif. Abelis & Caini, q. 108.* & de migrat. Abrah. p. 307. & de vita Mos. p. 531. & de Decalog. p. 591. *Paraphrasis Chaldaica* Exod. 12. ex interpretatione *P. Fagij* ita loquitur. *Et dixit Dominus, & c. Mensis iste vobis principium mensium erit, primus erit vobis in mensibus anni, v. 3. loquimini cum tota synagoga Israel, dicentes, in decima die mensis hujus tollat unusquisque sibi pecudem juxta domum Patrum, pecudem pro domo, quod si minor fuerit domus, quam ut sufficiat ad vescendam pecudem, tollat ipse & vicinus eius, qui propinquus est domui suæ, juxta numerum animarum, singuli pro esu suo numerabimini ad vescendum agnum. Agnus integer masculus, anniculus erit vobis, quem ex agnis aut ex capris tolletis. Eritque vobis in custodiam, usque ad quartam decimam diem mensis hujus, mactabitque eam tota congregatio Israelis inter vespervas, & tollant de sanguine, ponantque super duos postes & in superliminari quæ sunt in domibus, in quibus comedent eum. Et carnem in nocte illa assam igni, & azymum panem cum amaris herbis comedant. Non comedetis ex eo crudum, neque coctum aqua, sed as-*

Sedes hujus Sacramenti.

sum igni, caput ejus cum cruribus ejus, unà cum intestinis. Nec residuum quid facient, usq; mane, quod autem residuum manserit ex eo, igni comburatis. Et ad hunc modum comedatis eum, lumbi vestri accincti erunt, calceamenta in pedibus vestris & baculi vestri in manibus vestris & comedetis eum festinanter. Pesach est coram Domino, &c.

§. 3.

NOMEN communiter desumitur ex Exod. 12, 11. פסחא חורא קדמי ליה: quod Chaldaicè dicitur פסחא חורא קדמי ליה: transitus hic coram Domino. SYRUS in N. T. ס in צ mutato פצח Petzcha vocat. Nomen פסח à Græcis V. T. interpretibus in πάσχα deflexum est, excepto 2. Paral. ubi ea vox decies septies occurrit, & nunquam πάσχα, semper πασέκ in Græco scribitur: unde suspicari licet, hunc librum non ab eo autore, à quo Pentateuchus, translatus fuisse. Cum præsertim aliàs constet, Græcam translationem κοινήν non esse integram illam ab interpretibus Ptolomæo Philadelpho Regi adornatam, sed ex varijs Græcis versionibus confusam, ut ex sacrorum eorum librorum, quos è Græco transtulit in Op. suis Hieronymus, cum hac nostrâ collatione & allegatorum insuper Justin Martyris ex sacris literis comparatione cum eadem facile ostendi potest. Conf. *Perionium* in observ. ad Tryphonem Justin. Et ut פסח in πασέκ sive πασέχ traducatur, *Theodotionis* (quem Ponticum *Hieronymus*, Ephesium *Epiphanius* & *Euthym. Zigabenus* nominant, Marcionitam prius, post Ebionæum factum, versionem suam Marcionitis opposuisse tradit *Theodoretus*. Semichristianum vocat *Hieronymus*, aitque Ecclesias, Daniele non juxta LXX. sed Theodotionem legere) versioni consentaneum esse, *Theodoretus* monet, ad Exod. quæst. 24. Τὸ δὲ πάσχα ὁ μὲν φίλω ἡρμηνεύσειν διαβατήρια, ὁ δὲ Ἰώσηππος, ὑπερβασία, ὁ δὲ Σύμμαχος, ὑπέρβασις, ὁ δὲ Θεοδοτίων, πασέκ, αὐτὴν πάλιν ἑβραίων φωνὴν πεθεικώς. Philo Iudæus scribit lib. 3. de vita Mos. πάσχα, lib. de Decal. πάσχα. Josephus lib.

z. c. 5. *πάσχα* l. 5. c. 11. *πάσχα*. In N. T. Græco constanter *πάσχα* legitur. Latinus interpres in V. T. legit Phase, excepto Ezech. 45. & Esd. 1. cap. 6. vbi Pascha legitur. Quid ei venerit in mentem, ut, quod ab Hebræis dicitur Pesach, deflexerit in Phase, differit *Ant. Nebrissensis* in annotat. cap. 33. p. 225. *P. exile*, inquit, *in aspiratum verti, frequens est apud eos, qui de Hebræo sermone transferunt in Græcum aut Latinum. Ut pro eo, quod Hebræi dicunt, Paro, Pasga, Pasur, Græci primum, deinde Latini transtulerunt Pharo, Phasga, Phasur & mille alia. Scheva verò apex, qui subijcitur primæ literæ, cum ab ijs ferè semper per E. proferatur, Græci & Latini plerunque vertunt in A. ut pro eo, quod illi dicunt, Semuel, Zebulon, Rephaim, nos per A. proferimus, & post. Illud mirabile, quod placuerit Interpretibus Græcis & Latinis ἥ, quam Hieronymus duplicem adspirationem vocat, subiecto patach sive Cametz, semper vetere in E. ut Noah, Noe, &c.*

ORIGINEM vocabuli Hebræam, non Græcam esse, nec à *πάσχα* descendere, in hac luce literarum constat. Monuerunt idem olim Veteres, *Augustinus, Hieronymus, Nazianzenus, Isidorus. Nebrissensis* animadvertit, *Ioan. Tortellium* & alios in Hispania suo tempore tradidisse, Græci fontis esse. Tribuit eundem errorem *Lactantio & Ambrosio. Lactantius* l. 4. c. 26. hanc quidem originationem tradit, sed Hebræam etiam non obscure indicat. *Ambros.* l. 1. *Hexæm.* c. 8. & 1. de Cain, c. 8. tantum docet, *Pascha nostrum esse transitum à passionibus ad exercitia virtutis, &c.* Transitum itaque nominat, licet à passionibus. *Irenæus* l. 4. c. 23. ait, *Pascha nominatum diem, in qua passus est Christus, prout præfiguratum fuerat per eandem.* Paulò clarius ejusmodi e-
tymon Græcum assignasse videntur autor conflictus cum Serapione, qui creditur esse *Arnobius* non Africanus, sed Romanus, & *Tertullianus* contra Jud. c. 10. Credi potest voluisse primum Græcos ἐξελανίζειν Hebræas quasdam voces,

§. 4.

iisque propter similitudinem soni Græcæ linguæ tribuere
 significationem. Quod contigisse circa nomina Cephæ
 & Jesu, quasi caput & medicum significarent, quia κεφαλή
 caput est, ἰᾶν mederi, patet. Fecit id in primo nomine Opi-
tus Melevitan. l. 2. contra Parmenian. & autor supposititiæ
 Epistolæ 3. quæ Anacleto Papæ tribuitur. *Dionysius* quem
 Arcopagitam nominat vulgus, l. de div. nom. c. 3. idem
 fecisse dicitur, statuente Fr. Turriano Jesuita l. 2. pro Epi-
 stolis Pontificum, p. 166. sed falso. Vocat enim Petrum
 tantum κορυφαίαν καὶ πρεσβυτάτιω τῶν διολόγων ἀκρότητα pag. 281.
 ed. Paris. nullam autem mentionem facit deductionis ex
 Syriaismo. In posteriori præter alios fuit, Cyrillus Hierosoly-
mitanus Catech. 10. quando ait, Ἰησοῦς ἐστὶ κατὰ μὲν Εβραϊκὴν σωτὴρ,
 κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ὁ ἰώμενος. Sed Epiphanius, quem in
 hæresi 29. Nazoræorum idem fecisse Turrianus lib. cit. as-
 ferit, falsò producitur, ut & Philo ex l. de vita Contempl.
 Mos ergò fuit veterum, ut in vocibus peregrinis, quarum
 non ignorarent etymum, satagerent aliquid invenire,
 quod earum significationi accommodarent, aut, ut lo-
 quitur Nazianz. serm. 42. in S. Pascha, traducerent τινὰ τῶν
 ὀνομάτων ἀπὸ τῶν ἀσαφέςερων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικότερων ἐπὶ
 τὸ εὐσχημονέστερον. Sic Ambrosius Etymon duplex dat nomini
Levites, lib. 2. de Cain & Abel. In Levitis figuræ agni præ-
 cessit mysterium, verum venturum Levitem, qui proprii cor-
 poris passione tolleretur peccata mundi. Levites significatur su-
 scepius pro me, vel ipse mihi levis. Sic Anastasius Sinaita, Græ-
 cus, cum non ignoraret, unde vocabulum βάπτισμα dedu-
 catur, quod sciret peccatum originale sacro lavacro ablui,
 scripsit βάπτισμα dici, quasi βάπτισμα, ἐν ᾧ βάλλεται τὸ πταίσμα.
 Sic scribit Iustinus in dial. cum Triphone, agnum qui to-
 tus affabatur, fuisse symbolum τῷ πάθει τῷ σαυροῦ, δι' ἧς πάσχει
 ἔμελλον ὁ χριστός. Philo Iudæus, etsi non dicit ille quidem ex-
 pressè, πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen allusione id vi-
 detur

detur significare, ut de herede rerum divin. pag. 345. & alibi.

Hebream igitur voci originem præbuit radix נח, quæ notat, transire sive transilire per intervalla, scil. è loco in locum, è latere in latus. Exod. 12, 13. & 23. Es. 31, 5. *Chaldeus Paraphrastes* reddit per נח, sive נחל. perpercit, ab ultione abstinuit. LXX. vertunt, per σκεπάζω protego. Exod. 12, 13, 27. παρέρχομαι. Exod. 12, 23. διατρέχω. 3. Reg. 18, 16. περιποιέομαι foveo. Es. 31, 5. χαλάνω Claudico. 2. Reg. 4, 4. 3. Reg. 18, 21. Complutensis editio Fr. Ximenij, Archiep. Toletani secuta nonnullos ex Hebræis verbum Hebraicum נח in toto hoc capite per misereri & parcere interpretatur, quia sic Onkelos quoque transtulit. Cæterum *Ant. Nebrissensis* l. c. innuit, *antiquæ Ecclesiæ sententiam esse, à transitu maris rubri hoc nomen factum, quia canit in hymno, post transitum maris rubri, Christo canamus Principi. Fr. Ribera, Jesuit. eandem sententiam Augustini esse tractat. 55. in Johan. tradit. lib. 5. de Templo D. 3. Idem Pererius in Exod. p. 379. de Aug. asseverat. Sed nec Ecclesiæ nec Augustini ea est locis allegatis mens. Nam Ecclesiæ in hymno citato transitum maris rubri vocat baptismum ex 1. Cor. 10, 2. Augustinus verò ait quidem, In Hebræa lingua Pascha transitus dicitur, propterea, quia tunc primum pascha celebravit populus Dei, quando ex Aegypto fugientes rubrum mare transiverunt: sed hisce verbis tempus tantummodò nominis hujus, non causam ostendit, quam potius verbis sequentibus indicat. Philonem Jud. l. 3. de vita Mosis & Joseph. lib. 17. Antiq. & Gregorium Naz. or. de pascha, à transitu Israelitarum ex Aegypto Pascha dici voluisse tradit Perer. Jes. in Ex. p. 379. Secundaria quadam notione hoc eos fecisse, didicisse debuisset Jesuita ex innumeris citatorum autorum locis. Itaque immediatè dicitur Pascha à transitu sive transilitione Domini, qua justo judicio pertinaciam Pharaonis punitu-*

§. 5.

Rib. & Pererius
Jesuitæ
refell.

rus primogenita Aegyptiorū angeli percussoris potestati permisit, Israelitarum domos verò transiit, & ab illarum ingressu vastatorem prohibuit. Hunc transitum transitus ex Aegypto & transitus per mare rubrum secuti sunt, ideoque tanquam miraculosa divinæ deductionis opera rectè conjunguntur.

§. 6.

*Pascha qd al. et
syfiet.*

Quamquam autem PESACH sive PASCH a ratione originis notet transitum Domini cum percussore per Ægyptum, Ex. 12, 27. tamen alias quoque ex usu formatore sermonis habet notiones. Itaque DE INDE notat festum solenne & anniversarium, in quo in memoriam horrendi transitus & gravissimæ percussione agnus mactabatur comedebaturque, cujus institutio est Exod. 12, 14. 2. Paral. 35. Ex. 12, 43. c. 34, 25. Luc. 22. &c. TERTIO totam ei per septem dies adjunctam azymorum solennitatem, quæ eodem nomine dicitur, Act. 12, 4. QUARTO singulariter ipsam ceremoniam, sacramque actionem, qua hoc sacramentum V. T. administrabatur, Ex. 12, 43. QUINTO agnum in festo illa ceremonia conficiendum, Lev. 23, 5. 2. Paral. 30, 17. 18. Matth. 27. SEXTO antitypum illius agni sacramentalis Christum, 1. Cor. 5, 7. Vide hymnum *Damasceni* in dominicam Paschalis, ubi Dominus, postquam resurrexerat, dicitur pascha nostrum, & pascha æternum, ἀγαλλομένῳ ποδὶ πάσχα κροτέντες αἰώνιον, nisi malis accipere de ipsa festivitate & gaudio propter resurrectionem. Ibidem appellatur Pascha mysticum. *Socrates* lib. V. cap. 22. de Origine. ἐν πάσχα ἀληθινὸν γεγενῆσθαι λέγων, ὅπερ ὁ Σωτὴρ ἐπτελέσειν, ἐνεργήσας καὶ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, διὰ τὸ προσμιλῆσαι τῷ σαυρῶ. Socrati igitur sive Origeni pascha est sacrificium Christi in cruce. Aliquando etiam Pascha dicitur ipsa commemoratio hujus sacrificij, sive in Eucharistia, ut apud *Isidorum Pelusiota* lib. 4. epist. 162. σπουδαῖον ἐν χρῇ τυγχάνειν ταῦτέσι φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα. Oportet studiosum esse, hoc

hoc est amantem virtutis eum, qui Pascha divinum & verum sit manducaturus. Augustinus contra literas Petiliani Donat. lib. 2. cap. 37. Aliud est Pascha, quod adhuc Iudæi de ove celebrant, aliud autem, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus. Et Greg. Naz. Orat. 42. in Coen. Dom. hoc sensu dixit communicantes μεταλαμβάνειν τῆ πάσχα participare pascha, sive extra Eucharistiam, ut cum ait Chrysostomus T. 5. serm. 88. ἐπεὶ αἰὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τῆ κυρίου καταγγέλλειν, αἰὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν: Quia mortem Domini semper possumus annunciare, semper possumus pascha agere. SEPTIMO non prætermittendum, Pascha notare victimas, quæ septem azymorum diebus immolabantur. De qua notione ita loquitur Serarius ad Jos. cap. 5. p. 445. Bellarm. l. 4. de sacrif. Euch. Tolet. in C. 13, Joan. annot. 3. & 5. Suarez. Tom. 2. d. 4. s. 2. Tom. 3. d. 41. s. 1. Ribera l. 5. d. Templo. 3. ajunt, Victimæ, quæ septem azymorum diebus immolabantur, etiam vocari Pascha, Deut. 16. 1. & 2. Paral. 35, 8. & confirmari hoc putat locis indicatis Suarez ex Augustino, q. 24. in Deuter. Sed non queo annuere. Nam Deut. 16, 2. in Hebræo sic legimus, Immolabis Pesach Domino Deo tuo, oves & pecora. Vbi præceptum geminum est, unum de immolando pesach seu agno, alterum de ovibus & bobus immolando, vid. quos Num. 28, 10. & 21. jusserrat Dominus: & Suarez quidem T. 3. d. 41. s. 1. dicit, omnino concedendum, illic agi de agno paschali, sed in illis verbis v. 1. observa mensem, ut facias phase. Verum jam satis clarè ostendi, etiam v. 2. phase sumi pro agno. 2. Paral. c. 35. v. 8. in hebræo item sic legimus, Principes domus Dei sacerdotibus dederunt Lappefachim, id est, ut Paschata fieret, bis mille & sexcētos pecudes & boves trecentos. Vbi munus duplex videmus, bis mille sexcentos agnos, deinde trecentos boves, sed priores illi tantum, non isti vocabantur paschata. Augustin⁹ verò questione citata tantū dicit, boves adjici propter sacrificia diebus azymorū immolanda, non autem dicit vocari paschata. Hec ille cum suis pugnat,

cum tamen uterque scripturæ textus significato illi valde faveat. OCTAVO Alcuinus apud Thom. in Matth. 26. ipsos *azymos panes* appellari pascha ait. Et certè in formula solenni, qua quilibet paterfamilias ad esum azymorum domesticos suos hortatur, paschatismus vocatur azymorum esus, ideoque & azyma pascha sunt. Ea verò formula est apud *Rambam* T. 1. l. 3. Hal. 1. Judæi etiam quatuor illa vini pocula, quæ in paschali coena exhauriunt, vocant paschata.

§. 7.
*Peccant in hoc
 nōc Zwingl.
 ZWinglij
 somnium
 ex Ex. 12.*

Cæterum circa hanc appellationem *חמץ ליל פסח* hallucinantur l. *sacramentiperda*. Cum enim anxius hæret *Zuvinglius*, ut copulam in verbis cœnæ per significat explicandam esse probaret, nocturni monitoris, quem ater an albus fuerit, ignoravit, impulsu hunc locum produxit, teste ipso in subsidio Eucharistico: & in Coronide de Eucharistia part. 2, Oper. p. 249. *Vera, inquit, narro, adeoque vera, ut celare volentem conscientia cogat effundere, quod Dominus impertijt, non ignorans, quantis me contumeliis risibusque exponam. Cum tredecima Aprilis lux appeteret, visus sum mihi in somno multorum cum tædio denuò contendere cum adversario scriba, sicque obmutuisse, ut quod verum scirem, negante lingua beneficium suum proloqui non possem, qui me angor, (ut solent nonnunquam somnia fallaci ludere nocte. Nihil enim altius, quam somnium narramus, quod ad nos attinet, quamvis leve non sit, quod per somnium didicimus gratia Dei, in cujus solius gloriam ista prodimus,) vehementer turbare videbatur. Ibi ἀπὸ μυχῶν visus est monitor adesse, ater fuerit an albus, nihil memini, somnium enim narro, qui diceret, quin ignave respondes, quī Exod. 12. scribitur, est enim phasē, id est transitus Domini, protinus ut hoc phasma visum est, simul expurgatio & lectio exilio. Hanc Zvvinglianæ informationis historiam reperunt *Beza* in Creophag. & *Lavat*. in hist. sacram. Tractat & laudat ut divinum illud somnium Chr. Masso-*

Massonius Anat. part. 1. p. 123. & seqq. *Paraus* l. 3. de Li-
 terâ & sensu verborum Eucharistiæ c. 9. p. 132. itidem sta-
 tuit, *optimam & tutissimam eam interpretationem esse, quæ*
copulam Est exponit per significat. Hi verò à sociennis suis Sa-
 tis refutati sunt. Vide *Crell.* l. 2. Isag. c. 2. dist. 7. *Keckerm.* l.
 3. syst. Theol. c. 8. Can. 12. *Piscator*, qui olim Zvvinglij sen-
 tentiam defenderat, in verbis his mutata sententia meto-
 nymiam ponit. Sic enim scribit ad C. 12. Ex. p. 140. Pa-
 scha est Jehovah. Heb. *פסח יהוה*, id est, transitus ipsa
 Jehovah. Quanquam vox Hebræa est generis masculini:
 ipse, scil. *פסח* subaudi est transitus, vel potius transultio.
Der Überschrift / oder die überhupffung / id est, signum
 memoriale ipsius transitus. Metonymia subjecti. Confer,
 infra v. 14. & c. 13, 9. Atqui quando in loco nostro dici-
tur, Pesach ipse Domini, non respicitur ad agnum come-
dendum per relativam, ipse, sed indicatur admirabilis e-
ventus, qui coronidis instar decorabit comestionem Pa-
schatos: nempe percutiens gladius Domini, præteritis Isra-
elitis Aegyptios invasurus, cujus consideratione religio-
sè institutum sacramenti observandum. Sensus est. Co-
medite ex præscripto altissimi adhibitis ceremoniis agni.
 Ecce enim ille transitus Domini horribilis inflat. Adde, si
 per *אגן* concederemus respici ad agnum, non tamen
 Zvvinglij errorem stabiliri, qui nititur copulâ est, quæ hîc
 non est, nec metonymiam Piscatoris firmari, quia, in no-
 mine Pesach alia esse potest significatio, quia ut annotavi-
 mus, vel festum solenne, vel ceremoniam in agno sacra-
 mentaliter dispensando observandam, vel ipsum etiam
 agnum paschalem designat. Confer Ex. 12, 11. 21. 27. 43. 48.
 2. Paral. 35, 13. 17. 18. Matth. 26, 2. 5. 17. 19. Luc. 22, 7. Joh.
 6, 4. c. 18, 28. Act. 12, 4. Non habet ergò hoc loco fulcrum
 Calvinianorum esse significativum, quod à quibusdam
 Pontificiis etiam propugnari, non nemo tradit, qua in re te-

stes producit duos, *Iohannem Teutonicum & Barthol. Bri-*
xiensem in interpret. glossaria.

§. 8.

Pendant Lo-
tificii.

II. Sacramentum Pontificij. Quando enim verba פסח
 פסחא חתא à Chaldeo Paraphraſte ita reddūtur חתא חתא
 חתא חתא transitus hic coram Domino, colligunt ex
 inde ſacrificiū. *Lorinus* in Lev. p. 757. Ex iſta ſermonis for-
 mula colligi poteſt, agni paſchalis jugulationem ſacrificij
 rationem habuiſſe. Atqui 1. Chaldaism⁹ eſt, ut pro חתא
 & חתא ſcribatur חתא חתא Confer Lev. 6, 2. Ex. 16, 23. 25.
 Ex. 15, 21, 1. Ideoque actus aliquis religioſus ad Deum per-
 ſiciendus, adeoque ſacrificialis non notatur, niſi textus
 ipſe evincat. 2. Si vocabulum originaliter & propriè ve-
 limus ſumere, pro tranſitu Domini cum angelo vaſtatore
 per Aegyptum, ille ſacrificialis operatio non eſt. Ita autem
 ſumendum eſſe vocab. Peſach & contextus docet & vulga-
 ra verſio innuit, quæ tranſfert, id eſt tranſitus Domini, &
 Serarius Jeſuita teſtatur l. c. hanc eſſe primariam propri-
 amque vocis notionem. 3. Si demus, per phaſe intelligi
 agnum paſchalem, illumque dici phaſe coram Domino,
 non tamen erit ſacrificium ob hanc cauſam. Coram Do-
 mino enim, hoc eſt, in conſpectu Domini, juffu & gratioſa
 Domini præſentia & ſacramenta celebrantur & alia reli-
 gionis exercitia fiunt.

§. 9.

De causa
efficiente
principali
sacr. conf.
supra cap.
I.

INSTITUTIO hujus sacramenti est à DEO tanquam *summo principio*. Quia enim sacramenta sunt instrumenta, per quæ Deus se suaque hominibus dispensat, homines ex suo ingenio illa Deo subministrare nequeunt, Deo informatore & summo in spirituali architectonicâ Tactico opus habent. Ex. 12, 1. וַיֹּאמֶר יְהוָה dixit est radix celeberrimi illius nominis מִימַר quod apud Chaldaicum Paraphrasten sepissimè pro λόγῳ ὑποστατικῷ usurpatur. Ps. 110, 1. Dixit, יְהוָה לְאֹדֹנָי Dominus ad Dominum meum, Targum Chald, habet. Dixit לְמִימַר Dominus ad verbum suum.

suum. Dixit autem Dominus olim ad homines *πολυμερῶς ἡ πολυτρόπως* Hebr. 1, 1. *Rabini referunt*, successu temporis in Ecclesia Israeliticâ *quatuor fuisse genera*, quibus Deus hominibus loqueretur. *Vrim & Thymmin*, in primo templo. *Spiritus sanctus*, cum quis integris manentibus sensibus, ut alius homo loquitur, sed excitat ipsum spiritus excelsus & suggerit linguæ ipsius verba laudis & confessionis erga Deum. *Prophetia*. *בַּת קוֹל* *filia vocis*, non vera seu solida vox, sed quasi echo, vocisve percussio, repræsentatio, sive vox submissa de cœlo delapsa, qua Deus futura indicabat, quæ semper audita fuit tempore templi secundi. Targum Cant. 1. & Targum Hierosol. in 38. Genes. *יהוה* est illud sacrosanctum & *יהוה* appropriatum Dei nomen, quod Judæi etiam externæ venerationis causa non delent, non frangunt, nec scribunt, nec legunt, sed penè adorant. 1. *Non delent*, ut & alia sex Dei nomina *אלוה אלהים אלהי אברהם אלהי יצחק אלהי יעקב* & quidem adeò, ut tradente Rambam præfixas expungere liceat, non verò suffixas, quæ ab ipso nomine sanctificantur, dum in resectæ finalis literæ locum quandoque succedunt & atramenti maculam cum periculo erasionis sancti nominis eradere non liceat; unde monet idem, ut scripturus nomen Dei ab aliqua voce præcedente intinctum calamus exercere incipiat. 2. *Non frangunt* aut ullo modo abjectius tractant suppellectilem, cui nomen sanctum insculptum, adeò ut si vel casu illa contundatur, vel transformanda sit aliàs ad usum, illam partem, cui inscriptum *πτερυγῶν*, eximant prius & pretiosi depositi instar asservent. Vapulationis etiam illius, cuius Deut. 25, 2. & 2. Cor. 11, 24. mentio fit, poenam periculosissimam illi infligunt, qui vasi metallico & minerali insculptum nomen unà cum vase liquefaciunt & comminuunt. Et in univèrsum hoc decernunt in eum, qui vel unam literulam de septem illis sacrosanctis nominibus di-

De quinto oraculorum divinorum vide observata in Vind. ad c. 3. Exod. p. 121.

De nomine Iehova confer. disert. 9. Vind. ad cap. 4. Ex.

perdit. Eo planè modò Jmpp. Theod. & Valent. gravissimam poenam statuerunt in eum, qui signum Crucis solo, aut filici, aut marmori humi posito, unde irreligiosius haberi possit, insculpunt, inscribuntve. l. vnica. Cod. nemini, 3. *Nec scribunt* extra Codicem sacrum expressis literis ullibi, sed alijs modis illud exprimunt, vel finale ך in Daleth fulcro extrito mutando, vel duo jod substituendo cum subjuncto Camez, pro quibus Complut. Reg. & Bas. editiones Targum tria ך sumunt, vel duo ך flammulâ quasi interrogationis symbolo claudendo, vel per ך cum signo abbreviaturæ exprimendo, ut indicetur ך׃ nomen illud magnum. 4. *Nec legunt*, ne vilescat, sed vel synonymis suis circumscribunt, vel per consonas suas efferunt. Vide de nominis hujus dignitate D. *Hafenrefferum* in Templo Ezech. pag. 143. 144. 145. 146. &c. & *Lutherum* in digressionead Ps. 5. p. 120. 121. 122. &c. Quia verò institutio sacramentorum, tanquam mediolorum salutis, τὸ λόγῳ interpreti consiliorum salutis, Joh. 1, 1. *qui fuit heri & hodie, & est in secula*, Heb. 13, 13. & *est agnus* in typis à se ordinatis occisus ab origine mundi, Apoc. 13, 13. tribuitur, ideoque ipse, tanquam *sapientia à Deo Patre ab eterno genita*, Prov. 8, 24. sapientissimus sacramenti paschalis ordinator credendus est, utpote qui illos *etiam ex Aegypto eduxerat*, Es. 63, 9. Vnde refellitur error scholasticorum, *Alex. ab Al.* 4. p. q. 24. m. 1. & q. 54. m. 3. & *Bonaventura Cardinalis* 4. sent. d. 17. a. 1. q. 3. & *Marsilij* in 4. 14. negantium, omnia sacramenta divinæ esse institutionis, quos refutat ex Conc. Trid. *Bellarmin.* T. 2. l. 1. de Sacr. c. 23.

De 10.
Causis
Mose & Aaron.
Mosis or-
ationis

Institutio hujus sacramenti est à MOSE & AARONE, tanquam principio Ministeriali. De MOSES nativitate & admirabilibus virtutibus & *Pentateuchus* & *Stephanus*, Act. 7. & *Iosephus* in ἀρχαί. & contra Appionem Gramin. & *Philo* tribus integris libris agunt. Cur à nonnullis Moyse dicatur expli-

explicat *Anton. Nebrissens.* in quinquag. cap. 25. Fuit patre natus Amram. Ita Hebraicè & in biblijs Latinis scribitur. Græci cum β $\alpha\mu\epsilon\rho\alpha\mu$ quia eorum orthographia non patitur μ cum ρ continuari. Ex hac LXX. Interpp. orthographia multi ex veteribus $\alpha\iota\tau\eta\tau\epsilon\varsigma$ $\alpha\mu\beta\epsilon\rho\alpha\mu$ $\alpha\beta\epsilon\rho\alpha\mu$ extulerunt: ut vetustiss. scriptor Demetrius, citante *Euseb.* de præpar. Evang. l. 9. p. 348. 249. quod mendū non librario, sed auctori adscribendū, merito judicatur: constanter enim ita legitur. Quin etiam *Epiphanius* disertè $\alpha\beta\epsilon\rho\alpha\mu$ Patrem Mosis vocat, non $\alpha\mu\epsilon\rho\alpha\mu$ aut $\alpha\mu\beta\epsilon\rho\alpha\mu$: & ut distinguat eum à Patriarcha, $\alpha\epsilon\rho\alpha\mu$ $\epsilon\sigma\chi\alpha\tau\omicron\upsilon$ eum vocat. *Ancorat.* p. 515. Matrem Mosis amitam fuisse Amrami *Cajetanus* asserit. Dicitur enim Exod. 6, 20. Amram accepisse uxorem Jochabed patruelem suam, sec. vulg. Patruelis filiam fratris propriè significat, vel sororis. Et hoc secundo modo Chaldaeus vertit בן אחת אביו , LXX. $\text{θυγατήρ τῆ ἀδελφῆ τῆ πατρὸς αὐτοῦ}$. Conf. Num. 26, 19. Consentunt *Vatablus, Oleaster, Pagninus, Clarius, Pellicanus, Munsterus, Ystella, Benedictus, Eugubinus, Lippomanus, P. Burgenfis & Abulensis, Bellarminus* ob id exinde concludit, prohibitiones graduum Mosaicas non esse ita juris naturalis omnes, ut circa eas dispensatio locum habere nequeat. de Matrim. cap 27. lib. 1. At quoad hanc conclusionem Bellarmino repugnat *Cap. Conjunctiones, caus. 35. q. 2.* quod desumptum est ex Ep. 2. *Calixti Papa* ad *Episcopos Gallia*, & prolixè *Ambros.* Ep. 66. T. 3. p. 172. ubi etiam in terminis de conjunctione alicujus cum amit à sua disputat. *Hieron. ab Oleastro Dominican.* in Comm. ad Pentateuch. p. 386. aliquot eum rationibus impugnat. Quoad exemplum Mosis, quem ex amita patris sui natum dicit *Bellarmin.* §. sed præter, loc. cit. repugnant *Pererius* in Exod. cap. 2. disp. 1. p. 35. & *Cornelius à Lap.* in Ex. p. 361. qui insuper concludit, *faceffat ergò Calvinii convitium, Mosē incestuoso matrimonio progenitum esse.* *Rambam* in lib. fundamentorum

Vide de
Mose Ta-
rich. Schic-
cardi pag.
33. & seqq.

Modi revelatorum
Mosi facti.

f. 7. de Mose ita loquitur. *Ipse est pater omnium Prophetarum, antecedentium, subsequentium & coetaneorum. Non enim ullius excellentia fuit sicut excellentia illius. Ipse electissima erat creatura summi Dei præ omnibus filiis hominum, ipse affectus est de arcanis super benedicti creatoris, plus quam ullus mortalium, qui invenitur, aut invenietur unquam, ipse (piæ memoriæ) attigit terminum celsitudinis humanæ, adeo ut per- tigerit usque ad sublimitatem regni cælorum & cooptatus fue- rit in cælum angelorum: neque superest aliquod arcanum inter mysteria legis, quod non notum fecerint ipsi: nec impedivit il- lum impedimentum corporale, neque adhæsit illi defectus ali- quis sive paucus sive multus.* Inter modos divinarum reve- lationum Mosi & alijs factas quadruplex discrimen facit. I. quibusdam divina mysteria revelata sunt per angelum in- terpretem: Mosi ore ad os. Num. 12, 7. II. quibusdam in somno obruente Prophetam, ut externorum sensuum offi- cium cesset, sola contemplatione reliquâ: Mosi per spiri- tum, clara luce, integris sensibus, stanti coram cherubinis. III. quibusdam corpore simul patiente, tementibus membris, cespitantibus gressibus, corpore universo con- cusso & territo: Mosi à facie ad faciem, vegeto corpore, si- cut vir ad amici & proximi sui conspectum esse solet. IV. quibusdam per intervalla dono prophetico frui licuit, sæ- pe dies, mensis, annus elabebatur, per quos spiritus divi- nus nullum in illis vaticinium ediderat: Moses liberrimū ad Dei secreta cognoscenda aditum habuit. Quin & Io- han. Picus. Comes Mirandulæ secundum quorundam Pa- trum, Hilarij & Origenis, & Judæorum Bechaij & Nachma- nidis sententiam Mosē secreta cujusdam, mysticę & caba- listicę interpretationis Pentateuchi autorem facit, cum Ioh. Reuchlino lib. de Cabal.

§. 11.
Moses vi-
sus quis?

Pontificij de MOSE tradunt, ex quibus suum regnum stabiliant. Dicunt eum fuisse supremum populi Principem &
Judicem,

Judicem, summum item Pontificem, qui vi sacerdotalis potestatis solus Aaronem ad Pontificatum vocaverit & ordinaverit. Unde concludunt, etiam in Christiana Ecclesia unum visibile debere esse caput, quod supremum principatum & summum sacerdotium conjunctim habeat, atque hujus jurisdictione solum per suos jus vocandi & ordinandi habeat. Bellarm. Tom. 1. p. 57. & 200. T. 2, p. 95. 98. T. 1. p. 353. 355. Atqui omnis potestas in Mose extraordinaria & immediata divina vocatione collata fuit: fatente Bellarm. T. 1. p. 57. Lorino in Levit. p. 119. Ab hoc igitur ad ordinarium Ecclesiæ regimen concludere, ineptire est. Mosen summum sacerdotem fuisse Bellarminus l. c. ex 499, 6. probat. Sed quæ consequentia est? Moses & Aaron debent exaltare Dominum inter sacerdotes ejus. E, Moses est æquè summus sacerdos, ac Aaron. An non potest inter sacerdotes laudare aliquis non sacerdos Dominum? Nicol. Trevetus Anglicus, quem Jesuita Lorinus mirè laudat, propendit in sententiam, quæ asserit, Mosen non fuisse sacerdotem; jubens nos cum distinctione legere, Moyse, deinde post virgulam indicantem separationem dignitatis, & Aaron in sacerdotibus, ita ut Aaroni conveniat sacerdotem esse, non Mose. Lorinus ad 4. cit. sex rationes habet, ob quas Moses dicatur sacerdos. Quia fuit Levita. 2. quia vota populi Deo offerebat. 3. quia cū Aarone adventum Domini in tabernaculum nuntiabat. 4. quia sacerdotis nomen quemvis magnum virum & principem designabat. 5. quia Aaronem consecravit. 6. quia religionis quæstiones definiebat, immolabat, fœdus sanciebat sanguine. Sed quatuor priores ipse Lorinus ita comparatas esse judicat, ut sacerdotem propriè dictum non necessariò indicent. Consecrationem Aaronis potius heroicum & divinitus imperatum quendam actum, ad instituendum sacerdotium necessarium, dicimus, quam ordinarium sacerdotalem. Franc. Ribera Jes. l. 3. de Templo cap. 1, p. 201. statuit Mosen fu-

isse sacerdotem consecrando Aaronem & filios ejus & sacrificia offerendo, Lev. 8. ordinario autem sacerdotio functum, non asserit. Georg. Carleton Anglicus contra Bozium ad vocab. Cohanim Ps. 99. respondet. l. de jurisdict. c. 3. sort. 21. esse commune vocabulum tam civilibus Magistratibus, quam sacerdotibus. quod & Davidis filijs tributum 1. Sam. 8, 18. Sacrificare etiam Samueli tribuitur ex 2. Reg. 7, 9, c. 9, 13. à *Lorino* in 4. c. & *Abulensi* in 1. Reg. 1. q. 7. quem tamen Sacerdotem fuisse, negat Bellarm. l. 3. de V. D. c. 4. §. Sed inquirunt: cum *Cajetano*, *Haymone Episcopo*, & alijs, licet ad tribum Levi pertineat, ut Caathita, 1. Chron. 6, 27, 28. Et, si Bellarmino licuit, negare, Samuelem fuisse sacerdotem, contra *Cypriani*, *Ambrosij*, *Augustini*, *Philonis*, *Doctores Angelici*, autoritates, cur non nobis liceret negare Mosen esse sacerdotem, quanquam id *Philo*, *Dionysius*, *Augustinus*, *Nazianzenus* & *Hieronymus* asserant, quos Bellarm. profert. Sacrificavit Elias 3. Reg. 18, 1. statuente *Lorino* 4. c. quem tamen neque Sacerdotem fuisse, neque levitam cum *Alf. Tostato* Ep. Abulensi tradit, C. *Sanctius* Jesuit. in 1. Reg. p. 1224.

§. 12.

Moses defunctus qualis?

Porro de Mose defuncto tria tradunt, quæ probari non possunt. Primò, *in corpore etiam mortuo divinitus fuisse conservatum splendorem decoremque vultus, quem vivens habebat.* cujus vestigium sacræ literæ habent nullum. Deinde *sepulchrum ejus ignotum mansisse hominibus, ne Israeliticus populus ad idololatriam pronus ejus corporis reliquias coleret pro Deo:* quo nihil dici de illo populo potuit absurdius. quanquam id veriùs sit, absconditum ideò fuisse à Deo corpus, ne per illius exuvias religiosè cultas, sicut per vitulum aureum, & serpentem æneum, se Deum sanctius venerari posse delirarent. Tertiò *Mosen etiam defunctum pro Israelitico populo apud Deum intercedere.* Primum secundumque habet post alios plures Bellarm. Tom. 2. Controv. p. 308. posterius

posterius pag. 293. ejusdem T. & probat ex Jerem. 15, 1. ubi hypotheticam loquendi rationem, scripturis frequentem Gal. 1, 8. Eccles. 10. Syr. 6. Hierem. 13. & 33. & veram, etiamsi tam antecedens quam consequens sit impossibile, fatente *Salmerone* Jesuita ad Gal. 1. categoricè, sed contra textum, rei naturam, analogiam fidei, auctoritatemque *Chrysostomi* 1. ad Thess. 1. hom. 1. *Theodoret* ad h. l. *Gregorij* M. l. 9. Moral. c. 9. *Glossæ interl. & Th. Aquinatis* interpretatur. Plura de Mose dicere angustia propositi vetat.

De AARONE altero divinæ revelationis ministro cum multa dici possint, duo tantum contra Pontificios notamus. Primò, ut Pontificis Romani ab omni errore immunitatem tueantur, dicunt, *etiam Aaronem in peccato populi circa erectum aureum vitulum nihil desinivisse circa illam idololatriam commissam, sed vi multitudinis coactum permisisse, ut committeretur illa idololatria. Ipsum nihil admisisse contra illam summam judiciariam potestatem, qua erat præditus tanquam Pontifex.* ita quidem *Gretserus* in Colloq. Ratisb. pag. 60. Hanc *Gretseri* & aliorum Jesuitarum sententiam refellit *Cornel. à Lap.* in Exod. p. 605. & observat, *nuper Romæ prohibitum fuisse librum Monceij, quem inscripsit Aaronem purgatū, in quo eandem sententiam ingeniosè tuebatur.* Itaque *Bellarminus* lib. 3. de Eccles. milit. cap. 16 §. 9. negat. tum temporis Aaronem summum Pontificem fuisse. Contradicit *Bellarmino* C. 24, 14. *Exodi*, & *Cyrillus Hierosolym.* Catech. 2. citante *Lorino* in 4. 77. qui *Aaronem in peccati designatione summum Pontificem* vocat. Deinde constituunt *Aaronem summum sacerdotem typum & Christi & Petri & Paparum Romanorum, qui Petro dicuntur in summo sacerdotio succedere.* *Bellarmin.* T. 1. lib. 1. de R. P. cap. 9. §. 15. Atqui si prius probaretur à *Bellarmino* Petrum & N. T. ministros propriè dictos fuisse sacerdotes, ab Aarone aliquo modo præfigurati dici possent. Sed id *Bellarminum*

§. 13.

Aaron.

tentasse quidem, non autem præstitisse, clarum est.

§ 14.

Tempus
institutio-
nis, quo ad
annum.

Institutio hujus sacramenti ratione TEMPORIS facta est in capite mensium. Mensis est Abib, qui & Nisan à Nchemia nominatur: anno exodi Israelitarum ex Aegypto, qui est annus 2453. currens: quod manifestum est 1. ex collectione annorum mundi biblica. A conditu mundi ad diluvium sunt anni 1656. à diluvio ad Abrahamæ nativitatem 292. à nativitate Abrahamæ ad egressum ejus ex Haran in Canaan & Aegyptum anni 75. Genes. 12, 4. à primo Abrahamæ in Aegyptum ingressu ad egressum Israelitarum ex Aegypto anni 430. Ex. 12, 40. Gal. 3, 17. hi anni additi verum annum exodi producunt 2453. à mundo currentem. 2. ex characteribus chronicis infallibilibus. 1. quod primus anni exodi dies ratione vernalis vel paschalis novilunii & æquinoctii fuerit feria quinta. Nam vigesimus secundus dies secundi mensis fuit feria septima vel sabbathum. Nam Israelitæ in desertum Sina venerunt decima quinta die secundi mensis vel die sabbatico Exod. 16, 1. eodem die murmur Judaicum contra Moysen factum est, Particula enim *tunc* murmur manifestè cum decima quinta die conjūgit consensu historicorum. Hoc murmur divina bonitas leniens inter duas vespas, ineunte scilicet Judæis die decima sexta secundi mensis maximam coturnicum copiam circa Israelitarum castra coëgit, ante solis verò exortum primum Manna coelitus donatum fuit: quod per sex dies collegerunt, vers. 22. die sexto, id est, vigesimo primo secundi mensis vel feria sexta sive die Veneris duplum de Manna & de coturnicib. ex divino mandato colligebatur ob sequentem diem Sabbaticum, domino sacrum, v. 23. Si ergo vigesima secunda dies mensis est sabbatum, tum primum manna feria prima, sive die dominico coelitus donatum fuit, id quod Beda testatur. Dominico die primum Manna de coelo datum est. Ita si vigesima secunda dies secundi mensis est sabbatum,

tum.

tum neomenia, sive primus primi mensis dies, est feria quinta vel dies Jovis. Il. quod *quadragesimus sextus annus* ab Exodo fuerit *sabbaticus*. Jos. 14, 10. Nam Moses suum Deuteronomion uno mense ante suam mortem populo proposuit, scilicet undecimo, quadragesimi sive ultimi anni errationis, neomenia illius Mensis Deut. 1, 3. sequente mense post Moses mortuus est. In illo verò libro sæpius Israelitis inculcat ea, quæ facere debeant, cum terram Promissionis ingressi fuerint. Deut. 4, 1. c. 6, 1. & 10. c. 7, 1. c. 17, 14. c. 18, 9. Ergò paulo ante mortem Mosis Israelitæ in terram Canaan nondum ingressi erant. Vnde ante mortem mosis annus sive sabbaticus sive Jubilæus inchoari non potuit. moses enim initium annorum Sabbaticorū & Jubilæorum sumit ab inhabitatione terræ. Lev. 25, 2. Et Deus in *termino à quo* Sabbaticorum & Jubilæorum notando plenariam quandam terræ inhabitationem requirit, Deut. 17, 4. distribuendam per sortem à Josua & Eleazare Num. 34, 13. & 14. quod demum mortuo mose factum Jos. 14, 1. Itaque ab eo tempore, quo incolis terræ Canaan trans Jordanem ejectis finibusque descriptis Israelitæ agros non coluerunt, anni Sabbatici inchoandi sunt. Factum id est anno quadragesimo sexto post Exodum Jos. 14, 10. ubi Caleb ait, annos quadraginta quinque elapsos esse ab eo tempore, quo ad explorandam terram Canaan cum alijs emissus fuerit. Exploratio illa facta est anno secundo post Exodum circa vindemiæ tempus. Num. 1, 1. & c. 9, 5. Itaque quadragesimus sextus ab Exodo fuit annus *κληρονομίας* sive distributionis terræ per sortem. Hoc autem ipso anno Israelitæ terram non agricolarunt. Itaque hoc anno Sabbaticus primordialis fuit. Ut autem primus anni dies sive neomenia in feriam quintam incidat & simul Sabbaticus annus in quadragesimum sextum post exodum annum incurrat, id fieri circa illa tempora non potuit, nisi anno 3217.

Exitus
Israelita-
rum etiam
gentilibus
cognitus.
Cōf Vind.
meas ad c.
4. Ex. diss-
2. pag. 190.

periodi Julianæ, qui erat Judaicus 2264. mundi 2453. An-
nus incipiens 53. seculi sive Helod Hebraici. Confer. *Ioseph.*
Scalig. lib. V. Em. Temp. p. 350. Unde anni integri meta-
chronismum committunt, qui cum *Funccio* annum exodi
statuunt 2454. longè majorem saltum faciunt, qui annum
exodi constituunt 2514. aut 2515. ut *Codomannus*. Maximè
errant *Græci*, qui 3690. annos à mundo ad exodum nume-
rant. Videatur *Euseb. Chron.* Causa maximi intervalli est
corruptio annorum Patriarchalium Gen. 5. & seqq. Et *Tor-
niellus*, qui in *Annal. Eccles. V. T.* tempus exodi & institu-
tionis paschalis collocat in Ann. mundi 2544. Hanc *Exo-
dum Israelitarum Gentilium historici probè cognitam* habue-
runt. Conf. *Iustin.* l. 36. & *Tac.* l. V. Hist. *Diodorus Sic.* circa
finem l. 1. Bibliothecæ, *Mosen autorem facit Iudaicarum*
sanctionum & à Deo nomine *Iao* accepisse asserit, quod nomen
falsa pronuntiatio nominis *τῆς ἐγγυμῆτος* Diodoro dedit.
Vide *Ioseph.* duobus contra *Appionem* libris. Veratamen
falsis miscuerunt. *Iustinus* ait, *Iudeos Ægyptiorum sacra*
furto abstulisse: Ægyptios ea armis repetituros domum tempe-
state compulsos fuisse. *Tacitus* *Judæorum nomen ab Ida mon-*
te deducit. Plerique ob lepram *Judæos ejectos fuisse* nar-
rant. Nobis antiquior & sanctior est scripturæ autoritas.
Fuit autem Exodi annus illustris alijs monumentis. Coin-
cidit cum *Aaronis* anno 83. cum *Mosis* 80. cum anno se-
cundo imperij *Sosarmos Assyriorum* monarchæ, cum ann.
60. *Allmanni*, *Teutonis filij*, *Vandali nepotis*, *Boij paren-*
tis, *Germanorum Regis*: facta, ut *Africanus* vult, sub *Acher-*
re, ut *Iosephus*, sub *Armesei Ægyptiorum Pharaone*: ante
nat. Christi an. 1485. Cæterum *Arias Montanus* lib. de se-
culis & tam ante, quam post eum plurimi statuunt, circa
institutionis paschalis tempus anni initium novum divi-
nitus ordinatum *Judæis* esse, quia dicitur, mensis iste erit
vobis principium mensium. Nos illam sententiam suo
loco

loco relinquimus, quam & Torniellus in Annal. Eccl. p. 281. tuetur: dicimus tamen ejus fundamentum ex hoc loco dubium esse. Confer. Tostatum Comm. in Exod. T. I. pag. 70.

Institutionis hujus sacramentalis MATERIA terrenano- §. 15.
minatur Exod. 12. חֶסֶד vers. 5. חֶסֶד חֶסֶד חֶסֶד *Materia.*

חֶסֶד חֶסֶד חֶסֶד Hoc vocabulum LXX, hoc loco & a-
libi tricies quinques verterunt per πρόβατον. De quo ita He-
fychius. Πρόβατα τὰ τετράποδα ἀπὸ τοῦ προῦ τῆς βάσιως πρόβατον ἔ-
χον ἑτέραν τῇ ἐμπροσθεν ποδῶν πρὸς τὰ ὀπίσθια. Etymologicum

Magnum Venetum ita habet. Πολλάκις καὶ κοινοῖ ὅτι πάντων
τῶν βοσκημάτων εἴρηται ἡ λέξις. παρὰ τὸ πρὸ τῆς ὀπισθίας βάσιως ἐμπρο-
σθεν βάσιν ἔχον ἢ πρόβατον παρὰ τὸ προβαίνειν τῇ βοσκῇ, &c. Lev.

12, 8, & Num. 15, 11, & Deut. 14, 4. vertunt per ἄμνος agnus
Deut. 14, 4. vertunt etiam per χίμαρον hædum. Hefych. χίμαροι

αἶγες χιμῆραι ἢ τεταγοὶ. Ezech. 34, 22. vertunt per κείρας aries. Ju-
dicum 6, 4. per ποίμνιον gregem. Junius, Tremellius, Pisca-

tor transferunt, parvā pecudem. Pagninus ait, significa-
re tam agnum, quam hœdum, ita enim scribere R. Davi-

dem, חֶסֶד parvum tam ovium quam Caprarum significat.
Unde duplex enata est apud interpretes quæstio. *An etiam*

hædus in sacramento agni paschalis loco usurpari potuerit: seu
An indifferens fuerit in hoc sacramento sive agnum sive hædū

adhibere? & An tam hædus quam agnus conjunctim usurpan-
di fuerint? In posteriori quæstione affirmativam defendit

Cyrillus in Cat. V. Græc. Franc. Zephyri p. 127. *Requiritur*
agnus, inquit, anniculus, adhibetur & hædus non sine mysterio.

Agnus enim purum est & immaculatum sacrificium, hædus
pro peccatis offertur, &c. Deceptus est Cyrillus interpretatio-

ne verborum, ἀπὸ τῶν ἀρνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων λήψασθε. Ubi id
conjunctivè intellexit, quod disjunctivè explicandum fue-

rat. *Prioris quæstionis affirmativa* nititur I. *amplitude*
vocabuli, חֶסֶד namque tam agnum quam hœdum sua natu-

ra com-

*An etiam
hædus in sa-
cramento hoc u-
surpari potue-
rit.*

Cyrill. fallit.

ra comprehendit: quod patet Deut. 14, 4. ubi distinguitur in שׁה ovium כְּשִׁי & חֵשׁ caprarum עֵיִם & LXX. usurpando vocabulum πρόβατον generaliore ejus sensum indicarunt, ἀμνὸς quoque notio generalior est. Teste n. Hesychio ἀμνὸς est ἄρπ τεχθὲν πρόβατον Etymol. Mag. πρόβατον μικρὸν II. notatione gregis. Namque Ex. 12, 5. dicitur, accipietis מִן הַכְּשִׁים מִן הָעֵיִם de ovibus & capris. Chaldaeus, de agnis & filiis caprarum: LXX. ἀπὸ τῶν ἀρνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Malè vulgatus Int. juxta quem ritum tolletis & hœdum. Nec enim sic in ullo codice Origin. legitur. Atqui si שׁה præcisè tantum agnum notaret, quorsum dictum esset, ex grege ovium & caprarum sumendum? An hoc de essentia agni esset, educari in grege, ubi oves & capræ commixtæ? Sic verò agnus paschali sacramento non esset idoneus, in quo non sunt conjunctæ ovibus capræ. & si cui, ut 2. Reg. 12, 3. non nisi unus & alter agnus esset, neque in grege is, sed domi & in agello pasceretur, non posset is pascha esse.

III. *Consensu Patrum.* Theodor. in Ex. q. 4. Procop. Gazæus in Ex. 12. Petrus Blesens. ep. 3. &c. IV. *consensu Rabinorum:* quod autor quæstionum in Exod. Augustino assignatarum q. 42. jam olim indicaverat. In tractatu Corban paschalis c. 10. è paschalibus præceptis decimum sextum explicans *Rambam:* non mactant, inquit, pascha nisi de ovino aut caprino genere tantum. Hanc sententiam tuentur è Pontificiis Alf. Toſtat⁹, Oleaster, Pereri⁹, Delrio, Corn. à Lapide, Nodini⁹, ad h. l. Serarius in Jos. p. 449. Lyra Ex. 12. Lipomanus in Cat. Cæterum *Lyrano* seopponit in additionibus *Paulus Burgenſis* Episcop. Ex. 12. his verbis. *Hæc immolatio paschalis secundum Dd. Hebræos de agno tantum debebat fieri, non autem de hœdo, quod etiam congruit tam causæ literali hujus sacrificij, quam figurali. Primum patet: Nam secundum R. Mosén Gerundensem & alios jubebatur agnus occidi primo mense, quia signum arietis tunc potissimum est in suo statu & tunc sole*

communiter in eodem signo: & quia Aegyptij arietem venerabantur, ideo voluit Deus ostendere, quod non solum Aegyptios, sed etiam Deos eorum judicabat & puniebat, sicut ipsemet dixit: & in cunctis Diis Aegypti faciam iudicia. Quae quidem ratio non haberet locum in hœdo: hœdus namque habet proprium signum in cælo, non in ariete, sed in capricorno, quod est decimum signum, in quo sol est communiter in decimo mense, computando à primo. Patet etiam rationem figuralem sacrificii non hœdo, sed agno convenire. Christus quidem in sua passione non per hœdum, sed per agnum (Rupertus tamen Tuitensis h. l. pulchrè ait, Christum in Passione sibi fuisse agnū, nobis hœdum) significabatur. Es. 53. Ioh. 1. Christus etiam de extremo iudicio loquens, ubi separabuntur iusti ab iniustis, per agnos significat iustos, per hœdos autem iniustos, Matth. 25, &c. Sed facile cuivis apparet, Burgensis has rationes partim futiles esse, partim infirmas. Simplicissimè dicitur I. licuisse vi institutionis divinæ non solum agnum usurpare, sed etiam loco agni hœdum. II. Vsu tamen frequentissimum fuisse & penè solū obtinuisse, ut agnus usurparetur: quod conjicitur satis tum ex agni natura amabiliori & hominibus gratiori, quem ideò tanquam in mysterio etiam gratiorem eligere solebant: tum ex agni præpositione. Agnus enim hœdo præponitur. Solebant autem Judæi, id quod præfert institutio, præferre in usu: tum ex Chaldaico Paraphraste. Ille enim utitur voce אֶמְנָא quæ propriè agnum, sive lanigerum pecus notat. Deducunt enim eam à אֶמְנָא Chaldaicè אֶמְנָא lana. Unde etiam Syrus Joh. 1. Ecce אֶמְנָא דֵּי אֵלִים agnus Dei, tum ex consonantia scripturæ, quæ quoties mysticas & typicas locutiones ex hoc sacramento deducit, cum primis apud Esaïam, agnina specie gaudet uti. tum ex N. T. explicatione, in qua vocabulum ἀρνός & ἀρνίον frequentissimè usurpatur. I. Pet. 1, 19. Apoc. 13, 8. &c. Agnum in gentilium sacrificiis usitatissimum fuisse, tanquam hostia-

rum omnium placidissimam, docent Pierius Valerius in Hieroglyph. l. X. & Alexand. ab Alex. Gen. Dier. lib. 3. c. 12. In Abelis sacrificio fuisse agnum ex Gen. 4, 2. si contuleris Chaldæum, LXX. Patresque, probabile est. Unde sancta serie succedanea Patriarcharum pietas offerendi formam & materiam didicit. *Cur autem agnus in sacramenti cibum fuerit destinatus*, sola voluntas divina suprema ratio est. Lyranus & alij existimant, fuisse id in contemptum numinum Aegyptiorum factum, qui ejusmodi animalia sacra & inviolabilia crediderunt. Refutant hoc Tostatus, Pererius, Pintus, qui rationem instituti petunt à commoditate typi, quem agnus subministrat. Serarius etiam hanc rationem enervat ex eo, quia pari modo etiam munda, simplex, candidula columba, aut integer, mundus & forticulus vitulus in eum finem eligi potuisset. Ipse has nominat. I. Israelitæ ægyptiis hoc nomine, quod pastores erant, sunt contemptim habiti. Proinde agnina hac immolatione & cruentatione eos Dominus admirabiles facere voluit. II. Occasione curandarum ovium Israelitæ in ægypto commodissimam habitationem nacti fuerunt. Decuit igitur, ut ovium mactatione Deo pro accepto beneficio gratias agerent. III. Agnus pretii exigui, adeoque comparatu facilis est. IV. Fuit quantitatis convenientis agnus, qui à familia facile absumi poterat. V. In aliud animal nullum adeò idoneè ritus omnes, quos partim ob figuram, partim ab alias causas in paschate sancitos volebat Dominus conveniebant. Sunt & hæ rationes sive conjecturæ, sive congruentiæ. Nos in summa summæ sapientiæ ratione acquiescimus.

§. 16. *Instituta materie terrene AGNI sacramentalis CONDITIO*
Agni Conditiones. I. est ἡμῶν perfectio, integritas. Debuit enim esse ἡμῶν
 LXX. vertunt h. l. τέλειον. alibi ἁμωμον, ἁμεμπτον, ἁπλASON, καθαρόν,
 ὅλον, ἄκακον, ἀθῶον, ὁλόκληρον. *Attribuitur vox operibus Dei,*
Deut.

Deut. 32, 4. & legi Dei. Pl. 19, 8. *Vulgatus*, sine macula, qui non ad colorem, sed corporis perfectionem attendit, de qua Lev. 22. Unde desumpta vox. ἀμωμῶς. Pet. 1, 19. ubi de agno Christo dicitur: qua in eo notatur tum suprema & essentialis sanctitas ejus secundum divinam naturam, quæ assumptæ humanæ naturæ admirabilis unionis interven- tu communicata est, tum naturalis etiam & gloriosa ipsius humanæ naturæ sanctimonia & rectitudo, tum efficientia & meritum perfectissimæ sanctificationis. Gentiles ad sa- crificia ex armentis & gregibus optimas pecudes magno studio legerunt, quod ἐκκρίνειν, seu ut *Apellonius* habet εὐκρίνειν dicebatur. *Chaldaeus* habet שׁלם à שׁלם integer, perfectus, absolutus fuit. Notat etiam pacificus fuit, salvatus fuit. Unde Arabum Musulman, salvatus: & Solyman, Salo- mon. CONDITIO II. est masculinus sexus. Debet enim agnus esse זכר à זכר memoratus fuit: in mascula enim pro- le memoria parentum integra est. εὐλοὶ οἰκων παῖδες ἄρσενες. Eurip. Unde confusio apud LXX. Es. 26, 14. qui pro זכר legerunt זכר & ἄρσεν masculum pro μνημῆν verterunt. Dei nomen יהוה Masoretæ vocant ex hoc fonte זכרן μνημόσυ- νον. *Quærit Tostatus* q. 7. c. 12. Cum hîc dicatur agnus immolandus, quare addatur masculus, cum ex voce appa- reat, masculum esse debere: & rejicit solutionem glossæ Ord. & Andreæ, qui id propter πρόβατον neutrius generis in LXX. translatione positum, fuisse factum affirmant. Ipse respondet, nomina masculina non semper ad sexum, sæpi- us ad speciem designandam poni. Sic הוה hoc loco collo- cari. Fuisse ergò per זכר determinandum. Atqui ex Le- xicographis notum est, הוה esse communis generis, quan- quam pro masculino sæpius extet. Itaque frustra ope- rus est *Tostatus* Episcopus & *Pererius* frustra anxius, qui air hoc nonnihil disputationis habere. Potuisset id ex Pagni- no suo didicisse. *Cur placuerit Deo masculus*, quidam re-

Conditio II.

Conf. Pen-
tadecadij
mea Diss.
3. Cond. III.

præsentandæ divinæ perfectionis causa factum ajunt. *Pe-
rerius* & ex eo *Serarius*, Licet, *inquiunt*, Deus, quia non
semper à nobis perfectissima exigere vult, quandoque o-
ves, vaccas, aliasque fœminas in sacrificium admittat,
quando tamen perfectiores vult victimas, masculos præ-
scribit. Potissima causa est, ut pulchrior inter typum &
antitypum Christum esset consensio, qui est non tantum
וְכִרְסִי sed etiam וְכִרְסִי vir, Jer. 31. CONDITIO III. est *ætas*.
Debuit enim esse וְכִרְסִי filius anni, ἐνιαύσιος anniculus
Codd. Regij in Græca Interpp. interponunt inter ἀρσεν &
ἐνιαύσιον, ἀμωμον. Unde patet, ex plurium interpretat. con-
fluxu hanc natam. Symmachii enim versio, pro וְכִרְסִי, ubi
LXX. posuerunt τέλειον, collocavit ἀμωμον, quod à confe-
rente margini adscriptum in textum tandem deductum
est. Solent autem anniculæ pecudes in omni penè ani-
malium genere gratiores esse. Minervæ hostiam Homerus
describit ἥνιν, id est, ἐνθ' μόνον ἔτης. Ut explicat Eustathius.
Anniculus autem requiritur, non quod infra anni ætatem
positus etiam accipi possit, sed quod annum ætate non su-
perare debeat, neque esse infra octavum ab ortu suo diem.
Ex. 21. Lev. 22, quo sensu & in Lev. & in Num. aliquoties
occurrit. Cæterum triplicem hanc agni paschalis condi-
tionem pulchrè ad antitypum accommodat *Rupertus Tui-
tiensis Abbas*, in Ex. c. 8. Cæterum *de objecto cælesti*, quod in
hac materia terrenâ considerandum proponebatur & cu-
jus virtute hoc sacramentum suum divinum & proportio-
natum effectum operabatur, infra dabitur dicendi locus.

§. 17. Institutionis hujus ACTIONES præceptæ, circa materi-
am institutam occupatæ sunt I. חַוְוָה sumtio sive acceptio,
quæ infert separationem agni comedendi à reliquo grege,
Ex. 12, 10. Cum hac separatione conjungunt quidam agni
separati ligationem. Sic enim Orach Chaiim cit. Buxtorf.
schol. Rabb. p. 315. *Patres nostri sumentes agnos eorum die*
decimo

decimo eos ad cubilia ipsorum religabant, ut eos ad diem quartumdecimum retinerent. Id Aegyptij videntes, quæsi verum ex ipsis, quid de agnis ad cubilia ipsorum sic religatis facturi essent? quibus Israelitæ respondentes, nos volumus eos ad sacrificium paschatis mactare aiebant. Aegyptij videntes, quod Israelitæ animal illud, quod isti tanquam Deum venerarentur, mactaturi & sic interfecturi essent, malum adversus Israelitas cogitarunt, &c. Unde frequens in SS. Patrum meditationibus hæc comparatio. Agnus toto quatrIduo ligatus in adibus Israelitarum jacebat. Sic Christus non solum sanctæ obediæ vinculis, sed etiam externis funium nexibus propter nos constrictus fuit, nec primo statim ministerij sui tempore occisus fuit, sed in quartum usque annum ministerij sui detentus. At verò è sacris literis illa quatrIduana ligatura non constat. Quod enim dicitur v. 6. Et erit vobis למשמר in custodiam, generalius est, quam ut vincula involvat necessariò. LXX. vertunt τηρημένον &c. Num. 1, 53. de custodia tabernaculi usurpatur. Conf. Num. 3, 7. 25. 29. 31. 32. 36. 38. c. 4, 29. 33. pro excubiis, Jud. 7, 19. 1. Sam. 11, 11. 2. Sam. 20, 3. 1. Reg. 2, 3. Job. 7, 12. Ps. 76, 4. Prov. 4, 23. Hab. 2, 1.

Sed enim *Alfons. Tostat.* ad Ex. 12. *Rib. de Templo* l. 5, c. 3. & alij tradunt, ceremoniam istam quatrIduanæ separationis, illo tantum ægyptiaci exitus tempore, non autem quotannis postea observandam fuisse: quia excepto Exod. c. 12. ubi descripta est forma agni paschalis primùm in ægypto comedendi, nusquam alibi illius quatrIduanæ segregationis mentio fit. quia causæ, ob quas in prima sacramenti participatione segregatio instituta fuit, nequaquam deinceps urgent. Prima est, ne propter varias exitus curas ab agni comparatione postea impedirentur. Secunda, ut curiosius in perfectionem & requisita agni inquirere possint. Tertia, ut continuo agni clamore memoriam liberationis magnificæ excitarent. Quarta, ut animalis comedendi

§. 18.

conspetu de vanitate ægypticorum numinum detestanda monerentur. *Atqui* verò i. sunt etiam aliæ ceremoniæ, quarum observatio extra dubitationem fuit perpetua, quæ tamen in sequentibus instituti paschalis repetitionibus non exprimuntur, ut collatio docet. Deinde rationes non cogunt, ut ceremonias in primo tantum actu paschali adhibitas fuisse dicamus. Nam I. quomodo agni, è cuius sanguine vita omnium pendeat, obliviscerentur. Debuissent pari modo, quicquid oblivioni tunc datum nollent, duobus, tribus. aut quatuor diebus anticipare. Secunda & tertia causa in annum quemlibet cadunt. Nam & agni, qui ad sacrificium tantum adhibendus foret, puritatem quatrIduo explorare posteros decuit: & crebro agniculi occurfu balatuque de liberatione maxima commoneri. Quod autem de expostulatione ægyptiorum fabulantur Rabbini, ineptum est: cum dies illos, ipsis festantibus, quibus designatus ad immolationem agnus domi habebatur, densissimæ oppresserint tenebræ, ut quid à Judæis fieret, videre nihil possent ægyptij. Et si vel maximè tenebræ nullæ fuissent, nonne aliàs frequentius agnina carne vescerentur Judæi? Solent hodie Judæi totam antepaschalem hebdomadem in farina ad azymos præparatione, in domesticæ supellectilis purgatione, in similibus alijs ponere: quidni & olim quotannis agnos præpararint?

§. 19.
Tempus se-
gregatio-
nis.

TEMPUS *segregationis* est dies decima primi mensis, Abib sive Nisan vocati. *Ioseph. l. i. Antiq. c. 4. dicit,* Mosen ordinasse, ut mensis Nisan esset exordium anni, in his, quæ ad rem divinam pertinent: quoad nundinationes verò & reliquam anni dispensationem nihil de pristino ritu immutasse. At scriptura etiam post hanc formam, *Exod. 12.* in mensibus ordinandis propositam, in rebus gestis per tempora notandis, nullam videtur habuisse hujus distinctionis rationem. Nam præter unum & alterum locum, *Ex.*

23, 16. & 34, 22. ubi de nonnullis solennitatibus festisque diebus celebrandis agitur, anni communis, ut vocant, terminis usurpatis, de cætero videmus etiam ea, quæ ad festivitates cultumque divinum non pertinent, indifferenter anni sacri mensibus annotari. De primo mense legimus Esth. 3, 7. Mense primo, cujus vocabulum est Nisan, ubi & v. 12. & c. 11, v. 2. Neh. 2, 1. plura notantur, nihil ad festivitates spectantia. Similiter de secundo mense 1. Reg. 6, 1. de tertio Esth. 8, 9. de sexto Neh. 6, 15. 1. Macc. 14, 27. de septimo, 1. Reg. 6, 38. de nono Zach. 7, 1. 1. Macc. 4, 52. de decimo Esth. 2, 16. de undecimo, Zach. 1, 7. 1. Macc. ult. 14. de duodecimo Esth. 3. & 9. *Cur mensis Nisan in primis fuerit electus*, in qua sacramentum transcensionis admirabilis celebraretur, præcipuam Patres hanc rationem esse tradunt, quod verno etiam tempore mundus olim conditus fuerit: ut sicut verna temperies oportuna imaginem mundi nascentis expressit, sic & renascentis exprimeret. Ambros. l. 1. Hexaem. cap. 4. *Leo* serm 9. de pass. Ad prænunciatum, *inquit*, festis omnibus festum sacer novorum mensis emicuit, ut in quo accepit mundus exordium, in eodem haberet christiana creatura principium. Similiter *Rupert. Tuitiens.* lib. 2. c. 5. ad Ex. Idem lib. 5, de divinis off. cap. 7. ex *Cyryllo, Beda, Chrysostomo, Anselmo* tradit, Christum mysticum agnum, civitatem Jerusalem X. die Nisan, quæ est palmarum, inter agnorum turmas gregatim subeuntes, ingressum fuisse: quasi non sine suo sacramento turba etiam mysticum agnum acceperit, phase suum paratura: quod firmanant ex Joann. 12, 1. & 12.

*Cur mensis
Nisan.*

Illud hîc in transitu noto, ex hoc segregationis agni ritu §. 20. derivatam esse phrasin Hebr. 7, 26, quâ Christus dicitur *Loc. Hebr.* ἀκακῶς, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν: qua segregatione I. naturæ divinæ sublimitas & infinitas, adeoque im- *7, 26. expenditur* mensa ab omni creata perfectione distantia in eo notatur:

II. naturæ

II. Naturæ humanæ ex purificatis & ab omni peccati labe sincerissimè extersis Mariæ Θεοτόκε sanguinib⁹ sapientissima formatio & sanctificatio. III. ejusdē per se non subsistentis in infinitam τὸ λόγος subsistentiam assumptio ineffabilis. IV. ejusdē in sacrosanctę Triados incomprehensibile consortium & communionem omnis divinæ & infinitæ majestatis collocatio. V. ejusdem demum perfectissima, in obedientiâ vitæ & mortis satisfactivâ, sanctitas. VI. tandem ejusdem ad dextram Dei excellentissimè & gloriosissimè dominantis sessio. Unde patet, quam ineptè simul & impie *Bzovius* scripserit, in tractat. de Romano Pontif. c. 27. ubi ei hunc Christi titulum attribuit, quod sit impollutus & à peccatoribus segregatus. Manet, *inquit*, ea Romanæ Ecclesiæ puritas, nulla hæreticorum communione inquinata, usque ad feliciter superstitem *Paulum V.* qui acrimonia aquilini oculi & diligenti sollicitudine instar *vigilis Draconis* intemeratum Jesu Christi thronum & incontaminatam SS. Trinitatis sponsam custodit, ut sit sine ruga & sine macula, aut aliquo ejusmodi: neque prius ad sacros illius pedes admittit, quam ad libellam orthodoxæ fidei probaverit flagitantes, verè Pontifex *impollutus & à peccatoribus segregatus*. Unde eum & vindicem scelerum cap. 57. nominat. Aliter testatur *Th. Stapletonus, Regius Lovaniæ Professor* in relect. Princip. Contr. 1. q. 5. art. 3. Ad reliquas vexationes, *inquit*, omnes accesserunt enormia & horrenda Romanorum Pontificum peccata atque flagitia. Vix enim ullum peccatum, sola hæresi excepta, cogitari potest, quo illa sedes turpiter maculata non fuerit, maximè ab anno DCCC. & infra.

§. 21. *Maclatio*. Secunda actio circa AGNUM paschalē occupata est שחיטה שחיטה, quæ fit cultro acutissimo per jugulū animalis ducto, quos actus vocant לכה והבאה לכה והבאה habitū & reditū. Sic autē loquitur textus. עד ארבעה עשר יום לחדש הזה שחטו אתו.

כל קהל ערה-ישראל בין הערבים *Ad quartam decimam diem hujus mensis immolabunt eum omnis cætus synagoga Israel inter duas vesperas.* Maçtatio autem illa conjunctam habuit excoriationem & perpurgationem. *Tostatus* existimat, extracta fuisse intestina & lota: *Cajetanus* verò, solum evulsum fel & viscera, quæ sordes continent, ejecta. Nulla fiebat alioqui partium ullarum resectio, non crurum, non capitis, nulla etiam in partes & frustra dissectio, sed integra prorsus relinquebantur omnia: *Ex. 12, 46. Num. 9, 12.* Atque hæc quidem agni in sua integritate conservatio & à crurum etiam comminutione præservatio quomodo in antitypo sit expleta, *Joh. 19, 36.* demonstratur, & fusius exequitur *Cl. Gerhard, Harm. Pass. p. 872.*

Tempus maçtationis est I. decimaquarta dies mensis Nisan. §. 22.

II. intervallum duarum vesperarum. Circa primum quaeritur, ut ad exactam diei **XIV.** subductionem perveniatur, unde mensis initium capiendum? An è calculo quodam, quæ Judæi sive scripto sive memoria comprehenderunt? An verò ex Lunæ ipsius observatione? Et si ab hac, an ab ejus cum sole conjunctione, an verò ab apparitione seu prima visione? Et si à conjunctione, an à vera, vel à media? *Judæi* mensium initia è Lunæ observatione deducunt. Ut autem observatio Lunæ esset exquisita, dicunt, *Patres Domus judicij* ordinasse quosdam, qui nascentis Lunæ primordia conspicerent & iis conspectis exclamarent, *Mekudasch Mekudasch*, sanctificatus, sanctificatus est, postea indicebatur tubæ clangore neomenia. Et vetus illa consuetudo sua habet vestigia in *Judæorum monumentis, in Clem. Alex. lib. 6. Strom.* in *Turcarum monumentis* & aliis *Judæorum asseverationibus.* Sed certum defuisse calculum tam sanctæ genti & non uno artium genere excellentissimæ, vix fas est credere. Conjunctionem autem non illam verissimam, quam supputatio Astronomica monstrat, sed me-

*Maçtationis
tempus
I.*

diam, hominum usui accommodatam, & illi proximam acceptam fuisse in suo Hibur docent Rabini. Conjuncta fuisse subsidia calculi Astronomici & visionis ocularis credibilius est: ut eò solennior esset mutationis lunaris indictio.

§. 23. *Maftatio-
nis tempus
II.* Quæritur *deinde*, an non etiam XIV. dies alterius cuiuspiam mensis sacrari comedendo sive immolando agno paschali potuerit? Num. 9, 5. proponitur casus de immundis super anima hominis. Quamvis enim in ægypto discrimen munditiæ & immunditiæ non attentum videatur, cum omnium etiam postibus sanguis illitus fuerit, tamen, quia lex jam erat lata in deserto, quæstio jure movetur. Immundi vocantur super anima hominis. Animam *Cajetanus* exponit vitam hominis extinctam. *Abulensis* corpus, cum tangere hominem non fuerit immunditia, nisi lepra, aut profluvio seminis inquinatus sit: vita autem sive anima tangi nequeat. Immundi igitur super anima hominis sunt, qui corpus humanum sua anima destitutum tetigerunt, Lev. 22, 4. 5. 6. Ampliari autem casus hujus quæstio ad alias etiam immunditiæ legalis species potest, quarum causa sacris interesse non licet. *Lyranus* existimat, immunditiam in sola immolatione esse impedimento. *Burgensis* in sola comestione. Utrobique impedire, generalitas verborum docet. Additur etiam alter casus, si quis in gente Judaica fuerit procul in via. *Tostatus* refellit eos, qui docent, si quis Hebræorum profectus longius fuisset, extra terram promissionis, ita ut adesse non posset mense primo, ut celebraret pascha, venire debuisse mense secundo. Posse autem intra terram promissam celebrare mense primo, ubicunque esset, quoniam simpliciter locus determinatus est intra terram promissionis, Deut. 6, 2. nec rationi congruit, longius peregrinantem extra terram promissam, non excusari à celebrando pascha in mense secundo, sed oportere in eo

in eo celebrare, si non potuit in primo, excusari autem, qui propius aberat intra terram promissam, ita ut posset celebrare intra eandem alibi, quam in loco constituto. Accedit, quod minus distare poterat extra terram promissam peregrinatio, in confinio ipsius, quam intra terram promissam longius à loco constituto. Quare ait, non debere exponi, si fuerit aliquis in via in gente vestra, id est, intra gentem vestram, sed si aliquis in gente vestra, hoc est, de gente vestra sive natus, sive profectus Judæus, fuerit in via procul, hoc est, ierit in longinquam regionem. Concludit ergo, sive intra sive extra Judæam constitutus quis fuerit procul à loco paschati celebrando sacro, ita ut ordinario tempore non posset esse in statuto loco, quid faciendum sit, quæri. *Cajetani* scholiastes ex *R. Hachiva* refert, mensuram quindecim miliarium excusare potuisse à paschate primo. *Moses* consulto Deo in his duobus casibus, respondet, ejusmodi sive immundos, sive peregrinantes ad præscriptum ritum Mense secundo pascha mactare debuisse.

Quæritur in super, fieri ne potuerit, ut aliquibus etiam de causis, in alterum similiter mensem pascha suum proferret totus populus? Ut si templum esset profanatum, & interea expiaretur, renovareturque, si Hierosolymam totam bellum vel pestis oneraret? An ut mortui contactu pollutus in mensem alterum differendi paschatis jus habuit, ita aliis etiam de causis alii dilationem facere jure potuerint? An si & secundo mense quis haberet differendi causam, possit in tertium vel quartum mensem prorogare? An qui differabant ita pascha, etiam Pentecosten distulerunt? *Prima quæstio* occurrebat *Ezechiaë* *R. tempore*, 2. Paral. 30, ubi contaminatum adhuc fuerat templum & maxima populi turba, cum multis sacerdotibus & Levitis immunda. Decisaque fuit ob gravissimas rationes universalis paschatis celebrandi procrastinatio in alterum mensem. Si bellum aut

§. 24.
Trāslatio
temporis
Mactationis.

pestis pressisset, eadem futura fuisset ratio. Omnia tamen prius tentanda fuerant, ut religioni satisfaceret. Sicut obsessi ab Antiocho Hierosolymitani, ob festum scenopegiæ impetrarunt septem dierum inducias & victimas insuper magnificas, tauros auratis cornibus, pocula tam aurea quam argentea, referta omne genus aromatibus. Sic & alia, ut diximus, causæ, quæ aliàs à sacrorum communione arcent hominem, idem operantur, quod immunditia super animam. *Observandum* autem, quod *ex Sanhedrin* quidam enarrant, sub primo etiam templo solitos fuisse Judæos aliquando unum mensem ante ipsum Nisan interponere, ita, ut qui esset futurus Nisan, vocaretur Adar secundus, & qui postea Nisan vocatur, sit quasi post ordinarium Nisan mensis alter. Et sic ordinarius mensis, Nisan videlicet verbo quidem ipso servabatur, reapse autem tempus mensi Nisan debitum sub nomine Adar repetiti decurrebat. *Interpositio illa Græcis ἐμβολισμός, Lat. intercalatio vocatur. Illius intercalationis tres dantur à Thalmudistis causæ. I. est spicarum immaturitas. Fiebat in communi annorum cursu interdum, ut in ultimo mense Anni, Adar vocato, spicarum maturitas nondum appareret, ita ut postridiano die paschatis manipulus spicarum præscriptus offerri potuerit. Ergò elapso Adar, cum aliàs debuisset incipi Nisan, permittebatur lapsus tanti temporis, quantum sufficit mensi constituendo, illudque Adar secundus dicebatur, post quod demum Nisan ordinabatur: ut integer Adar secundus esset embolimæus. II. defectus fructuum in arboribus. Si enim non essent in arboribus fructus maturi, ut aliis annis fieri solebat, intercalabatur tamdiu mensis. III. Tekupharum sive revolutionum natura. Annus Judaicus in quatuor Tekuphas sive quadrantes dividebatur, quilibet tribus mensibus constabat, intererant dies 91. & 7. horarum cum dimidia. Prima Tekupha sive revolutio vocabatur*

cabatur Choreph five autumnus & Tifri, quæ in die Octobris septimo erat, à Solis in libram ingressu ad Capricornum. Altera Chor, five Tebeth, VII. Januarij, à Capricornu ad Arietem. Tertia Chom, five Nisan, VIII. Aprilis, ab Ariete ad Cancrum. Quarta Kayts, five Tamuz, VIII. Julij à Cancro ad Libram. Quando, ergo fiebat ut juxta Lunæ cursum ab ipsius cum Sole conjunctione esset XVI. Nisan, & tamen vel tum primò vel non multò antè verna illa Tekupha, inciperet, solque arietem ingrederetur, unde immaturiora essent omnia, ideo ante paschalem spicarum offerendarum diem, ut citius inciperet Tekupha, mensis intercalabatur, post quem prodibat demum Nisan, in quo pascha celebrandum. Hac intercalatione facta Lunæ cursus in sequentium annorum epilogismis in ordinem suum redigebatur, licet nonnunquam plures annos ob similem temporis necessitatem oportuerit facere embolymæos, uti duos quondam factos ad Lev. 22, notat *Aben Ezra, Scaliger* in lib. 3. Isag. ad Can. Chron. p. 278. ad id firmandum per vetustas Synedrij Hierosolymitani ad Galilæos, Babylonios & Medos Judæos Epistolas producit. *Rambam* alias etiam intercalandi causas affert, tempestates, everfos pontes, diluvia & pluvias, immaturores etiam agnos & hoedos, & similes, quas suo loco relinquimus. Apparet hinc, ne differre cogerentur pascha in alium Mensem, nomen potius Mensis temporis alterius mensis accommodasse Judæos, si tanta esset necessitas, ob quam secundum ordinarium mensium cursum pascha celebrari non poterat: si quidem ita se habent, quæ ex Rabinis proferuntur. Cæterum si in secundo etiam mense celebrari non poterat, in tertium mensem proferri pascha debere, nuspiam ex sacris comparet. Pariter de Pentecostes prorogatione vestigium nulum est.

De tempore quod est, בין הערבים inter duas vesperras ita §. 25.

*Dua Vespera quid
significent*

R. D. Kimhi in lib. *Rad. scribit*. Inter duas vesp̄eras, id est, à tempore inclinationis solis ad occidentem, quod est à sexta hora & ulterius usque ad noctem. Dicit autem ערבים quod notat duas vesp̄eras: nam à tempore quando sol incipit declinare, ea est vespera una: post occasum solis, est vespera altera. Inter hoc tempus est illud. Per sextam hic non intelligitur nostra sexta vespertina, sed sexta diei Judaici, id est, ipsa meridies. In duodecim enim horas dividebatur dies. *Itaque ita seres habet*. Jussit Deus agnum paschalem mactari inter duas vesp̄eras. Jussit etiam agnos duos in juche sacrificium in dies offerri, unum mane, alterum vespere, seu inter duas vesp̄eras, Num. 28. Ergo vespera paschatos duo erant mactandi. Quia autem ordinarium extraordinario non postponitur, itaque agnus paschalis sequebatur. *De agno paschali priscorum traditio legitur*, si juguletur Pesach ante meridiem, profanum & illegitimum est, propterea, quod dicitur, & jugulabunt eum inter duas vesp̄eras, Ex. 12, 6. ante sacrificium juche vespertinum, rectum est: maximè si quis misceat sanguinem agni, (ne scil. condensetur) usque dum sparsus fuerit sanguis sacrificij jugis & postea ipse quoque spargatur, tùm rectum est. *In tractatu Thalmudico de paschate cap. 5.* In eodem capite de agno sacrificij quotidiani hoc traditur. Thamid sive juche sacrificium agni jugulabatur hora octava & dimidia (id est, inter secundam & tertiam) & offerebatur hora nona & dimidia (inter tertiam & quartam nostram.) Vespera paschatis mactabatur septima & dimidia (inter primam & secundam) & offerebatur octava & dimidia (media ad tertiam.) Quod si vespera paschatis incideret in vesperam Sabbathi, mactabatur sexta & dimidia (inter duodecimam & primam) & offerebatur septima & dimidia (media ad secundam) & postea Pesach. *Hac traditio.* Explicant & complent eam Dd. in Gemara hoc modo. Unde hæc probantur? Ex eo, quod dicit

dicit scriptura, *agnum unum parabis mane, & agnum alterum parabis inter duas vespervas*, Num. 28, 4. Dividit illud tempus in duas vespervas, ut duæ horæ cum dimidia sint hinc & totidem illinc, & hora una ad parandū eum. Quæsiuit quidam, quare vespera paschatis anticipamus hora una. Respondit Rabba, lex sacrificij jugis propriè est à quo se inclinare incipiunt umbræ vespere. Quare id ? ex eo, quod dicit scriptura, *inter duas vespervas*, id est, à tempore, quo incipit sol occumbere. A vespera paschatis, quando agnus paschatis post Thamid seu agnum quotidianum mactandus est, anticipamus horâ unâ. Quod si vespera paschatis incidat in vesperam sabbati, ne assatura agni paschalis attingat sabbathum, ulterius horâ unâ anticipamus, mactando eum sexta & dimidia. *Hactenus Gemara*. Vnde veterum de hoc vespertino tempore apparet sententia: quam uberius ex antiquitatibus Hebræorum eruit *Buxtorff*. Lex. p. 574.

Quia verò Judæorum dies naturalis vespera terminabatur & incipiebat, quia ab occasu ad occasum solis diei spatium describere solebant, *quæritur insuper*, quanam vespera pascha fuerit primitus manducatum & porro manducandum, an ea vespera, quæ diem decimum tertium terminabat & inchoabat diem decimum quartum, an verò ea, quæ decimum quartum terminabat, decimum quintum autem incipiebat ? *Primam opinionem Græcis* tribuit *Bellarmin.* lib. IV. de Eucharist. cap. 7. Idem non ita pridem in Hispania docere coepit *Aloysius Legionensis*, libro de agni typici & veri immolationis legitimo tempore, ipsiq; se quadantenus adjunxit *Petrus Lopez Montayanus* suarum in Canonem Missæ annot. lib. 20. Et *Scaliger* lib. V. Em. Tem. pag. 351. Rationes hæ sunt, I. quia Joseph. lib. 1. ἀρχαι. c. 5. ait ἐν τῇ αἰσῇ τῆς τεωραγῆς καὶ δεκάτης πάντες πρὸς ἑξοδὸν ἔχοντες ἑδνον, hoc est, ut vertit Ruffinus vetus Josephi interpres, cum

§. 26.

Qua vespera manducatum pascha?

cum instaret XIV. dies, omnes ad egressionem tendentes & immolantes sanguinem, &c. Si tantum instabat dies XIV. seu appetebat, & tamen ad vesperam immolatus fuit agnus, ergò vespera terminante diem XIII. Nisan fuit immolatus. II. *quia* Judæi sunt egressi ex ægypto noctu, sole occidente, in fine diei XIV. & in eunte die XV. Pridie igitur ad vesperam pascha comederant, quæ fuit terminans diem XIII. Antecedens, quoad singulas partes, probatur. *Prima* egressos fuisse noctu, Ex. 12, 37. & 47. *Secunda*, sole occidente ex Deut. 16, 6. *Tertiò*, illam noctem fuisse finem diei decimæ quartæ, & principium XV. ex Num. 35, 3. *Consequentiam inde probant*, quia ederunt Israelitæ pascha ad vesperam, quæ non potuit esse hæc ipsa diei XIV. terminatrix, qua egressi sunt. *Primò*, quia comestionis illius nocte vetitum erat ipsis è domibus suis egredi. Ex. 12, 22. *Deinde*, quia Num. 33, 3. dies egressionis dicitur altera dies ab agni comestione. *Tertiò*, quia post comestum agnum & ante ipsum ex Ægypto exitum adeò Israelitis multa curanda & facienda erant, ut etsi voluissent, non potuissent eadem, qua pascha comederunt, nocte iter capeffere. Nam ex omnibus vicis tum primum congregari debuerunt, cum post primogenitorum cladem ad exitum propellerentur Israelitæ ab Ægyptiis, debuerunt & aurea atque argentea vasa ab ægyptiis poscere, ita ut natalis facile dies intervenisse videatur: ideoque omninò ederunt agnum die XIII. ad vesperam, quæ diei XIV. principium erat, secuta nocte tota domi quisque suæ se continuerunt, die XIV. secuto petere ab ægyptiis vasa illa. unumque in locum turmatim confluere cœperunt, tandemque ad ejusdem diei vesperam, qui XV. principium erat, sole jam occaso feliciter exierunt.

§. 27.

Communißima contra sententia est, quæ jam inde ab omni memoria obtinuit, *immolationem* agni paschalis factam fuisse

isse

isse ad vesperam, quæ diem XIV. terminabat & XV. inci-
 piebat. *Rationes pro ea sunt* I. à termino azymorum edendo-
 rum, à quo & ad quem. Simul & incipiunt azymorum di-
 es septem & pascha editur: quia cum illis hoc edi oportuit
 & non ante. At illi incipiunt die XIV. ad vesperam finien-
 tem, sive in illa vespera, quæ diei XV. festi & azymorum
 primi pars prima est. Terminus autem finiens azymo-
 rum dies est vigesimus primus dies mensis Nisan in vespe-
 ra. Jam si terminus à quo celebrandi paschatis est vespera
 finiens XIII. diem & incipiens more Judaico diem XIV.
 tum usque ad vesperam finientem diem XXI. erunt octo
 dies azymorum. Videatur Ex. 12. & Lev. 23. II. à designa-
 tione duarum vesperarum. Duarum enim vesperarum cur-
 sum in ipsum pomeridianum tempus incidere & non præ-
 cisè occasum solis designare, supra ostensum fuit. Quam-
 vis enim Mercerus velit, nimis latè Kimhium vesperam u-
 nam à meridie, ex quo Sol declinare incipit, metiri, tamen,
 ut ait *Cephalerius*, si verba ejus exigas, ad expositionem *R.*
Salomonis, non prorsus mala est. Ille enim Gallus suis ho-
 ris Gallicis hujusmodi tempus ita designat, ut velit totum
 illud spatium intermedium inter duas vespertas esse à sexta
 pomeridiana (eo vid. anni tempore, quo hæc facienda
 præscribuntur, puta sub æquinoctium vernum) ad noctis
 usque crepusculum, ex quo nimirum incipit diei vespera,
 quod fieri ait, sub horæ septimæ initium, h. e. audita jam
 sexta & cū noctis vespera processit. Vesperā autem definit
 crepusculum & lucem jam hebetem & satis obscuram. Il-
 lud sanè non prætermittendum, quod Deut. 16, 6. non di-
 citur in occasu solis, sed כְּבֹרַח הַשֶּׁמֶשׁ περί τὴν τῆς ἡλίου δύσιν,
 sive ut LXX. vertunt, πρὸς δυσμὰς ἡλίου, circa ingredi solem;
 sive circa occasum solis celebrandum pascha, ad quod
 tempus hora nona, ut numerant Judæi, sive nostra tertia
 jam refertur: quæ & tempus erat vespertini sacrificij & ho-

die tempus est precum, quas pro eo hodie Judæi supponunt. Si itaque illæ duæ vespere ambæ ad decimam quartam diem pertinent, una inclinantem jam ad concludendam lucis præsentiam solem ostendens, altera solem occasum habens, tum immolatio paschalis agni inter duas vespas peragenda, non potest aliter, quam circa vespas diem decimum quartum terminantem peragi. Et aliàs usû & scripturæ & omnium gentium vespera finis ejus diei, cujus vespera dicitur, nunquam principium intelligitur. Quanquam enim ex præcepto Ex. 18. sabbatha à vespera ad vespas celebranda fuerint, tamen initium festi diei nunquam vespera dictum est, neque ut initium ponitur, sed ut finis ejus diei, unde festus incipit. Itaque vespera non respectu sequentis diei, sed præcedentis potius accipitur.

III. à notatione ejus mane, quod immolationem agni paschalis secutum est. Mane illud hoc habuit ex præscripto divino singulare, quod ad illud usque nil de agni paschalis reliquijs superesse debuerit. Exod. 12, 10. Illud autem *mane*, est decimæ quintæ diei mane. Joseph. lib. 3. Antiq. c. 10. Mense Xantico, qui nostris Nisan vocatur, & annum exorditur, luna XIV. sole arietem obtinente, quando quidem hoc mense ab ægypticâ servitute liberati sumus sacrificium Pascha nominatum quotannis instaurare lege jubemur, celebramusque id per sodalitia, nihil è victimis in sequentem diem relinquentes, quæ est quintadecima & azymorum festivitatis prima. IV. ab indicatione temporis exitus. Mane XV. diei exivisse Israelitas constat. Angelus enim media nocte percussit primogenita: qua cæde territi Aegyptij eadem nocte urserunt eorum exitum. Quæ urgentium ægyptiorum vehementia fecit, ut conspersiones suas, ita massas farinæ in panes elaborandas vocant, ante quam fermento penetrarentur, assumere secum involutas & inelaboratas cogerentur Israelitæ, neque quicquam ob expulsionis festi-

festinationem in cibum præparare possent, Ex. 12, 30. &c. Eo itaque mane, aut certè finitâ fere nocte, qua coedes illata fuerat ægyptiis, exierunt. Si autem mane eo egressi sunt, quod immediatè manducationis paschalis vesperam secutum est, & illud mane est XV. diei Nisan, ergò vespera paschalis est finiens diei XIV. Nec obstat interdictum datum Israelitis de non egrediendo è domibus, usque mane. Ex. 12. Interdicitur namque egressus privato & temerario ausu tentatus, non communis, imperatus, post stragem primogenitorum factus. Unde etiam, quod Ex. 12. & Deut. 16. noctu dicunturegressi, non de prioribus, sed ultima noctis parte, adeoque matutino tempore intelligitur. Itaque ἐν τῇ αὐτῇ νύκτι apud Josephum præsentiam, non vicinitatem norat, ut id Græcismi etiam ratio monet. Neque Ruffini versione, perversa sæpe, standum. Quas verò circa profectiorem occupationes quis fingere posset, illas quadriduum parascevasticum expedire potuit. Conf. Joseph. l. 1. ἀρχ. c. 5. V. *A descriptione ejus diei, quæ paschalem vesperam sequebatur.* Ex. 12, 14. Dies paschalem vesperam secuta dicitur in monumentum positus, ut festus Jehovæ celebretur statuto perpetuo. Si autem scripturæ verba observemus, inveniemus, diem azymorum solennem & festum & solennitatem vocari, diem autem XIV. nec festum, nec solennitatem dici, quoniam non nisi extrema sui parte solennis fuerat, cætera totus profestus. Si autem dies XIV. sequeretur paschalem vesperam, tanquam terminum à quo, non autem antecederet, tanquam terminum ad quem, tum XIV. deberet esse festus & solennis Deo. Vespera itaque paschalis non antecedit, sed consequitur XIV. diem, tanquam ejus finiens & exordium XV. diei, more Judaico computando. *Controversiam quæ hîc de vespera, qua Christus pascha celebravit, immiscetur, infra attingemus.*

CAUSA EFFICIENS immolationis paschalis à diver- §. 28.

Quis im-
mola-
verit
agnum Pa-
schalem?

sis diversa traditur fuisse. *Claudius Sanctius* Episc. Ebroic. Eucharist. repet. l. c. 7. & ex eo *Nic. Serarius* Jesuita in Jos. cap. 5. p. 455. cum alijs quibusdam statuunt, istam immolationem in principio à Levitis, postmodum stabilito sacerdotio à sacerdotibus peractam fuisse. Tum, quia non alia de causa videtur Deus voluisse, ut solum Hierosolymis, eo-
que in loco, ubi tabernaculum aut templum esset, pascha comederetur, quam quia ministrantibus sacerdotibus im-
molatio competit, Deut. 16, 7. tum, quia lib. 2. Paral. cap. 30, 1. & 17. & c. 35, 6. 11. Ezechias misit, ut venirent in Domum Domini in Jerusalem ad Phasc, & Levitæ erant super mactatione agnorum paschaliū, & pascha immo-
labant, iisque pelles detrahebant, & sacerdotes pascharum sanguinem ab immolatoribus accipiebant, spargebantq; ut altaris cornua contingerent, 2. Paral. 30, 16. c. 36, 11. tum quia Esd. 1. c. 6. v. 19. dicuntur sacerdotes & Levitæ purificati ad faciendum pascha. Tum, quia *Iosephus* lib. 6. arch. c. 46. narrat, initum populi Judaici numerum à sacerdotibus ex agnorum paschaliū recensione, ut eos necesse sit afferri solitos ad sacerdotes, qui immolarent: Tum quia fuissent alioquin omnes Judæi sacerdotes, si omnibus pa-
tribus fam. immolare licitum fuisset.

§. 29.
An à pa-
tribus fa-
miliis fa-
cta agni
paschalis
immola-
tio?

Alij contra statuunt, immolationem agnorum pascha-
lium factam à patribus fam. Huic sententiæ præter institu-
tionis verba Ex. 12. repetita Lev. 23. & alibi favet *Iosephus* l. 2. arch. cap. 5. verbis supra adductis. Item, quod post ait, quia in ea festivitate θυεσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τὸς ἱερεῖς ἕκαστος μένοντες, ἱερῶσύνην τῷ νόμῳ χειροσμένους τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξείρετον ἀπὸ πάντων εἰς λειτουργίαν θυσιῶν. Consentit *Philo Judæus* l. 3. de Vita Mosis, quando ait, quod in paschali tempore, non ut aliàs, οἱ μὲν ἰδιῶται προσάγουσι τὰς βώμῳ τὰς ἱερείας, θυεσι δὲ ἱερεῖς, ἀλλὰ νόμῳ προσάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱερεῖται, τὸ κατὰ μέρος ἕκαστος τὰς ἐπεὶ αὐτῶ θυσίας ἀνάγοντες καὶ χειροσμένους. Confer eundem lib. de Decal.

Decal. sub finem. *Lorinus Iesuita* in Num. c. 8. p. 290. Pro-
pendeo, *inquit*, magis in opinionem de Laicis familiarum
capitibus & primogenitis, qui ex veteri naturæ jure futuri
erant ordinarij sacerdotes, quia tot agnorū millia per ma-
nus sacerdotum tam brevi tempore mactari non pote-
rant, & quia immolatio agni paschalis erat antiquior lega-
libus, utpote instituta ante istas. Consentunt *Bellarmin.* l.
2. de Miss. c. 7. *Francolinus* de Hor. Can. c. 71. num. 11. *Sua-
rez.* 3. part. T. 2. disp. 40. sect. 2. *Magalian.* Jos. c. 5. s. 2. *Corn.
à Lap.* in Ex. 12. & *Dionys.* *Carthus.* 2. Par. 30. Sic ubi ergò scri-
bi videtur, sacerdotibus id tribui, aut adiutoribus eorum
Levitis, sub nomine pascha comprehenduntur alia sacrifi-
cia, quæ diebus azymorum fiebant, ex quibus aliquid etiā
in usum populi cedebat. *Iosephus* ex agnis 255000, pascha-
libus immolatis tempore Cestij Præsidis colligit, tunc fu-
isse Hierosolymis trigesies centena & septuaginta millia
præter impuros. At non erant tot Levitæ. Non ergò hi so-
li sacrificabant, nisiingas, ab eodem uno plures agnos sa-
crificari. Quando etiam vetatur pascha fieri extra locum
à Deo electum, non sequitur fieri debuisse in Templo, ut *A-
bulensis* tamen putat, sed quia alia sacrificia fieri debebant
& ea non nisi ibi. tum præterea propter mysterium, quia
verus agnus in Jerusalem sacrificandus erat. *Ita suum Sera-
rium, Lorinus refellit.*

Locus immolationis paschalis primus est *Ægyptus*,
ubi immolantibus Israelitis infensissimi erant Ægypti in-
colæ, Gen. 46, v. ult. cujus rationes hucusque interpretes
dederunt, vel quia Ægyptij carnibus abstinuerunt animali-
um, quæ sacra existimabant, quam rationem impugnat
Ian. Selden de Diis Syris p. 62. vel quia ipsa animalia, tanquā
numinis aliquid habentia, Ægyptij coluerunt. Vide Com-
ment. ad loc. cit. *Heurn.* in Phil. Barb. Chaldaic. p. 44. quam
rationem etiam impugnat *Can.* de R. H. p. 35. Verior odij

§. 30.
Locus im-
molatio-
nis pri-
mus.

originatio hæc est. *Ægyptiorum* quatuor genera erant, *ἱερεῖς* primi loco & dignitate, secundò *μάχιμοι*, qui & *κοιλασίεις* & *ἐρμότηεις*, tertio *τεχνῖται* homines quidem ingenuæ, sed tamē humilis conditionis, quartum *βέκολοι καὶ ποιμένες* abjectissimum & despiciatissimum genus, adeoque *Ægyptiis* execrabile. Eos Manetho prisca *Ægyptiorum* lingua *ὕσκ*, dictos fuisse scribit, referente Josepho contra App. Erant autem omnes advenæ, cujusmodi & Hebræi. Durius autem ab *Ægyptiis* tractati, quod loco bestiarum aut *καθαρμάτων* haberentur, non semel sese in libertatem vindicarunt, adeo ut regem & sedem regni in Aegypto sibi constituerent, quod accidit primò annis M. C. XII. ante exodum Israelitarum, factam in XV. dynastia Pastorum. Secundò alij Pastores rebellarunt annis DCCCLX. ante exodum. Tertia rebellio annis CXC. ante exodum. *Scal.* an. ad Euseb. p. 18. Itaq; animalium pastura non fuit causa odii, quia magnas animalium varij generis turmas *Ægyptij* ipsi intra se aluerunt, & comederunt etiam animalia *Ægyptij* Lycopolitani & alij apud Plutarchum & Herodotum nonnulli indiscriminatim, pauci ovilla abstinerunt. Sanè si cultus animalibus ut numinibus habitus fuit, non Pastores, quæ tales, sed laniatores, execrabiles dicerentur.

§. 31.

Locus ordinarius.

Serap. refel.

Post exodum, locus quem elegit Deus, ut ibi habitet nomen ejus, paschati sacer erat. Fixa & plenè in Canaanem introducta republica Judaica locus mactationis fuit Hierosolyma. *Queritur autem*, an locus immolationis agni paschalis fuerit constitutū Rep. solum templum, an verò Hierosolymis locus honestus & familiaris quivis? Priorē sententiam fovet post *Cl. Sanctium* & *Abulensem Serarius* in Jos. cap. 5. p. 470. producit pro se *Iustinum Martyrem* in Dial. cum Triphone Jud. *R. Saadiam Gaonem* & *Maimonidem* & rationem ex falsa hypothese, quia agnus paschalis à solis sacerdotibus offerebatur immolando. Refutat etiam

etiam Cardinalem ordinis sui *Bellarminum* eodem loco. *Posterior tamen sententia verior est* & ex prioris quæstionis de patribus fam. sacerdotibus definitione fluit, placetque ex Pontificiis *Masio* in Jos. 6, 5. p. 91. *Suarezio* p. 3. T. 2. q. 50. disp. 40. sect. 2. T. 3. q. 73. d. 41. f. 1. & patet ex ipsis tum institutionis paschalis verbis, tum historicis celebratarum solennitatum paschalium monumentis. Luc. 22, 11. 12. Mar. 14, 14. 15. Matth. 26, 17. 19. *Serarius* autem *S. Iustinum* temerariè allegat. Non enim habet, quod habere dicitur. *Triphon* enim in disp. cum *Iustino* p. 205. ed. *Commel.* fatetur, pascha non posse à Judæis extrà terram sanctam exilibus celebrari: non autem dicit, nullibi nisi in templo immolari posse.

Porro agnum immolatum interfectumque in duo separabant porro usurpanda: in sanguinem & corpus. Sanguinem utrique januæ posti & superliminari domus, in qua edendus erat agnus, illinebant. Ex. 12, 7. Et tollent è sanguine & dabunt super ambos postes & super superliminare super domos, quibus comedunt eum in eis. & v. 21. accipietis fasciculum hyssopi & intingetis sanguinem, qui in pelvi, & pertingere facietis ad superliminare & ad ambos postes, de sanguine, qui in pelvi, &c. *Per domum*, in qua edebatur agnus, non necessariò locus intelligitur è solida materia habens fundamenta, & parietes & tecta, sed qui vel hæc haberet, vel horum similitudinem, uti tentorium, vel tuguriū, quomodocunque constructum cum enim tot hominum myriades Hierosolymam, imò in minora loca, Silantem, Noben, Gabaonem ad Pascha confluerent, an sat multæ domus fuissent? an quod in Bethleem mariæ accidit Luc. 2. quibusdam aliquādo locus in diversorio non defuisset?

אֵין אֵין *Pagninus* post LXX. & vulgatam Latinam versionem vertit *fasciculum hyssopi*. Ille intingendus erat in sanguinem, ut aspergi ille postibus superliminarique posset.

*Agnus separatus
in sanguinem &
corpus.*

§. 33.
*Quid fasciculus
hyssopi?*

sct. *רֹסְמָרִין* alij muscum, alij origanum vertunt, ut *R. Kimchi* in lib. Rad. qui ejus septem species esse dicit, & Arabicè *رومري* vocari. *Franc. Georg. Venetus* T. 7. Harm. mundi Cant. 1. cap. 28. & alibi colligit, intelligi eo vocabulo libanotida arborecentem, qui vulgo rosmarinus: quia hyssopo usi sunt Judæi pro aspergillo, ad quod commodissimus ob densitatem, copiam & parvitatem foliorum rosmarinus: quia opponitur cedro tanquam arborum minima, notum autem est, libanotida etiam arborefcere, quia dicitur nasci in pariete, libanotis autem saxosis locis gaudet: & quia libanotidi ramusculis resectis appellatio *καλάμ* congruit optimè, quæ hyssopo tribuitur apud Evangelistas. *Drus.* ad ll. diff. Pent. p. 442. non vult recedere à vulgato hyssopi sensu, quia videt interpretes omnes veteres hyssopum communiter retinere, quibus etiam linguæ vicinæ Chaldaica & Arabica, cum affinitate vocis favent: quia videt consentire Lexicographos, *Simonem Iannensem* in clav. Sanit. *Stephanum* Arabicarum vocum collectorem, & *Mosen de Kotsi.* Addit idem, sciendum, hyssopum vulgarem ab hyssopo veterum diversam esse, observante *Dodoneo*, qui etiam scribit, origanum heracleoticum folium habere hyssopi similitudine. Sed hæc in medio relinquimus. Ex hyssopo fiebat aspergillum (quæ in sacris etiam gentilium ex lauro & alijs frutetis fiebant) ita ut fasciculus Esob tribus caulibus constans filo coccineo ad baculum cedrinum alligaretur. Baculus cedrinus cubiti fasciculus Esob palmi longitudinem habebat. Quam conjunctionis formam ad imaginem Trinitatis referunt Theologi.

§. 34. *De illitione sanguinis paschalis ita philosophatur Lud. Alcasar* in Apoc. p. 439. Notandum est, postes non esse portas, sed utrumque latus ostij & linendo sanguine integrum superliminare & utrumque postem hujusmodi formatur figura Π , quæ est furcæ figura, & ea etiam appellatur interdum,

*Illitso
sanguinis,
Alcas. ref.*

dum, opinor, crux à Latinis, sed quia superius limen solet esse longius, quam supradicta figura requirit, & utraque ex parte nonnihil protendi, idè obliniendo sanguine integrum superliminare & utrumque postem duplex conjungitur Tau hac ratione τ : sed ad formandum duplex Tau non erat necesse integrum superliminare oblinere, satis erat in extremis illius partibus (juxta angulos postium.) Ex quo intelligitur, quod ait *Hieron. Com. Es. 66.* cum agens de signo crucis ait, hoc & postes domorum in Ægypto signabantur, quando pereunte Ægypto solus Israel mansit illæsus. Quare quod quidam hæreticus ait apud *Gretserum* l. 1. de Cruce c. 44. Papistas fingere, Israelitas sanguinem in modum crucis foribus illevisse, si de perfecta forma crucis loquatur, calumnia est, si verò de duplici Tau, in quo figura crucis immisse cernitur, Hieronymū habemus autorem, & forma ipsa postium & superliminaris id persuadet, solumque displicere potest inimicis crucis Christi. Amicis enim notum est, in conjunctione postium cum superliminari vestigium crucis elucere. *Hæc Alcasar: qui & ait*, signū in frontibus servorum Dei Apoc. 7. & hoc Ex. 12. in postibus esse unum idemque, *Bellarminus* l. 2. de Imag. Sanct. cap. 29. ut probet, signum crucis, quod in fronte vel in aere pingitur, esse sacrum & venerabile, ostendi, ait, potest ex figuris veteris testamenti. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Ex. 12. nihil aliud significabat, nisi signum crucis in frontibus Christianorum *August. teste*, in libro de Catech. Rud. c. 20. Atqui illa *Alcasaris* de duplici Tau *Philosophia* quàm inani nititur speculatione! Neque enim ullibi certa illius illitionis figura exprimitur. Quanquam si cruciformem aliquatenus illam adspersionem concesserimus, nihil planè nostræ causæ detrahimus. Patrum hac de re speciosas allegorias, non satis certo semper nixas fundamento, non acceptamus, nisi quatenus non violant analogiam

giam fidei. Signum Crucis, quod pingi in frontibus & aere & in pia antiquitate solitum fuit, & adhuc inter nos alibi solet, *σημαντικὸν* esse, non *ἐνεργητικὸν* dicimus, quod Pontificijs placet (qui illud venerantur religioso affectu, & ut Thomas loquitur, de imaginibus, eodem quo prototypū cultu. Nos ad conspectum signi memoriam in universum passionis mysterium revolvimus, ibi religiosum affectum sistimus. De signo Tau, Ez. 9. ne Pontificij consentiunt.

§. 34.

*Egyptior.
Sacrificiū.*

Quomodo post excessum Israelitarum ex Aegypto Aegyptijs quotannis in Judaico paschate greges & arbores minio velut alexeterio illinere solenne fuerit, tradit Epiphanius in hæresi Ναζαραιῶν lib. 1. Tom. 1. p. 23. Τὸ πᾶν τὸ ἐν τῇ Αἰγυπτίῳ χώρᾳ, ἐπὶ παρ' Αἰγυπτίῳ ἐτυγχάνει ἀδομένη ἢ παρὰ δόσις καὶ παρὰ τοῖς εἰδολολάτραις. ἐν γὰρ τῷ καιρῷ, ὅτε τὸ πάχα ἐγένετο ἐκείσε, ἀρχὴ δὲ αὕτη γίνεται τῷ ἔαρ, ὅτε ἡ πρώτη ἰσημερία, ἐκ μίλτος λαμβάνουσι πάντες Αἰγύπτιοι καὶ ἀγνοοῦσι καὶ χρίουσι μὲν τὰ πᾶσα, χρίουσι δὲ καὶ τὰ δένδρα, τὰς συκάς καὶ τὰ ἄλλα, φημίζοντες καὶ λέγοντες, ὅτι φησὶ τὸ πᾶν ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ κατέφλεξε πότε τὴν οἰκωμένην. τὸ δὲ χῆμα τῷ ἁματὶ τὸ πυρρὸν ἀλεξιτήριον ἐστὶ τῆς τοσαύτης πληγῆς καὶ τοιαύτης. Oviculae in Aegyptiorum regione matatae ad huc apud Aegyptios traditio celebratur, etiā apud idololatrias. In tempore enim quando pascha illis fiebat, (est autem tunc principium veris, cum primum fit æquinoctium,) omnes Aegyptij rubricam accipiunt per ignorantiam, & illiunt oves, illinunt arbores, ficus, & reliquas, prædicantes ac dicentes, quod ignis in hac die aliquando combussit orbem terrarum, figura autem sanguinis ignicolor remedium auxiliare est, talis ac tantæ plagæ.

§. 35.

*Ritus illi-
nendi po-
stes an
perpetuus?*

An ritus illinendi sanguinem postibus ad primum duntaxat pascha in Aegypto celebratum, an verò ad omnia pertineat, queritur? Toftatus, Fr. Iun. & Tremellius, cum aliis, temporarium & ultra Aegyptum nequaquam servandum hunc ritum opinantur, quia in repetitione instituti paschalis Lev. 23. & Num. 8. nulla ejus fit mentio, & ratio ritus cessavit

cessavit, quæ est, indicare transeunti angelo domus Judai-
cas, & quia calidus sanguis debebat illini, *Lactantius* l. 4. D.
Inst. c. 26. & alij statuunt, adspersionem sive illitionem il-
lam non minus esse actum sacramentalem, quam mandu-
cationem carniæ agni, cum post præceptum illinendi
subjungatur de perpetuatione ritus mandatum v. 24. ob-
servabitis rem istam pro statuto in seculum. & Num. 9, 3.
pascha celebrari juxta omnes ritus suos, & juxta omnes ce-
remónias suas jubeatur. Cum primis quia sanguinis illius
illitio fuit etiam figura sanguinis Christi in Eucharistia
cum vino exhibendi. *Leo M.* serm. 7. de passione Domini,
Ut ergo, *inquit*, umbræ cederent corpori, & cessarent ima-
gines sub præsentia veritatis, antiqua observantia novo
tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem
sanguis excludit & legalis festivitas dum mutatur, imple-
tur, *Gregorius M.* hom. 22. in Evangel. Quid sit sanguis a-
gni non jam audiendo, sed bibendo didicistis, qui sanguis
super utrumque postem ponitur, quando non solum ore
corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Beda* in cap. XXII.
Lucæ & ex illo *Anselmus* in cap. XXVI. Matth. finitis, *in-*
quit, veteris phase solenniis, quæ in commemoratione an-
tiquæ de ægypto liberationis populi Dei agebantur, tran-
sit ad novum, quod in suæ redemptionis memoriam Eccle-
siam frequentare volebat, ut sc. pro carne agni ac sanguine
sui corporis sanguinisque sacramentum institueret. *Ruper-*
tus l. 2. in Exod. c. 6. Tandem, *inquit*, quartadecima die ad
vesperam, ubi illum veteris Paschæ agnum comedit cum
discipulis suis, tunc ipse novi sacrificij agnus continuo ca-
piendus & ducendus ad immolandum, jam in angustia
passionis agonizans, prius proprijs manibus Deo patri se-
metipsum immolavit, accipiens panem & vinum & mirà
atque ineffabili sanctificationis potentia transferens hæc
in corporis & sanguinis sacramentum. Confer. *Procop. Ga-*

Zeum in cap. XII. Exod. & *Gaudentium Brixienf.* in Ex. tract.
2. *Greg. Naz. Or. 2. Pasch.*

§. 36.
Assatio.

Tertia actio circa agnum paschalem & quidem ma-
tum, adeoque ejus corpus occupata est אֲסִיפָה *assatura.* Ex. 12, 9.
Ne comedatis ex eo Crudum, aut coquendo Coctum in aquis,
quin imò assum igni. Pro crudo in Hebræo est אֲרִיז quod judi-
ce *R. D. Kimhi* significat non omnino coctum, semicoctum,
semicrudum. Nec ullibi in hoc significato invenitur in
scriptura. Unde *Hieron. Olearius* Comm. in Pent. Mihi, ait,
semper suspecta fuit hæc significatio. Et puto radicem ejus
nominis esse אֲרִיז quod est frangere vel dissecare, ut hic sit
sensus: Non comedetis ex eo fractum vel dissectum, ita ut
nolit in frustra dividi ad coquendum cum in aqua sed inte-
grum assari & comedi. *Atqui versio communis consentit*
Paraphrasi Chaldeæ, quæ habet כִּדְהִי *& LXX. quæ habet*
ᾠμὸν, & Rabinorum stylo, apud quos hoc sensu usurpatissi-
ma ea vox.

§. 37.
Modus as-
sandi.

De assandi modo multa fabulantur Thalmudistæ: ut illud
inter alia, ne in veru ferreo, quia ferrum calefactum vim
assandi habet, sed in ligneo, præsertim quod esset ex malo
granato. Sic est in præcept. negativ. Thalmudicis 350. 351.
Iustinus in Dialogo contra Tryphonem ait, agnum in cru-
cis forma expansum assatum fuisse, ita ut paxillus rectus ab
imo usque ad caput traijceretur, alter transversus armos a-
gni distenderet. Scal. l. 2. de Em. Temp. p. 102. ex Maimo-
nide & Thalmude docet, fornaces fuisse extructas assandi
agni causa, quibus belli causa dirutis, differebatur tamdiu
pascha, donec redintegrarentur. Nic. Serarius sextuplicem
causam electæ præelimatione assationis statuit. I. quia assatio,
celerrimus coquendi modus, apta erat significandæ celer-
rimæ ex Aegypto liberationis. II. quia agnus paschalis est
sacrificium, sacrificia autem plerunque vel tota, vel ea illo-
rum pars, quæ Deo maxime sacra, assabantur. III. quia
sim.

simplicissimus coquendi modus assatio est. *IV. quia* antiquissimus inter mortales, unde Servius dicit, Heroicis temporibus carne non vescebantur elixa. *V. quia* robustis hominibus assa caro conducibilior. *VI. quia* assatio commoda significandæ flammæ tum amoris Christi erga homines, tum iræ contra peccata. Nos secundam aperte falsam esse, infra monstrabimus. Ultima typica verissima est. Reliquas literales & physicas in medio relinquimus.

IV. *ACTIO circa agnum paschalem occupata* EST COMESTIO. Non reponebatur agnus paschalis segregatus, mactatus & assatus, sed comedebatur. Extra comestionem non fuisset complementum sacramentale habitura reliquarum actionum synodus. Unde nec antitypum sacramentum suam habet perfectionem, antequam accedat manducatio & bibitio. Vt enim comestio paschalis ita fuit instituenda, ut nihil relinqueretur in crastinum residuum, & aut totum comedendum, aut quod super erat, igne absumendum fuerat, ita & vetus Ecclesia celebrationem sacramenti Eucharistici adornavit. *Clemens Rom. Ep. 2.* quæ citatur c. *tribus gradibus*, d. 2. de consecr. *scribit*. Tanta in altari certè holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant, quod si remanserint, non reserventur in crastinum, sed cum timore & tremore clericorum diligentia consumantur. *Similia habet Origenes* in Lev. c. 7. hom. 5. *Cyprianus* de Coena Dom. p. 4, 5. 3. *Hieron.* in 1. Cor. 11. *August.* lib. 3. Trin. c. 10. *Hesychius* in Levit. Comm. l. 2. c. 8. explicans illud, quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, *indicat*, sui seculi morem fuisse, ut si quid omnibus communicantibus reliquum esset, incenderetur & cremaretur. Quod nunc, inquit, videmus etiam sensibilibiter in Ecclesia fieri, ignique tradi, quæcunque remanere contingerit inconsumta. *Nicephorus* lib. 17. Hist. Eccl. c. 25. & *Eugrius* l. 4. c. 35. *referunt* in Eccl. Constantinopoli-

§. 38.
Comestio.

tana usitatum fuisse, ut cum post communionem plusculum de partibus immaculati divinique corporis reliquum esset, non reservaretur, sed ex ludo literario delecti quidam pueri accerferentur, qui reliquias illas ederent, quod idem decernit *Concil. Matisconense 2. Can. 6.* Hinc *Gregor. Cassander Theol. Pontif. in Consultat. de A.C. pag. 71. de S. Coena ita scribit*: Hoc sacramentum, ut reliqua sacramenta, in ipso usu & actione (quæ est sumtio seu manducatio & potio) perficitur, Hoc idem à Theologis quibusdam scholasticis asseritur, atque hac ratione à veteribus quoq; hoc sacramentum nominibus actionem significantibus appellatur, ut sunt synaxis, communicatio, perceptio corporis & sanguinis Domini. Hec Cass. qui è scholasticis citat Henricum de Georghen de effect. missæ prop. 5, Conf. Gerhard. T. 5. Loc. 24. cap. XVII.

§. 39.
Tempus
Comestio-
nis,

TEMPUS *comestionis* paschalis adeoq; hora est diei XIV. vespertina: quam *Scaliger* diei Judaicæ duodecimam, alij primam post occasum solis statuunt: inter quos *Serarius* Jesuita, in *Jos. c. 5.* qui ita invehitur in *Scaligerum* eo loco, ut ignorantiam legis & aliorum plurimorum ei ob id imputet, forsàn quia nondum etiam à *Scaligero* minerval accepit.

§. 40.
Esculenta
cum agno
paschali
conjun-
tur.

ESCULENTIA una cum agno paschali edenda vocantur חמץ על-מרור *infermentata super amaritudines. Infermentata* sive *azyma* panem verum esse, negarunt *Michael Constantinopol.* & *Nicetas* apud *Magdeb. Cent. 11. cap. 8.* & *Euthymius* in 26. *Matth.* apud *Baron. T. 11. annal. Hieremias Patriarcha Const. Cens. A. C. c. 10.* quomodo orbicas nostras placentas, quas vetustissimo more, proposito aptissimas, sacramus ad sacrum epulum, rident, & pro non pane habent Calvinianorum quidam. Vide *Gerh. de Coen. T. 5. p. 31. Græcorum opinio* impugnat naturam rei, historiam, quæ ipsis azymorum diebus contigit *Luc. ult. 30. com-*
munem

munem loquendi consuetudinem. Apud *Athenæum* lib. 3. *Tryphon Alexandrinus* in suis Phyticis, panem alium vocat Zymitem, alium azymum, Hic Deut. 16, 3. vocatur panis afflictionis ἀπὸ κακώσεως. Judæi etiam sic appellant. Quando enim azymorum frustra nocte paschali distribuunt patres familiâs, hac formula utuntur *הא לחם דעניא*. Hic est panis miseriæ. Appellationem hanc panis habet à memoria miserandi status Israelitarum in Aegypto. *Alfons. Toftat.* in Ex. 12, q. 11. physicam rationem addit, ab insalubritate panis in fermentati. Sed hæc medici dispiciant. *Tacit.* lib. 5. Hist. raptarum, ait, frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento detinetur. Sanè ex ignorantia originis veræ & sacræ historiæ. Azymos panes per septiduum usurpasse Judæos, supra diximus. Ex eo primus & ultimus solennitate festiva sacrosanctus. Sed de his alienum hic agere fusè. *מררים* à *Chaldeo*, *Thalmudicis*, *Lyrano*, *Pagnino*, *Tremellio*, *Scaligero* vertuntur per ἀγριοὶ ἄχαρα, §. 41. sive herbas quaslibet amaras, LXX. vocant πικρὶδας. quod *Quid lactuca amara?* nomen *Cyprianus* I. 2. contra Jud. retinet. *Gaza* tamen apud *Arist.* I. 9. Hist. A. C. c. 6. per sylvestrem lactucam, alibi per amaraginem vertit. Vulgatus vocat sylvestrem lactucam. *Beat. Luth. bitter Salsen.* Esse lactucarum quasdam amariores, docent *Athen.* I. 2. *Dipnos.* & *Plin.* lib. 19, cap. 8. ubi cum lactucas enumerasset purpureas, crispas, cappadoceas, græcas, alias, addit; pessimum autem genus, cum exprobratione amaritudinis, appellavere picridas. In libro *Thal.* qui *Pesach* inscribitur, in paschalibus vesperis apponi jubetur azymus & cherofeth. Id *Moses Merideneus* in Syrorum peculio p. 19, dicit, esse saporem acrem. *Ioseph Scaliger* lib. VI. Em. Temp. p. 535. negat lactucas agrestes sive amaritudines cum agno paschali manducatas. Omnia, inquit, solennia maxima, ut Pascha, Pentecoste, Scenopegia florentibus Opibus Judæorum ac templo stante semper duarum

rum coenarum commissione transigebantur. In priore hostijs immolatis vescabantur, hoc erat sacrificium illius diei, in altera canebantur quædam ἐξίλαστικά καὶ εὐχαριστικά & vocabatur δειπνον ἀπολυπτικὸν cœna dimissoria, quæ erat velut secundæ mensæ apud gentiles. Secundæ autem mensæ paschales ab aliorum solennium mensis multum discrepabant. Nam illæ in alijs solennibus varijs bellarijs instruebantur, easque aut Græco verbo δεικωμον aut patrio Πύρ vocabant. In paschali autem ipsi convivæ interdicebantur omni genere bellariorum, ut est in Canone Ritualis. In locum enim bellariorum afferebatur in tryblion acetarium ex intybis & lactucis agrestibus, quorum quia tristis succus & amarus, propterea ex aceto ac alijs nescio quibus embamma conficiebatur, in quod azyma & amara illa olera intingebantur, &c. Atqui non videtur, duplicatam illam cœnam posse habere locum in verbis institutionis, quæ requirunt ἀγριολάχανα & ἄζυμα cum agno paschali assato comedenda. Ut igitur azymus panis, cum ipso agno paschali, loco alterius panis comedebatur, ita lactucæ quoque agrestes jungendæ erant. Nec prohibet tamen, quin post comestas carnes adhuc adhibitas dicamus amaras illas herbas bellariorum loco: lactucam enim amariusculam frequenter in secundis mensis etiam à Gentilibus adhibitam fuisse, docet *Iul. Ursinus* in append. ad Triclin. *Ciacconij* & *Stuccius* lib. 2. *Antiq. Convival.* p. 291. & *Hadr. Turnebus* lib. 27. advers. c. 28. Amaritudinum harum usurpatione sive de acerbitate ægypticâ depulsa divinitus erat monumentum, sive de superstitione documentum. Lactucas religiosius habitas ante Augusti tempora docet *Plinius* N. H. 1. 19. c. 8. *Athenæus* l. 2. *Dipnosoph.* refert, quosdam à lactucis abhorruisse, vel quod Adonis sub illis latitasse fingeretur, vel quod carnis æstum coercerent. Vide *Rhodigin.* l. 27. *Lect. Antiq.* c. ult.

COMEDENTES sequenti modo debebant esse comparati, I. Admittebantur omnes HOMINES 1. adultiores. 2. circumcisi. 3. mundi. De munditie & immunditie superius egimus. De etate quæstio est, an etiam infantes & pueri Israelitici nondum ad discretionis annos progressi ad agnū paschalem comedendū fuerint admittendi? Affirmativā asseverant illi, qui statuunt, Eucharistiam etiam infantibus & iudicio discretionis nondum præditis pueris exhibendam: quales in antiquitate fuerūt *Dionysius, Cyprianus, Augustinus, Innocentius*, qui in summa cap. 9. *primum esse*, ait, dare Eucharistiam parvulo cum tali cautela, quod si post gustum parvulus eijceret, colligeretur illa rejectio, & igne combureretur, sicut dicitur in Exodo. *Iesuita Maldon.* in Joh. 6. v. 53. missam, scribit, ego faciam *Augustini & Innocentij* primi sententiam, quæ circiter DC. annos viguit in Ecclesia, multorum seculorum usu tanquam non necessariam, sed ne decentem quidem omisiam. *Hussite* etiam morem illum observarunt, quem *Concil. Trid.* sess. 21. c. 4. & Can. 4. non sub opinione salutis quidem, probabili tamen pro temporis ratione causa, à Pia Antiquitate servatum asserit: sequente *Costero* part. 3. Apolog. p. 286. neque *Musculus* in Loc. p. 71. improbat. Nos ut morem istum nullam hæresin includere existimamus, improbandum tamen gravissimis de causis dicimus, quas vide apud *Gerh. T. V.* cap. 21. p. 49. ita parvulis agnum paschalem esum fuisse aut edi debuisse negamus. Confer *Num. 9, 12. 13. 14. Ex. 12, 26. 27. Gerh. T. IV.* p. 792. *Serarius* in Jos. p. 457. neminem, inquit, eo præcepto fuisse obligatum, nisi in quo edendi esset facultas naturalis. Ad dimus nos, facultatem edendi cum discretionē & iudicio.

De sacramento initiationis, quæstio duplex est, 1. An qui fuerunt Israelitarum mancipia ex alienigenis acquisita, cogi poterint vi præcepti alicujus, Dominici, ad circumcisionem, ut agno paschali comedendo apti essent? Affirmativa tribuitur

§. 42.

Qui ad pascha admittendi?

§. 43.

An mancipia fuerint cogenda ad pascha?

Ecc

Ambro-

Ambrosio in Ep. 77. & de Abrahamo l. II. *Lyranus* Gen. 17. à *Cajetano* ad c. 17. Gen. *Mart. Delrio*, & *Corn. à Lapide* ad C. cit. *Vasquezio* part. 3. Tom. 2. disp. 162. cap. 3. & 4. *Ægid. Coninci* de Sacram. q. 70. art. 2. *Ledesma* & aliis Pontificijs affirmativæ patronis, quia mancipia sunt sub potestate Dominorum, à quibus proinde justè id Deus potuit exigere, quia si etiam mancipijs libera est circumcisio, inter mancipium & quemvis advenam in hoc nulla esset differentia, quia etiam Abraham indiscriminatim omnes servos suos circumcidit. *Negativa* defenditur etiam à quibusdam Jesuitis, contra suos tribules, & Pontificijs. *Alexandro ab Ales.* part. 4. q. 7. m. 3. a. 2. *Bonav.* l. 4. d. 1. dub. 17. *Dominico à Soto* l. 4. dis. 2. q. 1. art. 2. *Pererio* in Gen. 12. & *Suarezio* 3-part. q. 70. art. 2. disp. 29. sect. 2. *Serario* in Jos. C. 5. p. 457. quia ejusmodi coactio nusquam in sacris literis præcepta est: quia politica potestas per emtionem servorum acquisita, sese ad animas non extendit: quia exemplum Abrahami extraordinarium, nec elucet ex eo coactio ulla: quia demum in hoc paritas inter emtitium servum & advenam & peregrinum est, quod si velit edere eorum quis ex agno paschali, circumcidi debeat, *Exod.* 12, 44. 45, 48.

§. 44. II. quæstio est an qui in deserto nati non circumcidebantur pascha etiam celebraverint? Sunt qui putent, in deserto pascha quotannis celebratum, etiam à non circumcisis, quia circumcisio singulari legis dispensatione differebatur: sunt qui statuunt, semel tantum in deserto pascha celebratum. Quia incircumciscus nemo admittebatur expresso interdicto legis *Ex.* 12, 48. potuit fieri, ut circumcisi pascha celebrarent, incircumcisi abstinerent. Conjectura est historica, quam in medio relinquimus.

§. 45.

*Habitus
mandu-
cantium.
Renib. accin-
cti.*

II. Admittebantur quadruplici cum primis habitu. Primò renibus accincti. Orientales ferè togis & poderibus adeoq; circumfluis vestibus utebantur: unde ad expeditionem

nem

nem & iter accingebantur. *Cl. Alexandr. l. 2. Pædag. c. 10. Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 19.* renum actionem typum fuisse coelibatus sacerdotum asserit, & probat ex *Gregor. M. hom. 22. in Evangel.* Sed vestigia typi hujus in hac ceremonia nulla comparent. Omnes interpp. causam ceremoniæ dicunt instantem expeditionem. Quidam ad edomandas carnis voluptates tropologicè eam transferunt, ut *Gregor. loco cit. & Ioh. Nodin. in Comm. h. l.* nemo antiquorum ad coelibatū sacerdotum. Deinde *calceati*. Colligitur *Calceati*. hinc, morem fuisse, exuere ad coenam calceamenta, quia sigillatim præcipitur calceorum indumentum. Veteres qui in stratis discumbere ad convivium solebant, non sedere, ne strata inquinarent & exuere calceos & lavare pedes solebant. Vide autores de Antiq. Conv. supra all. *Drus. annot. ad Pent. p. 179.* Videtur tamen ille in stratis accumbendi ritus, in populum Judaicum demum, post solutam captivitatem Babylonicam introductus, quia antiquitus sedere frequens erat, *Gen. 43, 33. c. 37, 25. 1. Reg. 20, 25.* ut etiam in Monarchia Persica fieri solebat, *Esth. 1, 6. & 6, 8.* Tertiò baculum gestantes: quod sanctioris seculi hominibus frequentissimum, *Gen. 23, 10. c. 38, 18. 25. Num. 22, 29.* Quartò festinantes sive in festinatione, ut adeò omnia ad celeritatem abitionis certissimæ compararentur.

Quæritur, *an etiam stantes debuerint comedere?* Quidam tanquam omninò certum affirmant: quidam tanquam nulla probabilitate nixum negant. Affirmat Philo Jud. de sacrif. Caini & Abelis p. 108. Probabile autem est, cum omnia tanquam ad iter paratissima conformata fuerint, etiā statione festinationem & promptitudinem suam Israhelitas indicasse: quanquam hæc statio, utpote non expressè præcepta, non, ut alij ritus *ἐν τῷ* imperati, deinceps perpetuata fuerit, quando *κατὰ περὶ τῶν* (sic etiam in sacris Græcorum erant *περὶ τῶν* & Atheniensibus *περὶ τῶν*, item *συννομῶν καὶ*

§. 46.
An stantes?

Concil. Chalcedon. *Can.* 19.) seu, ut *Ruffinus* vocat, contubernia discumbebant. Tandem de reliquis convivij paschalis ritibus, quæ è traditionibus Rabbinicis eruta sunt, plurima collecta sunt in *Mysariâ Missæ* cap. 6. sect. 13. §. 30. Atque hæ quidem actiones ad formam paschalem sacramentalem pertinent, separatio, immolatio, sanguinis asperio, corporis affatio, comestio à mundis, circumcisio, adultis, habitu certo compositis, ad vesperam XIV. Nisan consummandæ.

§. 47.
An si agni
pasch. sa-
cramentū
esset sacri-
ficium, et
iam pro-
pterea,
quæ suc-
cessit, eu-
charistia
sacrificiū
sit?

Actionibus illis sacramentalibus circa agnum paschalem occupatis *Pontificij sacrificalem*, aliquam *intrudunt*, statuentes, agnum paschalem per modum sacrificij cujusdam, proprie dicti Deo oblatum, adeoque typum fuisse corporis & sanguinis dominici in Missa realiter Deo offerendi. Videatur *Bellarmin.* lic. 1. de Missa c. 7. integro. Nos I. *consecutionis necessitatem negamus*. Si enim agnum paschalem sacrificium esse concederemus, nondum tamen sequeretur in ipsa Eucharistia quoque sacrificandum esse. Quia asseverante *Bellarmino* loco adducto sect. 32. Eucharistia non à solo agno paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech & à Manna & ab alijs rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in agno paschali fiebant, ad figuram Eucharistiæ pertinent, sed illa tantum, quæ non pugnant cum impletione aliarum figurarum: addimus nos, cum natura institutionis Eucharistiæ. Itaque probandum esset *Bellarmino*, Eucharistiam etiam in eo, quo agnus paschalis diceretur sacrificium, ab eo repræsentatam esse. Addimus, quod *Alfon- sus à Castro*, lib. 4. advers. hæres. tit. Confessio. inquit, ex sensu mystico nunquam posse sumi argumenta convincentia. Debet igitur primò ex revelatione certum asse, rem talem esse, antequam qualitates typi ad eam accommo- dentur. II. *Typi nominati cum antitypo, seu agni paschalis cum Missa pugnantiam notamus*. Agnus paschalis ratione causæ efficientis

§. 48.

efficientis à patribus familias immolabatur, non à consecratis tantum sacerdotibus: *sacrificium Missæ* à solis sacrificulis. *Agnus paschalis*, ratione causæ formalis, interficiebatur, adeoque cruenta quadam ratione divino usui admovebatur. *Missæ* incruentum dicitur sacrificium. Cruenta insuper mactatio *agni paschalis* incruentam comestionem antecessit. Ex sensu Pontificiorum in prima *missa* hoc factum non est. In *agni paschalis* immolatione semper consequebatur multitudinis comestio. In *missalis sacrificij* oblatione, contra. In *agni paschalis* oblatione ad manducandum, sanguis separatim usurpabatur, in eoque repræsentabat geminam, ut vocant, speciem Eucharistiæ. In *sacrificij missatici* consecratione non semper usurpatur hoc. *Agnus paschalis*, ratione loci, in privatis domibus præparabatur & comedebatur. *Missale sacrificium* nunquam ita confici debet. Item *agnus paschalis* consumi & comedi poterat etiam nullo participante sacerdote. *Missatici sacrificij* essentia consistit in sacerdotis consumptione, inquit *Bellarminus* l. 1. de *Missæ*, c. 27. etiamsi nulla consumptio accedat. *Agnus* semel tantum immolabatur, idque cruentè, non & cruentè & incruentè. *Christus* secundum Papistas & incruentè & cruentè offertur. *Agnus paschalis* totus erat comedendus, nihil de eo reponendum. *Sacrificium Missæ* reponitur & adoratur. III. *Typi hujus ad figurandam Missam inconvenientiam observamus.* Si enim missam consideremus, immolatio in ea est obscurissima & vix subtilissima disquisitione deprehendi potest: quidam Pontificiorum eam in consecratione & transmutatione panis in vinum collocant: quidam in oblatione corporis & sanguinis per expressa verba: quidam in fractione & commixtione sacramenti: quidam in consumptione ejusdem. Vide hanc disputationem cum suis contribulibus apud *Bellarminum*, l. 1. cap. 27. & adde *Ægidium Conink* Jesuitam de *Sacram.* q. 83. art. 1. dub. 5. p. 312. At-

§. 49.

qui mactatio agni paschalis evidentissima est & luculentissima. At verò sic antitypus esset obscurior typo, umbra clarior adumbrato! quod absurdum. Adhuc illud in primis agnus paschalis adumbravit, quod antitypicè erat pars materialis coelestis in sui manducatione sive historicè sive fiduciali complexu censenda. Quod piis V. T. in agni paschalis sacramentali manducatione, tanquam coeleste bonum suo modo agno paschali conjunctum, erat considerandum, id agnus paschalis propriè & primò adumbravit. Atqui aliquod in missa incruentum sacrificium hoc non erat. Neque enim tale juxta agni paschalis manducationem vel cogitabant. Porro, quanquam in agni paschalis sacramento, aliqua mactatio contingat propter ipsius rei in sacramento usurpandæ naturam, quæ nisi mactata comedi nequit, non tamen propterea in Eucharistia etiam analogam aliquam mactatio esse debet. 1. quia in circumcissione etiam, cui successit baptismus, est cruentatio aliqua circumcidendi, quæ tamen in baptismo omittitur. 2. quia ratio semper repetitæ in sacramento paschali mactationis est animalis vivi necessaria usurpatio, quod toties quoties comedendum, prius est mactandum: in sacramento autem Eucharistico illa iterandæ mactationis ratio cessat, quia Christi in cruce mactatio & retrò & porro est valentissima & sufficientissima. IV. *Agni paschalis celebrandi aliquam actionem sacrificialem fuisse non concedimus.* Nam 1. sacrificium propriè dictum, requirit sacerdotem propriè dictum: inquit *Bellarmin.* l. 1. de Missa, cap. 2. §. His ergò rejectis. At *agnus paschalis*, plerisque Pontificijs asserentibus, à Patribus familiâs mactabatur: imò nullibi certâ lege hoc alijs non patribus familiâs interdicitur. 2. *Sacrificium* propriè dictum, altare certum requirit. Altare, inquit *Bellarmin.* lib. 1. de Miss. cap. 2. & sacrificium relativa sunt. Oblatio *agni paschalis* nullum requisivit altare. 3. *Sacrificium* propriè dictum

§. 50.
An agnus
paschalis
an sacrifici-
um propriè
dictum?

dictum ritu sacrificiali concepto offerebatur, quem Levitici sacerdotij delineatio præscribit. Ritus ejusmodi offereendi circa *agnum paschalem* consecrandum nullus est adhibitus. 4. Nullum *sacrificium* verum, legitimum, Deo placens in ægypto poterat fieri. Ex. 8, 26. confer in eum locum disputationem *Pererij* in Ex. p. 264. Atqui *agni paschalis* mactatio in ægypto peragebatur, 5. *Sacrificijs* ex animalibus Deo factis, adeoque agnis etiam matutinis & vespertinis imponebantur peccata populi, quæ ita expiabantur divina ordinatione. Hoc in *agni paschalis* consecratione non fiebat. 6. *Sacrificia* nulla sive adurebantur sive comburebantur igne profano, sacer & coelitus immissus, posteaque in sanctuario conservatus requirebatur. *Agnus* autem *paschalis* culinari igne assabatur. *Sacrificia* ratione *formæ & finis*, inquit Bellarm. l. 1. de Missa cap. 4. *dividuntur in tria genera, in holocausta. hostias pro peccato, hostias pacificas. Holocausta* offerebantur propriè in reverentiam divinæ Majestatis & ideò tota cremabantur, ut resoluta in vaporem tota sursum adscenderent, in signum, quod quicquid habemus, DEI sit. Atqui *agnus paschalis* hujus ordinis sacrificium non est. *Hostia pro peccato* dicebantur eæ, quæ offerebantur pro expiatione peccati & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur, Rursus *agnus paschalis* nec hujus ordinis sacrificium est. *Hostie pacificæ* partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus, partim ab ijs, qui donaverant. Neque in hanc classem sacrificiorum *agnus paschalis* collocandus. Judice igitur Bellarmino sacrificium non est *agnus paschalis*. 8. Accedat huc *Alf. Tostati Episcopi Abulensis* disputatio contra hanc sententiam Pontificiorum, dicentium, *agnum paschalem* fuisse propriè dictum sacrificium. Ea est Comment. ad Num. 9. quæst. 34. pag. 104. Respondendum est, inquit, quod *agnus paschalis* non erat propriè sacrificium, cum non sit vel sub hostia

pro

pro peccato, vel sub hostia pacifica, vel sub holocausto, sed vocabatur largè sacrificium, quia habebat aliquas proprietates sacrificij. I. quia adipēs agnorum immolatorum in phasē cremabantur super altare. Ex. 33. Et ita videtur esse causa, quare Deus jussit fieri phasē solū in loco, ubi est sanctuarium. Deut. 16. ut ibi possent cremari adipēs agnorum immolatorum. II. conditio similitudinis est, quia sicut nemo poterat comedere de sacrificijs nisi mundus esset, & arcebatur etiam ab ingressu sanctuarij, ita & de agno paschali, nemo poterat comedere nisi mundus. III. quia sicut sacrificia non poterant fieri, nisi in loco sanctuarij, & si aliquis alibi faceret, merebatur mortem, ita non poterat phasē celebrari nisi in loco sanctuarij. IV. quia sicut carnes sacrificiorum cremabantur, vel secundum totū, vel quantum ad aliquid, ita carnes agni paschalis cum residua essent, cremabantur igne, non tamen cremabantur in igne altaris, sed in alio quodam igne profano. V. similitudo potest esse, quantum ad causam jubentem. Omne enim carnes, quas Iudaei comdebant, aut propter seipsos ut delectarentur, comdebant, aut ut Deum colerent. Si manducarent carnes aliquas propter preceptum Domini, observabantur in illis ceremoniæ tam ex parte immolatorum animalium, quàm ex parte comedentium. Ex Deut. 12. & ista vocantur ibi largo modo holocausta: sed sic erat de agno paschali, quod in eo observari debebant ceremoniæ, & propter Deum immolabatur. E. includebatur nomine holocaustorum generaliter dictorum, &c. Agnus igitur paschalis aliquas tantum similitudinis conditiones cum sacrificijs habet, non autem propriè dictum sacrificium est. Quomodo igitur Missæ sacrificium ex ejus analogia probabitur. V. Vocabulorum קרבן, זבח, θυσία, προσφορὰ usum attendimus. Dicitur in sacris agnus paschalis Corban, Zebach, oblatio, sacrificium, sed malè Bellarminus exinde colligit, agnum paschalem esse sacrificium propriè dictum, quanquam absolute ita dicatur, Nam I. ipse Bellarminus fatetur, Corban

§. 51.
Ramon Lantiff.
Bellar.

προσφοράν generalius nomen esse, & oblationes etiam non sacrificiales denotare. 2. Confirmat hoc omnium, qui de natura ipsius vocabuli scripserunt, consensus, qui volunt eo notari, quicquid vel Deo vel hominibus donatur. Unde LXX. semper verterunt δῶρον, & quamplurimis locis ad res non sacrificatas accommodant. Unde Neh. 13, 30. δῶρον ξυλοθύρων, oblatio lignorum. Unde Num. 31, 50. vocat δῶρον τὸ περὶ χρυσέον, χλιδέονα, καὶ ψέλλιον, καὶ δακτύλιον, καὶ σείδέξιον, καὶ ἐμπόκιον. Unde Num. 7. sæpissimè oblationes principum dodecadis vocantur דָּבָר דָּבָר δῶρον. Unde ipsum etiam gazophylacium Hierosolymitanum כֶּסֶף דָּבָר דָּבָר, κορβοναῖν vocatur, Matth. 27, 6. Luc. 21, 4. Mar. 12. Unde etiam explicatur locus Mar. 7, 9. Et facit huc consideratio radicis, quæ est דָּבָר & notat *appropinquare, accedere sive Deo, sive hominibus*. 3. דָּבָר, quod agno paschali tribuitur, Ex. 12, 26. LXX. interdum per θυσία, nunc per θυσίασμα, nunc per θῦμα, iterum per θυμίαμα, & θυμίασμα, & ὑλοκαύτωμα, & σύλιν & φάγιν, tandem per θύς reddunt, Gen. 31, 54. Ex. 23, 18. Ez. 40, 41. 2. Reg. 10, 26. Esd. 6, 3. Ex. 10, 25. 2. Par. 33, 3. Amos 5, 25. Ezech. 20, 28. Elias notat duobus locis in lege Gen. 31. & Num. 22. & 1. Reg. de Adonia, radicem דָּבָר non sumi de mactatione hostiarum. Nomen ipsum etiam convivium denotat, 1. Sam. 16, 3. & 5. דָּבָר, Targum, דָּבָר דָּבָר ad convivium, 1. Sam. 9, 13. ubi Targum quoque vertit דָּבָר cibum: adde v. 12. Iacob. 5, 5. ubi Græcus habet, *in die σφαγῆς*, Arabs vertit, דָּבָר mactationis convivialis. Et דָּבָר etiam tribuitur Pythonissæ, 1. Sam. 28, 24, quando ex vitulo Sauli convivium præparavit. 4. Marc. 14, 12. dicitur πᾶσχα ἔθουν. Atqui hoc verbum non semper mactationem sacrificialem denotat, Matth. 22, 4. Luc. 15, 23, 27. Ioh. 10, 10. Act. 10, 13. Itaque tamdiu in generali sensu manendum, donec ex natura rei ipsius doceatur, specialem esse usurpandum. 5. Itaque falsò dicit Bellarminus, Chemnitium negare, agnum paschalem non fuisse

fuisse aliquatenus typum Eucharistiæ. Hoc enim tantum negat Chemnitius, quod agnus paschalis ratione mactationis fuerit typus Eucharistiæ. Neque hoc aliquis ex Veteribus Dd. quos Bellarminus, ut magna volumina scribat, coacervat, tradit; manent omnes in illius mactationis ad sacrificium crucis accommodatione. Reberat aliquis:

§. 52. *Differentiam esse inter sacrificia legalia, stata, ordinaria, quotidiana, Leviticis ceremoniis & circumstantiis personæ sacerdotalis ac loci designati circumscripta, & inter sacrificia extraordinaria, ante legem usurpata, ad liturgiam Leviticam non adstricta, cujusmodi fuerunt sacrificia cum omnia ante legem, tum Manuæ Danitæ Iud. 13, 19. Eliæ Gileaditæ 1. Reg. 18, 31. utrumque extra solennem locum. Liquere, Agnum paschalem non esse sacrificium propriè dictum in priori sensu. Resp. 1. Agnus paschalis est actus divinitus mandatus, in Ecclesia Israelitica exercendus ordinarius. Si est sacrificialis actus, est sacrificiū ordinarium. 2. Sacrificia aliqua fiebant extra formam liturgiæ Leviticæ, ea jam posita, sed non nisi peculiaris παραρρώσεως ἔνεκα & ad evidentem aliquam veræ religionis declarationem, aut benignitatis in Ecclesiam divinæ contestationem. Ut est Manuæ & Eliæ. Sed quæ sub moderamine liturgiæ Israeliticæ aut Leviticæ stata & perpetuata fuerunt, illa legibus illius erant adstricta: quæ igitur à legibus ejus erant aliena pro sacrificiis propriè dictis censenda non sunt. 3. Sacrificia ex informatione Patriarcharum divinitus accepta celebrata habebant omnino prælusionem & analogiam ad Leviticæ sacrificiales sanctiones, saltem ratione administrantis, ignis, & eorum, quæ maximè sunt essentialia. Cultus enim legalis non in totum novus erat, sed ut plurimum recollectio quædam institutorum Patriarchis patefactorum, & ad terram promissam adstrictio. 4. Agnus paschalis, quia in aditu terræ promissæ revelatus est, non potest ab illis legibus secludi, quibus*

quib⁹ in deserto postea populus Israeliticus circumscriptū erat, Si sacrificium fuit propriè dictū, illis legibus circumscriptum erit. At ab illis abtudit. 5. Non tantum ordinaria sed etiam anniversaria, non quotidiana tantum, sed & solennia inter sacrificia legalia cōputanda sunt. Regerat quis II. *Agni paschalis mactationē fuisse sacrificiale aetū, colligi ex appellatione expressa, qua vocatur זבח* Ex. 12, 17. *etsi enim, verbum זבח & זבח latè significet quamlibet mactationem, tamen nomen זבח non facile reperias aliter, quam de sacrificio usurpatum, presertim hoc in loco, ubi specialis ad Dominum relatio insinuatur in ליהוה* Ex. 12, 27. *Sic Num. 9, 7. dicitur, cur prohibemus זבח oblationem nostram offerre Domino? Sap. 8, 9. Κρυπτὴ ἐθυσίαζον ὁμοιοι παύεις ἀγαθῶν: quod B. Lutherus ad agnum paschalem remotis ægyptiis sacrificatum accommodat. Responsum jam extat §. 51, rat. 5. Illa specialis relatio ad Dominum, non est præcisè sacrificialis. Non sequitur, est oblatio, siue sacer apparatus Domino; E. est sacrificialis apparatus. Potest esse sacer apparatus, Domino, quia fit in memoriam Domini, ad gloriam Domini. Et quia illa verba זבח פסח הוה se referunt ad actus in antecedentibus latè descriptos, quoniam illi nullum sacrificium propriè sic dictum in se includunt, ex solo nomine זבח sacrificium aliquod propriè dictū inferri nequit. Lutherus ἐθυσίαζον exprefit nobis etiam usitato & correspondente Germanico verbo, quod pro amplitudine Græci verbi etiam extendendum est. Regerat quis III. *typicam relationem: esse agnum mactatum extra controversiam typum evidentissimum crucifixi Christi, Ioh. 19, 36. 1. Cor. 5, 7. itaque & agni mactationem esse typum crucifixionis, ac ut victimæ rationem ista habet, ita & hanc eam in sese comprehendisse. Resp. omninò etiam in mactatione agnum paschalem esse typum mactationis Christi, sed non mactationis sub illo formali sacrificiali consideratę, verum in respectu generali & quatenus est divinitus ordinata quedam præparatio ad manducatio-**

nem & fruitionem. Regerat quis IV. *Sacrificium propriissimè & specialissimè dictum esse actum ritumve externum verbo Dei definitum, in quo soli Deo res aliqua sensibilis & permanens, consecratur destinaturque & actu offertur ac mutatur in odorem quietis.* At tale sacrificium agnum paschalem dici posse. Resp. illa verba *soli Deo* esse ab ambiguitate purificanda. Si enim notent causam finalem, definitio erit imperfecta. Omnes enim actus religionis soli Deo fiunt tanquam fini ultimo & supremo. Si verò terminum formalem designent, nego minorem. Ut res consideretur clarius, dicimus, in omni actu religionis, sive sacrificialis sit, sive sacramentalis, sive latriæ cujusvis alterius, est tendentia quædam inter duos terminos formales, à quo & ad quem, Deum scilicet, & hominem. Ubi terminus formalis à quo Deus est, & ad quem homo, & res aliqua sensibilis nomine & jussu Dei selecta cum re insensibili unitur & homini, ceu termino formali ad quem, confertur, non sacrificium est, sed sacramentum. E contra, ubi terminus formalis à quo homo est & ad quem Deus, & res aliqua sensibilis nomine & jussu Dei selecta, Deo soli, ceu termino formali ad quem præsentatur, sacrificium est, non sacramentum. Licet enim etiam aliquando ex re illa Deo præsentata *aliquid* homini propter communionem aliquam cum Deo tribuatur, ceu fructus sacrificij, tamen hæc non pertinet ad essentiam sacrificij. Sic sacrificium illud magnum est Catholicum, tollens peccata mundi, JESUS CHRISTUS, Deo totum oblatum & ita consummatum est: peculiare verò est & ad sacrificij rationem non pertinet, quod postea partes sacrificij, Corpus & sanguis Salvatoris, in S. Coenâ sint homini concessæ. Pertinet enim hoc ad communionem cum Deo, ceu fructus sacrificij. Et sic etiam in V. T. *κοινωνοὶ ἑστῶσι* reddebantur offerentes. 1. Cor. 10. Agnus paschalis totus cedebatur in usum hominis. Tendentia inter duos terminos

terminos ita comparata est, ut terminus à quo formalis Deus sit, cuius iussu segregatus agnus, & præparatus, & post in hominum usum sacramentalem consecratus atque immutatus est. Homo igitur est terminus formalis ad quem. Itaque mactationem & sanguinis effusionem communem habet agnus paschalis cum sacrificijs animalium, inque eo typus est Christi, sed quia terminus formalis ad quem deficit, propriè dictis sacrificijs accenseri nequit. Et ex ea causa post Lyram ad cap. 19. Num. & alios, Dn. D. Franzius Scholæ sacrific. disp. 12. thes. 87. & seqq. pronunciat de Vacca ruffa, quod sacrificium propriè dictum non sit. Reberat quis V. ad locum Ex. 8, 26. *quem ratione 4. paucis annotavimus: non jus sacrificandi in ægypto, sed securitatem sacrificantium in eo notari.* Resp. Non una est ratio, ob quam sacrificare in ægypto non licere, asserit coram Pharaone Moses. Una est mandatum divinum. v. 27. altera est ægyptiorum impuritas, in quorum sinu atque complexu Deus noluit sua sacrificia exponi. Tertia demum est ægyptiorum crudelitas. Hinc Moses verba non volunt, non esset utrum, sed non esse *rectum* לֹא נִכֵּן לַעֲשׂוֹת כֵּן Eam loquendi formam planius expressam habemus Gen. 41, 32. *paratū est verbū à Domino.* Conf. Deut. 13, 14. Psal. 78, 37.

FINALIS CAUSA sacramenti agni paschalis variè explicatur. Rabbinici dicunt, *finem instituti sacramenti fuisse, ut ægyptica superstitio de Deo sub forma arietis colendo deleretur, & ne mira Israelitarum liberatio arietis syderi, quod illo anni tempore inibat Sol, adscriberetur.* Placent ista non parū Lyrano & P. Burgenfi. Sed vanissima sunt. Nos duos potissimum ejus fines confirmabimus I. *quod fuerit medium salutis & gratiæ divinæ communicandæ efficax.* Negant hoc Calviniani, qui sacramentorum officium ultra significationem non extendunt. Negant Pontificij, qui statuunt, V. T. sacramenta

Ca. final.
§. 53.

ex opere operantis prodesse, tanquam actum aliquem obædientie divinitus imperatum, è cuius præstatione ad præstantem meriti fructus resultat. Negant Phoriniani, qui fideles V. T. intellexisse mysterium redemptionis Christi, in N. T. revelatum, negant, adeoque negant, etiam agnum paschalem tanquam typum aliquem Christi mactandi pro genere humano divinam aliquam efficaciam ex ordinatione DEI habuisse. Nos pro fine nostro demonstrando erroribus indicatis sequentia opponimus fundamenta.

§. 54. Primò, ex rei sacramentaliter offerenda denominatione. Ad pascha celebrandum agnus divinitus destinatus fuit & quidem masculus, anniculus, perfectus. Atqui ita selecta agni mactatio in sacrificium Deo, erat jam in scholis Patriarcharum sanctis nota, & usurpata tanquam figura immolandi pro peccatis Christi, Apoc. 13, 8. Vi hujus affirmationis Apocalyptice tam certò in Messiam defixos habuerunt oculos, quando agnos sive in sacrificijs, sive in sacramentis immolarunt, ac si Christum ipsum immolassent fideles V. T. Quando igitur similiter agnum in paschali celebritate mactandum, & quidem tam accuratâ observatione earum circumstantiarum, quas Patriarchæ observaverunt, viderunt, intellexerunt, sibi eandem promissionem Evangelicam hîc in sacramento offerri, quam illi in sacrificio divinitus imperato considerarunt. Deinde, ex sanguinis separatione & adspersione. Sanguis sacrificialis in V. T. separabatur ab animalibus mactatis & in sacrificijs Deo dedicabatur, nunquam autem comedebatur, ob hanc unam rationem, quia Christi sanguinem denotabat purificantem, 15, 9. ita & adspersio sanguinis denotabat adspersionem sanguinis Christi, 1. Pet. 1, v. 2. Conf. Heb. 9, 13. 19. 21 - c. 10, 22. Ubi notandum in primis argumentum, quo utitur Paulus c. 9, 25. dicens, Christum semel in primo suo adventu se obtulisse & sanguinem suum effudisse, propter infinitam suæ oblationis perfectionem & 'partismodi si-

§. 55. ve ad-

ve adspersionis pretiositatem: nisi enim hoc esset, oportu-
 isset eum frequenter pati ab *origine mundi*. At quomodo
 hoc sequeretur, si perfectio & pretiositas passionis domi-
 nicæ & adspersionis tam sancti sanguinis non etiam sub V.
 T. & fide cognita & operosa atque efficax fuisset. Sanè o-
 pus haud fuisset, Christum frequenter pati ab origine
 mundi, si quis eum venisse diceret, ut sæpe offerat semet-
 ipsum, nisi illa oblatio fuimet ipsius etiam ab *origine mun-*
di fidelibus cognitu & amplexu fuisset necessaria. Quia
 ergò tam perfectè & pretiosè semel mortuus est & sangui-
 nem effudit, ut non oportuerit frequenter eum pati, etiam
 ab origine mundi, sequitur effusionem adspersionemque
 sanguinis Christi ad ipsam originem mundi usque perti-
 gisse sua utilitate. Quis ergò neget, eam tam pretiosam ad-
 spersionem, sanguinis sacrificialis & hujus sacramentalis
 adspersione, ipsis fidelibus ob oculos positam & fide appre-
 hendendam expositam fuisse. Præsertim cum illa sangui-
nis ad postes & superliminare adspersio pro non necessaria
 haberi posset, nisi hoc mysterium adumbrasse dicamus.
 Neque enim Deus, neque angelus percussor hoc visibili
 sanguinis adpersi signo ad dignoscendos ab Ægyptijs Isra-
 elitas opus habuerunt. *Tertiò ex promissione Evangelica* §. 56.
verbis institutionis annexâ, Continetur illa sub commina-
 tione, *Ex. 12, 15. & Num. 9, 13. Et qui ipse mundus & in via*
non fuerit, & cessaverit facere pascha, excidetur anima ipsa &
populis suis, quia appropinquationem Domini non accedere fe-
cit in tempore statuto suo: peccatum suum portabit vir ipse. Hoc
 excidium diversimodè intelligitur à quibusdam. *Quidam*
enim exterminium illud intelligunt, quando quis præmaturâ
morte præventus obiit diem suum, hoc est, circiter annum qua-
dragesimum secundum. Alij, quando quis moritur sine liberis,
nullam post se relinquens posteritatem: sed Hebræi quidam ex-
cidium ita intelligunt, notante Fagio ad Exod. 12. quasi talis
homo

homo non debeat habere partem futuri seculi, intelligentes per animam, animā immortalem, quam alio nomine animam supremam nuncupant. Abenezra annotavit, se in tota scriptura sacra invenire viginti tres locos, in quibus Deus הַרְבֵּה exterminium comminatur his, qui transgrediuntur praecepta negativa: juxta verò praecepta affirmativa, ubi aliquid fieri precipitur, tantum inveniri הַרְבֵּה circa praeceptum circumcisionis & paschatis ritè celebrandum. Quod sine dubio propterea fit, ut scirent Deo fideles, sublimioris ordinis & officij esse istas ceremonias, & excelsius quid indigitare. Itaq; sicut *Deut.* 18, 19. & *Actor.* 3, 23. dicitur, omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum (Christum intelligit) exterminabitur, & tamen simul etiam indicatur, eum qui audierit illum Prophetam, promissionum sanctæ communionis & æternæ beatitudinis fore participem, ita in hac sacramentali interminatione simul promissio vitæ æternæ involvitur. Hinc locum *Act.* 3, 23. Glossa interl. exponit de exterminatione à plebe spirituali & sorte sanctorum, atque Deo. Lyranus de sorte sanctorum: Glossa Ordin. de ejectione extra terminos beatitudinis. Sic quemadmodum, quando de circumcissione dicitur, *Gen.* 17. *Masculus, cujus præputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo*, simul indicatur ex adverso promissio communionis illius Evangelicæ promissionis, *Gen.* 17, 7. *Ero Deus tuus & seminis tui post te*, quæ quoad litteram non fuit solius peculiaris protectionis & gubernationis (ut *Bellarmin.* 1. 2. de Eff. sacr. c. 17. contra seipsum 1. 5. de Amiff. Grat. & Stat. pecc. cap. 18. sect. 4. explicat. *Paræus Comm.* in *Gen.* p. 1128. in medio relinquit, de corporali, an spirituali exterminio sermo sit.) sed etiam gratiæ divinæ promissio, ut constati. ex prophetica explanatione, *Jer.* 11, 4. *Hos.* 1, 9. *Ruth.* 1, 16. *Psal.* 144, 15. *Joh.* 8, 54. 2. ex Christi expositione, *Matth.* 22, 31. 32. 3. ex Pauli declaratione, *Rom.* 4, 11. *Gal.* 3, 14. 15. 16. 4. ex oppositione. Ut enim esse

esse sine Deo notat esse extra gratiam Dei justificatoris & salvatoris, Eph. 2, 12. ita habere Deum suum notat ejusdem gratiosam inhabitationem. Et quemadmodum, quando Joh. 3, 5. dicitur, *nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei*, simul dicitur regenerationem ex aqua & Spiritu patefacere introitum in regnum coelorum, sic quando dicitur, *qui cessaverit facere pascha, excidetur anima ipsius*, simul innuitur, spiritualis implantatio in Deum per sacramentum paschale collata. *Quarto ab appropinquationis natura.* Dicitur Num. 9, 13. *Idcirco excidendum* §. 57. *cum, qui in paschate celebrando negligens fuerit, quia appropinquationem Dei non fecit accedere.* In Hebræo habetur **יָרֵבֶן**. Nullibi autem in toto V. T. excepto hoc loco, dicitur, aliquem esse exterminandum, excidendum aut perituum, si **יָרֵבֶן** non obtulerit aut præstiterit. Itaque specialis aliqua appropinquatio per agnum paschalem figurabatur & applicabatur, propter cujus intermissionem, tanquã rei ad salutem summè necessariæ exterminium animæ è sanctorum communione sequatur. Et hujus sine dubio antitypus explicantur, Heb. 10, 22. quando dicitur, *Appropinquandum Deo μετ' ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἑρρῶντισμένοις τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πυνεστῆς.* Et c. 12, 22. quando dicitur, *pervenistis seu appropinquastis προσεληλύθατε* (Syrus habet hoc loco **יָרֵבֶן אֵלָּא בִּרְבִּי** *appropinquavit*, unde **יָרֵבֶן** *appropinquatio*, quod usurpatur, Num. 9, 13.) **Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζώντι**, &c. **Πανηγύρει** (Syrus habet **אֵלָּא עֲרֵבָה** & ad conventum. Vox **עֲרֵבָה** est Ex. 12, 3. in institutione paschatis) **καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων, &c. καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ.** Digitum intendit ad appropinquationem Hierosolymitanam, civitatem Dei, ad panegyres & coetus Pascha celebrantium & postes atque superliminaria sanguine conspergentium. *Quinto* §. 58. *à peccati portandione.* Dicitur Num. 9, 13. *peccatum suum* **וְהָאִשׁ הַזֶּה יִשְׂאֵל** *portabit vir ipse*. Portare peccatum est i-

um permanere culpæ admissæ & poenarum debitarum ferre pondus, *Lev.* 5, 1. c. 17, 16. c. 19, 8. c. 20, 17. 19. 20. c. 24, 15. *Num.* 15, 31. *Ezech.* 14, 10. c. 18, 19. 20, &c. Quod etiam per imputationem peccati Aaroni, Sacerdotibus, Prophetis, hirco emissario, &c. tanquam typis Christi tribuitur, *Exod.* 28, 28. *Lev.* 10, 17. c. 16, 22. *Num.* 18, 1. & 23. *Ezech.* 4, 4. De Christo autem *Es.* 53, 4. n. dicitur, quod ipse mundi iniquitates portet, Conf. *Ioh.* 1, 29. Ubi vocab. אשם *Num.* 9. usurpatum quoque reperitur. Syris אשם Itaque sensus est. Qui agnum paschalem cum consideratione antitypi agni portantis peccata mundi manducat, is non in sua persona portabit, sed portatorem habebit Christum, *Heb.* 13, 8. Qui verò medium hoc agni manducandi contemserit, ipse in sua persona אשם portabit peccata ipsum damnationi sempiternæ addictura. *Sexto ab ossium comminutionis interdicto*, *Joh.* 19, 36. dicitur ἐγένετο δὲ ταῦτα, ἵνα ἡ γεγραμμένη πληρωθῇ. *Exod.* 12, 46. *Num.* 9, 12. ὅσοι ἐν ἐστὶν συντελεσθήσονται αὐτῶν. *Lorinus Iesuita*, *Num.* 9. p. 299. fatetur, intendisse simul Spiritum S. illud aliud significare de Christo. *Galatin.* lib X. de Arcan. Cathol. Verit. c. 6. p. 546. quendam *Rabbi Cahanam* introducit, qui longè ante Christi nativitatem vixisse dicitur, qui *Exod.* 12, 46. de corpore Messiae non dividendo exponit. Sine dubio respicitur ad προτεταγμένον, *Gen.* 3, 15, ubi Messias promittitur contritor capitis & substantiæ regni Satanici, non autem, nisi in calcaneo, adeoque sine destructione corporis, conterendus. Ea insignis promissio electæ genti in non comminutis ossibus agni paschalis exhibebatur. Itaque illa non comminutio ossium agnorum fuit radiatio quædam mystica veteribus considerandum messiam exhibens. Unde etiam *1. Cor.* 5, 7. pascha dicitur immolatum Christus. Quod nomen ipse non nisi à continuata sua per agnos paschales adumbratione habet. Et quia *Ioh.* c. 19, v. 36, dicitur, scripturam de non

minuendis ossibus in Christi passione fuisse impletam, necesse est, ad plenitudinem sensus sacri à Spiritu sancto intenti, id quod de Christo dicitur pertinuisse. At verò quicquid sive literaliter, sive mysticè nobis exhibet Christum, ut patientem pro nobis & pro nobis agnum, id promissionem Evangelicam efficacem gratiæ & salutis nobis applicat. *Septimo à Mosis exemplo.* Heb. 11, 28. dicitur de Mose, quod πίσει πεπείνηκε τὸ πάχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τῆς αἵματός. Ea sc. fide, qua μείζονα πλοῦτον ἡγήσατο τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θυσιασθῆναι τὸν ὀνειδισμὸν τῆς χειρὸς. Ea fide, quæ erat ἀνάκλησις εἰς τὴν μιθαρδοσίαν, v. 26. Quia igitur Moses consideravit τὸν ὀνειδισμὸν τῆς χειρὸς in illo suo ex Ægypto exitu, adeoque passiones pro se in plenitudine temporis subeundas, quarum fiduciali complexu thesauros Ægyptiacos deferuit & sprexit, contemplatus est etiam in illustrissima paschatis figura radiantia lineamenta Evangelicarum promissionum. *Octavo, ex descriptione sacramentorum V. T. generali,* Col. 2, 27. Hebr. 8, 5. & c. 10, 1. vocantur σκια καὶ ὑπόδειγμα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ ἐπεργνίων. Umbra & delineatio sive exemplar futurorum & cœlestium bonorum. *Umbra autem omnis ad verum exemplar aliquod refertur,* Eustrath. l. 6. Eth. c. 3. p. 286. *Et sicut umbra in naturalibus fit ex oppositione alicujus corporis ex opposito solis positi,* Thom. Aq. 1. meteor. lect. 5. p. 19. ita in spiritualibus ex opposita repræsentatione corporis ipsius. *Umbra sunt radiales & spirituales imagines, quæ resultant ex lumine.* Mars. Ficinus in Sophist. Plat. c. 3. p. 1293. *& quasi naturam aliquam habent ad res attinentem.* Hesych, Σκια ὁμοίωμα τῆς σώματος ἀνθρώπου. ὑπόδειγμα pro documento apud Xenophontem, pro exemplo apud Polybium, pro exemplari apud Laertium sumitur. *Iustinus* in q. 64. Quæst. & Resp. ad Orth. p. 333. Jonam vocat ὑπόδειγμα ἀψευδὲς τῆς τῆς Σωτῆρος ἐν τῷ τάφῳ τελευτήσε παρρημονῆς. Et sunt sacramenta V. T. ita umbræ & exemplaria, ut sint etiam signacula τῶν μελλόντων καὶ ἐπεργνίων, Rom. 4.

§. 60.

§. 61.

§. 62.

II. In quibus cum sacrificiorum pulcherrima doctrina *dies Christi* videtur, *Ioh. 8, 56*. Et sunt sacramenta *τύποι, σκιαὶ, ὑπόδειγμα*, initialiter non *nobis*, sed ipsis V. T. *fidelibus*. Itaque non *nobis*, sed *ipsis* adumbrant, exemplariter exhibent, repræsentant corpus promissionum coelestium. Si itaque coelestium promissionum efficacia per umbras & exemplaria fidelibus non fuit exhibita & suo modo applicata, tum respectu fidelium V. T. ille umbrarum & exemplarium apparatus totus esset frustraneus. Itaque pascha tanquam nobilissimum exemplar divinæ redemptionis efficax omnino typus fuit. *Nonò à loco paschalis immolationis*. Diximus supra, ibi ubi Dominus se singulariter manifestavit, & demum in ipsa civitate templo Dei sacrata debuisse pascha celebrari. Nimirum ibi conspiciendum præbebatur vel tabernaculum admirabile, quod nullas habuit fenestras: itaque indicavit, umbras sacrificiales vigere usque ad patefactionem Christi. Vel templum admirandum, in quod auditores nulli intromissi fuerunt: itaque significavit, expectari aliquem ista umbrosâ ceremonia interea repræsentatum. *Franz. Disp. 4. Sacrif. th. 88. & seq.* Hinc post exilium suum extra Palæstinam Judæi agnum paschalem non immolant. Ejus rei ipsi varias dant causas. Vide *Alfons. Tostat. ad Ex. 12. quæst. 44*. Atqui nulla alia solida ratio dari potest, cur Deus non in Africa, aut Europa, sed intra angustos Judææ fines solum, & tandem intra ipsa moenia Hierosolymorum voluerit sacramentum paschale celebrari, nisi quia cum reliquis typis, quibus in agno paschali mysteria Christi representabatur, etiam locum consentire volunt, in quo tantorum beneficiorum tam antrorsum, quam retrorsum, proficientium præstandum esset meritum. Conf. *Franz. Disp. 7. sacrif. tota. Decimo à Rabinorum attestatione. Eugubinus C. 12. Ex. & post eum Masius Comm. in Josuam pag. 92. Hoc, inquit, unum addam memorabile sanè, quod in Thalmude scriptum*

§. 63.

ptum reperi, ubi de anni principio disputatur, celebrem fuisse
 & veterem opinionem apud priscos Iudeos, qui dies vertentis
 anni Israelitis fuisset libertatis Ægyptiacæ initium, eundem i-
 psis fore initium libertatis, quam essent à Messia recepturi. De
 agni in formam crucis ad assationem expansione ex Iustino
 supra diximus. Et de triplicitate adspargilli hyssopici, Tri-
 nitatis imagine. Vide ad cap. 12. Exodi verba Cabalistarum
 apud Fagium Comm. in Targum Onkelos. Unde consen-
 tientes docent, adventum Messia omnes ceremonias abla-
 turum. Galat. lib. 11. de arcan. Catholic. Verb. ex libro
 Exposit. in Eccles. adducit, p. 552. Rab. Hizkiam, qui legem
 Mosaicam coram lege Messia vanitatem vocat. p. 553. Rab. Ben-
 zumam, qui ait, futurum esse, ut Israel in diebus Messia non fa-
 ciat memoriam exitus ex Ægypto. & p. ead. Sapientes, qui ce-
 remonias Israeliticas, accidens, mysteria Messia, substantiã vo-
 cant. & p. 560. Cabalistarum sententiam, qui dicunt, instituta
 Mosaica esse propter serpentis venenum in Adamum immissum
 & Messia veniente istud venenum cessaturum. Vndecimò à
Turcarum ritu. Mahomet duplex pascha instituit, majuscu-
 lum, quod ipse Behiram Elkabir & minusculum, quod Be-
 hiram Elzaguer vocat. Prius celebratur semper Neome-
 nia Schevval, alterum autem in X. Dulchagia mensis ulti-
 mi. Intervallum menses duo solidi, dies decem. Pascha
 majusculum vulgus illius impuræ & ridiculæ sectæ vocat
 etiam Behiram Arraphoth. Is est mons non multum di-
 stans ab oppido Mecha, apud quem peregrinantes vota su-
 scipiunt solennia minusculi illius paschatis. Unde etiam il-
 lud pascha Cazilar Behiram vocatur. Cazi enim Turcis di-
 cuntur peregrinantes voti rei: Benjamin Tudelensis in Iti-
 ner. p. 63. Celebrant autem Judaizantes Sarraceni pascha
 in memoriam arietis ostensi Abrahamo in sacrificium lo-
 co filij Isaac. Fuisse autem hunc typum cognitum Christi
 dubitare nefas est. Duodecimò, à Prophetarum opere. Dicitur

§. 64.

§. 65.

*Act. 10, 43. Omnes Prophetas testimonium perhibuisse de remissione peccatorum per Christum in tempore promerendâ, 1. Pet. 1, 10, 11. eos inquisivisse & magna diligentia scrutatos fuisse salutem, investigavisse etiam in quod aut quale tempus portenderit spiritus Christi, prædicens passionem Christi & gloriam. Hæc testificatio & investigatio Prophetica de redemptoria passione Christi facta est in salutem fidelium V. T. qui in venturo consolationis fundamenta quæsierunt. Unde desiderium scrutandi tempora natum. Fecerunt autem id Prophetæ & inter eos princeps Moses non tantum vaticinijs & dictis, sed etiam imaginibus & factis. Itaq; pulcherrimum illud institutum paschale, quod cœlitus acceperat Moses, ita sine dubio etiam consideratum fuit, tanquam testimonium remissionis Christo mediatore impetrandæ & tanquam vestigium investigandi passionem Christi à Spiritu sancto inibi repræsentatas. Sed de hac re fusè D. Gerh. Tom. 4. L. C. à p. 548. usque ad pag. 623. Hic autem magno numero introduci possent *Patres*, qui hunc agni paschalis typum longè excellentissimum ad significandum redemptionis nostræ mysterium in cruce judicant. Illorum dicta coacervare nolumus : sensum expressit *Alfonsus To-status, Abulensis Episc.* ubi nullam plane mentionem sacrificij cujuscumque incruenti ab hac figura repræsentati facit. Com. in Ex. cap. 12. quæst. 50.*

§. 66.

II. *Quod sit sigillum promissionum divinarum.* Hic finis ex superiori fluit. Si enim agni paschalis legitima participatio fuit efficax medium salutis conferendæ & confirmandæ, erit sine dubio instar visibilis cujusdam sigilli, quod verbo jam ante per prædicationem inscripto cordibus quasi characterem certitudinis respectu nostri imprimit. Quo observato quinque argumenta *Bellarmini*, quæ lib. 1. de Sacram cap. 14. contra hanc sententiam facit, corruunt: qui etiam ex analogia reliquorum sacramentorum, *Gen. 17,*

¶ *Rom.* 4, 11. *Pet.* 3, 21. *1. Joh.* 5, 8. convelluntur. Adde quod *Ex.* 12, 3. ipse sanguis paschalis dicatur esse in signum, non temporalis tantum liberationis, sed spiritualis in primis redemptionis, quam sanguis paschalis instar monumenti cujuspiam illustris adumbrabat. Huc accedit, quod *Sap.* 8, 6. dicatur, Israelitas fuisse lætatos, ἀσφαλῶς εἰδότες οἷς ἐπίστευσαν ὀρκίς. ὃν. 9. κρυφῇ ἐθυσίαζον ὅσοι παῖδες ἀγαθῶν καὶ τῆς θεότητος νόμον ἐν ὁμολογίᾳ διέδεοντο. Huc referendæ Philonis Judæi meditationes de animæ paschate, lib. de congressu quaerendæ erud. gratia p. 343. & de paschate, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἀλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, πλὴν δὲ εὐλογον εὐπαθήσαν ἐκκρίως πάσχει. lib. de herede divin. pag. 396. & de paschate, ὅταν ἀνεγδοίᾳς γνώμῃ καὶ προθυμίᾳ συντόνῳ χροῖμεν ὁ νοῦς πλὴν δὲ ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμετασρεπτὴ ποιεῖται διάβασιν, καὶ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα θεὸν εὐχαριστία. Vide de hoc etiam sine *Cl. Gerhard.* T. 4. à p. 657. ad p. 677. Alios fines ad quos hoc sacramentum ordinatum est, lubentes hic prætermittimus.

His finibus repugnat I. pronunciatum Jesuiticum, de diversa consideratione Christi ut JUDEX est & ut AGNUS. *Christoph Majer* Jesuit. in *Octo Controv.* pag. 14. ita loquitur. Quando sacræ literæ loquuntur de salute ista, quam Christus AGNUS reconcilians peccatores in hac vita confert, tum eam fidei & gratiæ, & non operibus nostris, tanquam mercedem deberi volunt: quia salus hæc à Christo agno & gratis nobis confertur & omnibus etiam iis, qui nullam unquam legem servaverunt, nec ullum unquam in vitâ suâ bonum opus fecerunt, dummodò tamen hic cum verâ fide ac peccatorum suorum pœnitentia ad Christum agnum accedant. Quando verò sacræ scriptura versatur circa officium Christi JUDICIS, vel agit de regno cælorum aut salute vitæ æternæ conferendâ nobis in alio seculo à Christo judice, cum ibi gratuita reconciliationis & adoptionis in filios Dei amplius locus non sit, ideò tunc nihil aliud auditur, quam secundum opera, prout gessit, secundum laborem propri-

§. 67.

Majer. Jes. refel.

§. 68.

proprium, &c. fidei verò mentio nulla omnino fit, nisi qua vel ipsa etiam ut opus coronam assequitur. Hæc sententia 1. duplicem facit justificationem, unam coram Christo agno, alteram coram Christo iudice, 2. duplex tribunal, unum Christi agni, alterum iudicis, 3. duplicem viam salutis, unam ad Christum agnum, alteram ad eundem iudicem. 4. misericordiæ à Christo agno nobis communicatæ coram Christo iudice negat efficaciam. 5. Christi agni reconciliationem non valere coram Christo iudice sufficienter statuit. 6. adoptionem in filiorum Dei ius coram Christo iudice non amplius locum habere dicitur, 7. vitam æternam nobis propter *quod deus* per modum hæreditatis contingere negat, 8. Meriti Christi amplitudinem ad Christum agnum tantum adstringit. 9. Satisfactionem Christi tollit cum Photinianis. Si enim Christi agni adoptio & antecedenter satisfactio coram Christo iudice locum non habet, non est satisfactio. Satisfactio enim iudici Deo debetur. 10. Finem incarnationis evertit. Hic enim finis fuit *ἐνοπρώσις*, ut haberemus Mediatorem, coram quo in iudicio Dei consistere contra iram Dei possemus. 11. Divellit officia Christi. Quos enim Christus in hac vita, ut sacerdos & agnus ferens peccata & intercessor & rex gratus sibi & Deo reconciliavit, eos dicit hæc sententia seposito officio sacerdotali & regio gratus ex rigore iustitiæ iudicatum iri. Atqui solatium fidelium est, quod sacerdotem suum sint habituri iudicem. 12. Negat media salutis esse media salutis: aut agninam peccatorum tolerantiam in Christo esse medium salutis. Si enim non locum habent ista coram Christo iudice, ubi finaliter salutis sententia fertur, ad quem ordinata sunt maximè, neque in hac vita & nullibi sunt media salutis. Repugnat scripturæ, quæ Christum in throno iudiciario ut agnum describit. *Apoc. 5, 6. 8. 12. 13, cap. 6, 1, 16. c. 7, 9, 10. 14. 17. cap. 12, 11. c. 13, 8. 11. cap. 14,*

cap. 14, 1. 4. 10. cap. 15, 3. cap. 17, 14. cap. 19, 7. 9. cap. 21, 9. 14. 22. 23. 27. cap. 22, 1. 3. *Ioh.* 5, 24. Tollitur igitur Jesuitica distinctio, & concluditur, Christum in iudicio etiam extremo pijs agnum fore.

II. Figmentum idololatricum *de agnis Dei*. Notum est §. 62. quomodo ex balsamo & cerâ mundâ agnos conficiant Pontifices Romani, quos consecratos passim aut dono *Cōf. Vind. ad cap. 3. Exodi, & 5. S. 8. p. 72.* aut pretio communicant hominibus. Nolumus repetere, *De Agnis Dei.* quæ passim apud nostros Theol. de ijs referuntur. Illud tantum annotamus, quod de AGNIS DEI à Pio V. benedictis refert *Bzovius* de Pontifice Romano cap. 39. pag. 519. sub titulo. *Mirabilia benedictorum agnorum à Pio V. teste D. Paulo Aemilio Sanctorio, agnum Pij V. in Tyberim injectum ejus exundationem sedavisse: teste Petro Locatello, agnum Pij V. maris tempestatem tranquillasse, & navigantes à naufragio præservasse. Teste Horatio Perono, eundem à submersione quosdam liberasse. Teste Laurentia Artemisia, eundem levasse exquisitum dolorem manus fervida & bullienti aqua perfusa & manum curasse. Teste Iohanne Serpa, eundem à presentissimo pugionis ictu mirabiliter gestatorem suum liberasse. Teste Ioh. Iac. Gymnasio eundem in ignem injectum incendium restinxisse, & à sclopeto ictos illaesos conservasse. Vide perorantem Bzovium.* At I. unde hæc effecta agnorum Dei à Pontifice præparatorum? Nisi aut falsa aut magica esse velint, ostendant divinis revelationibus conforme principium, 2. Quæ impietas est, negare, sacramentum agni paschalis fuisse efficax medium communicandæ salutis & sigillum gratiæ, & contra cereis illis formis, neque institutionem neque promissionem Dei habentibus, ista miracula tribuere, & quasi sigilla immunitatis laudare? Sed hæc de agni paschalis sacramento sufficiant.

Addi potuissent varia *ἱσορῶμενα*. I. *An omnia paschata, quorum V. T. meminit, debitò modo celebrata fuerint? & quot* §. 71.

scriptura recenseat? tractant *Abulensis* Ex. 12. & Num. 9. & Lev. 23. *Lorinus* in *Numeros* pag. 288. & 302. *D. Gerhard.* T. 4. p. 791. II. *Quot paschata in ministerio Christi occurrant?* *Quidam* quinque recensent. *Gerh. Merc.* in *Chronol. Joseph. Scaliger* de emend. Temp. p. 516. *Casaub.* in *Exerc. AntiBaron.* pag. 440. *Calvisius* *Chronol.* pag. 175. *Helv. tab. Chron.* quatuor recensent alij, quos sequitur *Cl. Gerhard.* *Harmon. Cont.* part. 2. pag. 1070. & seq. III. *An Christus cum Iudaeis paschasuum ultimum celebraverit?* statuunt ita *Alcuinus, Gerson, Toletus, Baronius, Barradius, Bellarminus*, l. 4. *Euchar. c. 8.* *An die XIII. Nisan celebraverit pascha, adeoque diem legitimum anticipaverit?* statuunt ita *Origenes, Epiphanius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Cedrenus & Graeci recentiores* communiter. *An tandem Iudaei paschatos festum in diem sequentem Sabbati rejecerint propter traditionem Majorum, ne duo magna Sabbata concurrerent, si feria sexta, in quam eo anno Luna 14. mensis primi inciderebat, juxta legis constitutionem pascha celebraretur?* *Christus autem stricte, rejectis traditionibus, ipsa divina institutionis die paschasuum celebraverit?* Affirmant *Lucidus, Panvinus, Stöfflerus, Buntingus, Liveleus, Calvisius, Casaubonus* *Exerc. 16. sect. 13. & seq. prolixè.* Ex Pontificijs Theologis *Hentenius* in *Euthymium*, *Gagneus* in *Johann. Iansenius Concord.* cap. 128. *Salmeron* Tom. 9. cap. 4. *Maldonat.* in *Matth. 16.* Ex nostris ferè omnes & post omnes *Cl. Gerhardus* *Harmon. Continuat.* part. 2. pag. 1086. & c. cap. 166. IV. *De varijs controversijs paschalibus, quas discutit Joseph. Scaliger* de Em. Temp. p. 138. 144. & seq. *Baronius* Tom. II. ed. Antvv. pag. 134. 138. 158. Tom. III. Ed. Rom. pag. 286. 287. 288. 255. 256. 490. 491. Tom. IV. Ed. Antv. pag. 363. Tom. V. pag. 90. 253. 408. Adde *Niceph. Callist.* pag. 226. 227. 384. 394. 751. 752. 753. 754. *Ambrosium* Ep. 83.

83. &c. & alios ex historia Ecclesiastica. *Bellarminus* Tom. 2. *Controvers.* pag. 362, *Calvisius*, *Isag.* c. 16. Sed Hæc omnia brevitati instituti excludit. Concludamus igitur *angelicarum* myriadum elogio *Apocal.* 5, vers. 12. Ἀξιόν ἐστι τὸ ἄρνιον ἱσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ πλεον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχὺν καὶ τιμὴν, καὶ δόξαν καὶ ἑυλογία.

SYNOPSIS

Totius de Missa tractationis & de Agno paschali Dissertationis, quæ connexio opusculi ostenditur.

PLacet synopticè mysariam missæ, disputatione Liturgicæ Herberi palliatam, detegere; & fundamentorum Herberianorum dodecadem examinare. E qua primum est. *Omnis religio sive ex lumine natura docet, sive* Cl. *ex institutione propria præcipit divino cultui annektendum visibile & externum aliquod, idque continuatum sacrificium. E. Christiana quoque religio tale desiderat. Id autem est missa. c. 1. §. 1. & 2. Respondemus I. negando universalitatem majoris. §. 3. II. negando, lumen naturæ esse fundamentum instituendi sacrificij. Primò, quia hoc est opus voluntatis divinæ: §. 4. deinde, quia lumen naturæ non instituit sacerdotes: §. 5. tertio, quia soli scripturæ sacræ hoc convenit: §. 6. quarto, quia lumen naturæ est corruptum: §. 7. quinto, quia sacrificia à lumine naturæ instituta Deo displicuerunt: §. 8. & 9. Sextò, quia Ethnici ad Deum revelantem sua sacrificia retulerunt. §. 10. septimò, quia Ethnici quidam contemserunt sacrificia: §. 11. Octavò, quia sacrificia Ethnica possunt ad κακοζηλίαν Judaicæ Ecclesiæ reduci. §. 12. III. negando Patriarchas ante Mosē ex lumine naturæ sacrificare doctos esse: 1. quia ad divinam revelationē id referri posse non negat,*

gat Pererius, Capnio, Conincius: §. 13. 14. 2. *quia*, Viguerius ad internum saltem sacrificium nos à natura obligari vult. §. 15. 3. *quia* sacrificia pertinent propriè ad Evangelium divinitus revelatum. §. 16. 4. *quia* sacrificia coelesti igne comburebantur. §. 17. 5. *quia* in statu integritatis non fuissent sacrificia. §. 18. 6. *quia* Patriarchæ sacrificijs adjunxerunt doctrinam passionis CHRISTI à sacrificijs figuratam. §. 19. 7. *quia* alios fidei articulos è sacrificijs elucuerunt. §. 20. 21. 8. *quia* ex fide obtulerunt. §. 22. 9. *quia* omnia sacrificia legitima, qualia illa fuerunt, divinitus instituta sunt, fatente Valent. §. 23. 10. *quia* in vita æterna, ubi lumen naturæ gloriosius, nulla futura sunt sacrificia. §. 24. 25. 11. *quia* sacrificia illa in ordinarijs conventibus fiebant. §. 26. *quia* non licuit patribus illis luminis nativi impulsu instituere consilia perfectionis. §. 27. 13. *quia* sub aliquo testamento obtulerunt. §. 28. 14. *quia* juxta Aquinatem sacrificia illa figurarunt Christum. §. 29. 15. *quia* hac ratione introduceretur fides implicita Cretenfis, de qua §. 30. 16. *quia* non necessarium est, ut *quia* corporei sumus, corpoream rem divinæ majestati offeramus. §. 31. 17. *quia* locus Hebræ, 7. nil hûc facit. §. 32. 18. *quia* non omni, qui pro Deo agnoscitur, illicò sacrificium externum offerendum. §. 33. IV. *Negando*, à natura cultus Mosaici valere argumentum ad conjungendum sacrificium continuum visibile cum omni religione: idque §. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. V. *Defendendo* contra Jesuitas, Sacrificium crucis esse unicum & verum Christianæ religionis sacrificium, idque per §. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. VI. *Probando*, sacrificium missæ non posse cum religione Christiana conjungi, *quia* injurium est sacrificio Christi in cruce præstito. §. 62. 63. idq; 1. *quia* non applicat sacrificium crucis. §. 64. 65. 66. 67. 2. *quia* addere conatur aliquid sacrificio crucis. ib. 3. *quia* si ve finitæ si ve infinitæ virtutis esse dicatur, missa tamen morti

morti Christi detrahit. §. 68. 69. 4. *quia* non eo modo applicat quomodo verbum, sacramenta, fides. §. 70. 5. *quia* statuitur missam in finitæ dignitatis fuisse ante sacrificium crucis. §. 71. 6. *quia* Christus in missa non est primarius sacerdos, §. 72. 7. *quia* magisterium Christi & sacerdotale officium violat. §. 73. 74. 75. 8. *quia* æternitatem sacrificij crucis lædit. §. 76. 9. *quia* Photinismo subsidium struit: §. 77. 10. *quia* facit Christum sacerdotem secundum ordinem Aaronis, §. 78. 11. *quia* imperfectionem Nov. Testamento parit. §. 79. 12. *quia* denuò occidit Christum. §. 80. 13. *quia* panaceum est, non idem cum sacrificio crucis, §. 81. 82. 83. 14. *quia* singularis illi adscribitur propitiandi virtus. §. 84. 15. *quia* singularis est traditio corporis & fusio sanguinis. §. 85. 16. *quia* frustillatim partitur sacrificium crucis. §. 86. 17. *quia* à bonitate ministri accipit vigorem. §. 87. 18. *quia* illi adscribitur veteris sacerdotij abolitio. §. 88. 19. *quia* ei soli vis uniendi cum Deo vindicatur. §. 89. 20. *quia* habet hypotheses contrarias communioni sub unâ, quam consentaneam sacrificio crucis autumant. §. 90. 21. *quia* impedit communicationem Christi in coena. §. 91. 22. *quia* negat mortis Christi veritatem. §. 92. 23. *quia* nihil gratiæ divinæ habet. §. 94. 24. *quia* evertit æqualitatem personarum Trinitatis. §. 94. 25. *quia* labefactat sessionem Christi ad dextram. §. 95.

CAPITE II. Herberus definit sacrificium, quod sit *actio, quæ ex primaria ac definita sui institutione refertur ad cultum externum latriæ Deo in divinæ excellentiæ recognitionem certo ritu exhibendum ab eo, qui singulari delectu à cæterorum hominum cætu ad id muneris assumtus est: seu quod sit mutatio, quæ res humanis usibus subducta mystico ritu velut in Dei possessionem tam quoad usum, quam quoad substantiam transcribitur ad supremum ejus in omnia contestandum dominatum*, Resp. I. hac definitione posita Missam non esse sacrificium: §. 1. 2. 3. II. nec sacrificium crucis hoc modo esse

sacrificium. §. 4. III, contradicere Herberum alijs Jesuitis in ministro sacrificij constituendo. §. 5. IV, in causa efficiente legitimè nominanda, §. 6. V, in causa finali. §. 7. VI, in institutionis divinæ requisito. §. 8. 9. Deinde Herberus *antiquitatem* missæ in *originatione* vocabuli quærit, Putat autem cum alijs quibusdam esse Hebræum: §. 10. quod refutant Bellarminus Cardinalis, Vasquez, Matth. Galenus, Casaubonus, quorum verba sunt §. 11. Ostenditur autem insuper *pugna Pontificiorum*, super derivatione Latina Missæ: *Quidam* enim dici volunt, quod oblatio & preces ad Deum mittantur. §. 12. *Quidam*, quod angelus coelitus missus sacrificio adstet & id deferat, §. 13. 14. 15. *Quidam*, quod Christus per transubstantiationem quasi de novo mittatur. §. 16. *Quidam*, quod dimittatur populus. §. 17. 18. Non esse autem antiquissimum hoc vocabulum huic rei accommodatum testimonio I. C. Bulengeri & Bellarmini probo, §. 19. 20. Deum Mauzim habere magnam cum Missa affinitatem, §. 21. 22. & 23. docent.

CAPITE III. Bellarminum & alios secutus Herberus habet fundamentum pro Missa *ex analogia Christi & Melchisedeci* depromptum. *Quia enim Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, in ordine autē Melchisedeci est sacrificium panis & vini, ideoque Christi sacerdotium quoque habebit sacrificium panis & vini.* §. 1. 2. 3. 4. Respondemus ad hoc fundamentum I. *textum* Hebraicum ejusque varias translationes partim ex Psalmo *proponendo*, unde elucescit illicò, sacrificium panis & vini in ordine Melchisedechi non fuisse, §. 5. 6. II. *consequentiam negando*, quæ est, si in sacerdotio Melchisedeci fuit sacrificium panis & vini, etiam in sacerdotio Christi, quod secundum ordinem illius est, debere esse panis & vini sacrificium: posse enim alio modo compensari sacrificium panis & vini, si vel maximè in ordine illo fuisse tale quid concesserimus. §. 7. 8. & 10. III. Theologiam symbolicam & typicam non esse argumenta-

mentativam, nisi adsit clara litera, quæ hic deest. §. 11. 12.
 13. 14. 15. IV. *Circumstantias textus* in Genesi reclamare
 sacrificio Missæ. 1. *quia* si ita urgeatur exacta & in externis
 quoque rebus facta consonantia typi cum re, Christus etiã
 sub speciebus animalium offerendus esset. §. 16. 2. *quia* se-
 queretur Christum etiam esse sacerdotem secundum ordi-
 nem Aaronis. §. 17. 18. 19. 3. *quia* transsubstantiatio. §. 20.
 21. 22. 4. ablatio calicis. §. 23. 5. Vicariatus universalis
 Pontificis. §. 24. 25. 6. Ipsa Missa. §. 26. 27. 28. 7. Vis illi-
 us propitiatoria. §. 29. 30. 8. Jejunium ad eandem necessa-
 rium. §. 31. 32. 33. 34. 9. mixtura vini cum aqua. §. 35. 36.
 37. 8. tolletur ex hoc typo, pressius & ultra scopum Apo-
 stolicum examinato. 10. *quia* inferretur, necessariò Chri-
 stum ipsum in prima coena sacrificasse, quod multi Ponti-
 ficij negant §. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 11. sequeretur, Chri-
 stum tantum in sua persona sacrificasse panem & vinum,
 nec id hodiè agendum. §. 45. 46. 47. V. melchisedechus
 à Patribus & Pontificijs creditur fuisse Semus, Noachi fili-
 us. §. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62.
 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. Credibile igitur est, non usurum
 fuisse illum alio sacrificij genere ab ijs, quibus reliqui Patri-
 archæ coluerunt Deum. §. 70. VI. *Quia* panis & vinum
 non sacrificandi, sed reficiendi & gratulatoria dona offe-
 rendi animo prolata sunt: ut circumstantiæ textus: §. 71.
 Clemens Alexandrinus. §. 72. Cyprianus. §. 73. 74. 75. 76.
 Athanasius. §. 77. Epiphanius. 78. 79. 80. Ambrosius. 81.
 Chrysostomus. §. 82. Eucherius. §. 83. Damascenus. 84 Hay-
 mo. 85. Euthymius. 86. Lombardus. 87. Cajetanus. 88. Cla-
 rius. §. 89. docent. Nec valet aliquid Herberi objectio. §.
 90. refutatur enim à Pererio. §. 91. & Ribera. 92. 93. VII.
Panis & vini significato frequenter in sacris literis *omne ci-*
borum genus intelligitur: non igitur probatur, Genes. 14.
 panem & vinum exclusivè oblatum esse: quod deducitur
 §. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107.

108. 109. 110. 111. 112. VIII. Soph Pasuk, quod est inter verba, & erat sacerdos Dei altissimi, & verba, & benedixit ei non ita illa separat, ut posteriora priorum rationem non continere possint. §. 113. quia puncta & accentus reens inventum statuunt Bellarminus. §. 114. Salmeron. §. 115. 116. 117. Senensis. 118. Jac. Parem. §. 119. Possévinus. 121. Huntlaeus. §. 122. cum Calv. Morrentino, Drusio, alijs. §. 223. contra Marcum Marinum in arca Noë in præfat. pag. 4. ed. Ven. & rationes positas. §. 125. 126. 127. 128. IX. Quia Christum cum Melchisedecho Paulus in oblatione panis & vini non comparavit, ideòque nulla est. §. 129. 130. 131. 132. Idque quia Franciscus etiam Turrianus. §. 133. 134. & Salmeron. §. 135. & Ribera. §. 136. rationes Herberi, quas prætextit omissioni Paulinæ, refellunt aut elevant. Idque agnovit Arias. §. 137. 138. 139. X. Benedictio, qua Melchisedecus excepit Abramum, adeò sufficiens est causa, cur Melchisedech dicatur Sacerdos, ut alià opus non sit. §. 140. 141. 142. 143. 144. 145. ubi notandus circulus, quem hîc cum Corn. à Lapide plerique committunt Jesuitæ. §. 146. XI. Plurima absurda onerant Jesuitas, in quæ illabuntur, dum nimis comparationem inter Melchisedecum & Christum extendunt, 1. Vocare enim cruentum Christi sacrificium coguntur otiosum. §. 147. 2. N. T. imperfectum efficiunt. §. 148. 3. Christum imperfectè secundum ordinem Melchisedeci sacerdotem ajunt. §. 149. 4. Paulum peregrinæ ad sacrum textum additionis reum agunt. §. 150. 5. In pane & vino excellentiam sacrificij Melchisedeci constituunt. §. 161. Jobum contra domesticos autores ἀγενεαλόγητον faciunt. §. 154. & Eliam. §. 155. Taxant nostros, quod vocabulum sacerdotis in principis quidam traducant. §. 156. quod tamen etiam ex ipsis Oleaster fecit.

CAPITE IV. Herberus ex Danicle de jugi sacrificio vaticinante missam colligit illamque unicam per jube sacrificium intelligendam pugnat. Resp. I. Contradicit sibi Herberus

berus dum vaticinia Danielis ad literam de abominatione
 desolationis in fine mundi futuræ accipit, & tamen aboli-
 tionem jugis sacrificij figuram desolationis vocat. §. 1. 2. 3.
 II. Contradicit sibi Bellarminus: alibi enim ad Antichri-
 stum missæ abolitorem vaticinia hæc accommodat: alibi
 ea illuc traducenda negat. §. 4. III. Vox jugis, licet ad sacri-
 ficiū solenne Judaicum matutinum & vespertinum ac-
 commodetur, tamen in N. T. non necessariò ad sacrificiū
 externum transfertur, sed notat omnem Ecclesiæ cultum.
 Ille autem non est missa. §. 5. 6. 7. 8. 9. IV. Nec antiquitas
 sana & sincera hæc loca ad missam traducit. §. 10. V. Jesui-
 tæ autem ex supposititiâ antiquitate fictitium Hippolytum
 accersunt, §. 11. quem ipsi reprobant, §. 13. 14. 15. qui etiam
 hîc illis examussim non favet. §. 16. VI. Juge sacrificium,
 cujus meminit Daniel, omninò abolebitur. Missam autē
 omninò aboleri est contra Ecclesiæ perennitatem & im-
 marcessibilem florem à Jesuitis jactatum, §. 17. 18. 19. VII.
 Ipsi Jesuitæ hoc de loco mirificè variant, nutant. §. 20. 21.
 22. 23. VIII. Qui juge sacrificium tollet, idem non ama-
 bit. Antichristus amat missam: Est enim idem, qui Ponti-
 fex: quod ex collatione Antiochi doceo. §. 24. 25. 26. 27. 28.
 29. 30. 31. 32. IX. Tempus illud, quo persecutio circa juge
 sacrificium præfiguratum duratura est, & in quo abolebi-
 tur, vitiosè assignatur, §. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. X. Si
 missa per juge sacrificium intelligeretur, & id tempore à Je-
 suitis definito aboleretur, diei novissimæ tempus infallibi-
 liter constaret. §. 41. 42. 43. XI. Ait Herberus, missam abo-
 lendam, & Evangelium tamen perstiturum & soniturum
 in urbe usq; ad exitium ejus. E. non spectat missa ad Evan-
 gelij prædicationem, nec proinde est juge sacrificium. §. 44.
 45. XII. Figmentum etiam est, quod de duobus testibus
 Enocho & Elia pro Missa & Evangelio pugnaturis recenset
 Herberus, ut latè probat Alcasar. §. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52.
 53. 54. 55. 56. XIII. Totus discursus Herberi summatim

percurritur, locis Danielis, Origenis & Augustini vindicatis, §. 57. 58. XIV, Porismata Herberi refelluntur, ostendendo Lutheri prædicationem esse eam, quæ ab Antichristo debuit prius destrui. §. 49. & conatum tollendi missam non esse Antichristianum. §. 60.

CAPITE V, De oblatione munda Malachiæ primò indicatâ Herberus differit, eamque ad missam suffulciendam trahit. Resp. I. Novit Herberus, quid Magnus apud ipsos Theologus & in linguis doctissimus Arius Montanus, quid Isidor. Clarius Episcopus, quid Vatablus de hoc loco judicent, quam alieni sint ab eo ad missam transferendo, videatur c. 5. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. quid Chaldæus Paraphr. Rabbi David Rimhi, R. Abraham, R. Salomon, & Hugo Cardinalis de eo statuant. §. 6. II. Falsum esse, quod vocabulum mincha absolutè positum semper externum, visibile & proprium sacrificium notet, probo §. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. III. Alia est minchæ, alia missæ ratio, si earundem compositionem intuiti fuerimus. §. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. IV. Mincha sub accidentibus involuit suam naturam substantiam: missæ symbola non ita. §. 23. 24. 25. V. Inusitatum non est per typos V. T. spiritualia sacrificia N. T. explicari §. 26. 27. 28. 29. 30. VI. Incensum improprie explicandum est. Quidni & mincha? §. 31. 32. 33. 34. VII. Missæ non congruit universalitas loci, in quo oblatio munda futura. §. 35. 36. 37. 38. VIII. Evidens est, Judæos reprehendi, quod oblationem mundam non adornaverint sanctissimo Numini. Itaque oblatio munda non est missa §. 39. 40. 41. 42. IX. Munditia hîc equidem in sacrificijs spiritualibus requiritur: non tamen absoluta: §. 43. 44. 45. X. Bellarminus ait, potuisse Eucharistiæ sacrificium absque præsentia corporis Christi conservari, quæritur autem an etiam tum munda futura fuisset? §. 46. 47. 48. 49. 50. XI. Frequentissima est in missa contaminatio, ait id Coucil. Tridentinum, §. 51, Bellarminus, §. 52, est in missa de-

sa deceptio. §. 53. in ventrem dejectio, §. 54. 55. incantatio.
§. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. XII. Nulla è missa in Christum
fuit gloria, §. 63. 64. 65. 66. 97. XIII. Fit in ea intoxicatio:
§. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. XIV. Locus Johann. 4.
quem ceu parallelum vaticinio Malachiae producunt, non
agit de adoratione Missaticâ, §. 77. 78. 79. XV. Sancti Pa-
tres locum illum nequaquam de Missa intelligunt. §. 80. sed
applicant illum vel ad spirituale precum sacrificium: ut
Clemens Romanus, de cuius tamen scriptis dubitatur: ib.
martialis Episcopus Lemovicensis, cuius tamen Epistolæ
etiam supposititiæ. §. 81. Cyprianus §. 82. Tertullianus §. 83.
Irenæus §. 84. Eusebius Cæsar §. 85. Theodoretus §. 86. vel
ad prædicationem Evangelij, ut Tertullianus §. 87. Hiero-
nymus §. 88. Chrysosthomus, Augustinus, Cyrillus, §. 89.
vel de gloria, laudibus, hymnis, §. 90. Tertullianus, Irenæ-
us, Athenagoras, Basilus, §. 91. Eusebius, Theodoretus,
Petrus Galatinus, §. 92. XVI. Discursus Simonis Felieis,
Herberi, Henrici, Cornelij à Lapide ex h. l. examinantur
§. 93. Corollarium Herberi refellitur §. 94.

CAPITE VI. Quod è verbis Institutionis proferunt
Jesuitæ & ex ijs Herberus pro Missa fundamentum, id nul-
lum esse, deduximus I. *ex eo*, quod ipsorum adversariorum
quidam fateantur, ea per se sumpta non convincere hoc.
Si autem verba institutionis, in quibus sedes est articuli
hujus, per se sola non convincunt, quid de alijs locis statu-
mus? aut quid solidi ex hoc loco depromemus? vide §. 1.
2. 3. 4. II. *ex eo*, quod incertum dicant ipsi Pontificij, an
Christus ipse in prima coena sacrificarit. Unde igitur per
suadebimur, ut in alijs coenæ Dominicæ solennibus sacri-
ficemus I §. 5. 6. III. *ex eo*, quod disputant adhuc inter se,
quorsum voculam *hoc* referre velint & ita nondum certi
sint, quid sacrificandum. §. 7. IV. *Ex eo*, quia verbi *facite*
Jesuiticam interpretationem saniores Pontificij repudiant
§. 8. 9. 10. V. *ex ipsa collocatione* & sede verbi *facite*. §. 11.

VI. *ex Bellarminiana tergiversatione*, quæ malæ causæ indicina. §. 12. VII. *ex inconstantia & contrarietate Salmeronis*, quam exhibet in verbo facite ad oblationem sacrificialem arctando & non arctando. §. 13. 14. VIII. *ex iterata Salmeronis circa idem verbum confusione*. §. 15. IX. *ex instituti per verbum facite sacerdotii nullitate*. §. 16. 17. 18. 19. 20. X. *ex eo*, quod quidam Missæ fundamentum quærunt in benedictione, in qua nullum esse alij contendunt. §. 21. 22. 23. 24. XI. *ex contraria & dissentente benedictionis Dominicæ explicatione*. §. 25. 26. 27. 28. XII. *ex eo* quod quidam in ritu crucis Missæ præsidium quærunt, cuius tamen novitatem alij detegunt. §. 29. XIII. *ex eo*, quod quidam ex fractione Dominica eliciunt actum missalem, cui alij ex eadem secta resistunt. §. 30. 31. XIV. *ex eo*, quod adhuc hodie de verbis differunt consecrationis, in qua tamen missæ constat essentia. §. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. XV. *ex objecti intuitu*, ad quod verba CHRISTI diriguntur. §. 40. 41. 42. XVI. *ex eo*, quod transsubstantiatio non habet fundamentum in verbis Insti: quæ tamen est supremum missæ fulcrum. §. 43. 44. 45. XVII. *ex eo*, quod dissentiant Pontificij in explicandis verbis, datur, vel dabitur, funditur, vel fundetur. Ea enim quidam ad Missam trahunt, quidem ad crucem. §. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. XVIII. *ex diligenti fractionis Dominicæ consideratione*. §. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. XIX. *Ex eo*, quod quidam in coena institutum esse testamentum novum contendunt, quidam negant. §. 61. 62. 63. 64. XX. *ex remissionis peccatorum natura*, ad quam Missa nil agit §. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. XXI. *ex inconsiderata & inconstanti inquisitione*, quâ in commemoratione Dominica Missam venantur. §. 72. 73. 74. 75. 76. XXII. *ex collatione cænæ cum baptismo*, qui sacramentum tantum est, non sacrificium, licet mortem Christi præsentet. Ubi vide pugnas. §. 77. 78. 79. XXIII. *ex maturationis missaticæ nullitate*. §. 80. 81. XXIV. *ex collatione*
cænæ

coenæ Emmaunticæ cum Eucharistia. §. 82. XXV. *ex universali omnium missarum incertitudine.* §. 83. 84. 85. XXVI. *ex fundamentorum Herberi examine, in quo Tertullianus §. 90. Epiphanius §. 91. Ambrosius §. 92. Cyprianus §. 93. Alexander I. Papa §. 99. vindicantur & explicantur, Locus Luc. XXII. 19. explicatur §. 91. Vasquez Herbero opponitur §. 94. Simon Felix refellitur §. 95. 96. 97. 98.*

CAPITE VII. Herberus ex liturgia Apostolica, quæ Actor. 13. v. 2. commemorata, Missam exsculpere conatur. §. 1. & 2. secutus alios antecessores suos, §. 3. Malè. Nam I. *sive Novum Testamentum in tuearis, vox λειτουργίας sola nupiam sacrificium externum & visibile notat.* §. 4. 5. 6. 7. II. *nec illud in patrum monumentis usurpatur ita.* §. 8. III. *Nec ita capiunt scholæ Philosophorum.* §. 9. IV. *Jurisprudentum stylus hunc pariter non inclinat.* §. 11. V. *Reclamat etiam Syrus cum alijs Interpp.* §. 12. VI. *Et aliud suadent circumstantiæ textus.* §. 13. 14. 15. 16. 17. VII. *Lorinus etiam id fatetur.* §. 18. & *Sanctius.* §. 19. & *Justinianus.* ibid. & *Lintrensis.* §. 20. VIII. *nec hoc probat discursus Claudij à Saintes, qui proponitur §. 21, & refellitur §. 22. expositis Canonibus Apostolico §. 23. Gangrensi §. eod. testimonio Ignatii, itidem: IX. nec hoc probant vulgò concumulatæ & ostentui habitæ liturgiæ. Jacobi est supposititia.* §. 24. 25. 26. 27. *nec probat Missam §. 28. Marci est adulterina.* §. 29. 30. 31. 32. *Petri est conficta, quod probatur Lindani discursu pro ea confutato §. 33. nec probat Missam §. 34. Basilij est commentitia,* §. 35. & *Chrysostomi,* §. 36. X. *rationes Herberi summatim percurruntur §. 38. Idem de reliquis judicium esto, quæ recentius orbi Christiano obtrusæ.*

CAPITE VIII. Ex altari ad Hebr. cap. 13. celebri, & mensis 1. Cor. 10. collatis octavum habet fulcimentum Missæ Herberus. Ita concludit. *Habemus altare: inquit Apostolus. At hoc non potest esse aliud ab eo, in quo Missa fit. E. necessarium etiam est sacrificium.* Item: *in mensis demoniorum sacrificabant*

bant Ethnici. E. in mensis Christianorum sacris etiam sacrificandum est. §. 1. 2. 3. 4. Respondemus I. Usi sunt Patres voce altaris, sed non in sensu nativo, verum translato, §. 5. 6. II. Mensa interdum significat altare : at non hîc §. 7. III. Fuerunt in Ecclesia Patriarchali & Israelitica altaria propriè sic dicta. Ar non ita in Ecclesia Christiana. §. 8. IV. Circumstantiæ textus 1. Cor. 10. non postulant aliquod sacrificium propriè sic dictum in Ecclesiæ Christianæ mensis, §. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. V. Idem est Patrum iudicium, §. 20. VI. Nec altare Hebr. 13. à Paulo propositum est altare aliquod externum, sensile, ad sacrificia sensibilia destinatum, §. 21. 22. 23. 24. 25. VII. Non sunt altaria, qualia hodiè Pontificiæ habent Ecclesiæ, cœva Apostolis : ut nec templa : §. 26. 27. patet hoc ex Celsi objectione & Octavij responsione apud minutium : de qua fusè. §. 28. 29. 30. 31. VIII. Nec facit hûc discrimen inter aras & altaria, §. 32. 33. IX. Firmatur tota res testimonio Isidori Pelusiota. §. 34. X. examinatur autoritas Canonis Apostolici, Concilij Laodicensi, Gratiani, Jgnatij, §. 35. explicatur Laicæ communionis natura, §. eod. XI. Ridiculæ sunt rationes mutationis altarium ligneorum in lapidea. §. 36. XII. Lutheri explicatio Gen. 4. vindicatur §. 37.

CAPITE IX. Est occupatus in centuriatâ & seculari deductione consensus Patrum, quorum verbavariè in fulcimentum *Missæ* torta. Respondimus I. Patres nec posse nec velle normam sufficientem suis scriptis ad dijudicandas controversias sacras suppeditare, ex decem capitibus deducendo, §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. II. Nec ipsos Pontificios ubique stare autoritate Patrum ex duodecim fundamentis evincendo. §. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. III. Ipsos porrò Patres multis suis hypothefibus sacrificio missatico contradicere è duodecim articulis demonstrando, §. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. IV. Phrases Patrum primâ fronte sacrificium aliquod innuentes, non esse ad sacrificium *Missæ* illicò

illicò trahendas, sed ob decem causas ad sacramentum Eucharistiæ tantum referendas, ostendendo §. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. V. Supposititia Patrum scripta pro genuinis à Pontificijs & Herbero venditata detegēdo, ut est passio Andree, è qua tamē productum testimonium adulteratum est à Pontificijs §. 39. 40. 41. 42. 43. Historia Abdiæ Babylonici, è qua tamen producta testimonia nihil valent, 44. Ignatii §. 45. Hygini & Pij I. §. 46. Felicis §. 47. ubi de memorijs Martyrum §. eod. Ambrosij §. 47. Basilij §. 48. Gregorij Nysseni §. 49. Cyrilli Hierosolymitani §. 50. Optati Milevitani §. 51. Gaudentij Brixienfis §. 52. Augustini, §. eod. Hieronymi §. 53. Rursus Augustini §. 54.

CAPUT X. Differit Missam esse sacrificium propitiatorium. Resp. I. Satis superioribus capitibus contra propitiantem missæ vim dissertatum est. II. Remissio peccatorum est effectus non Missæ, sed sacrificij crucis. §. 1. 2. 3. 4. III. Patres nihil agunt pro Missæ propitiatoriâ vi. §. 5. IV. Ex Epistola ad Hebræos non est fundamentum pro eâ. §. 6. V. Herberus sibi contradicit. §. 7. 8. 9. VI. Pugnant inter se de propitiatione, quidam ad poenas temporales: quidam ad æternas: quidam ad culpam venialem: quidam ad mortalem eam extendunt: vide §. 9. 10. 11. 12. VII. Myriadem difficultatum, quibus se involvunt, habet Ægid. Conincius, quæ testatur de erronea dogmatis ineptitudine, §. 13. 14. 15. 16. 17. VIII. Imperfectior longè est propitiatio Missæ, etiam ut à Pontificijs jactitatur, quam Jesuitica indulgentiaria, vel sacramentalis. Cur igitur tantopere defenditur. §. 18. IX. Negant sacrificium missæ omnia peccata expiare; & tamen expiatoriam vim missæ derivant ex identitate hostiæ, quæ in Cruce & missa est. §. 19. X. Eo absurdi delabuntur, ut dicant Missam etiam V. T. delicta expiasse. §. 20. XI. Eo usq; extendunt suam missam, ut nec sacramenta sine eâ valere statuunt. §. 21. Quæ omnia absurdissima.

C A P I T U M XI. Herberus ex eo, quod prisci
Patres.

prisci Patres sanctorum & defunctorum commemorationem in sacrae Eucharistiae solennitate fecerunt, concludit, in Missa pro sanctis & defunctis orandum esse. Resp. *I.* Pio sensu auspicatus, non divina lege ordinatus est ritus, quo Martyres gloriosi olim in solennibus Ecclesiae sacris, ut & alij de Ecclesia Christi eximiè meriti commemorabantur: ob causas, quas habet §. *1.* *II.* Non igitur id factum est animo eos sacro & religioso cultu afficiendi. §. *2.* *3.* *III.* Nec Canonizatio hinc introducenda. §. *4.* *IV.* Relinquimus igitur Henriquezj absurditatem, §. *5.* *V.* Oblatio Judæ machabæi nil probat, ob causas, quas continet §. *6.* *VI.* Nec est hæreseos Arianæ argumentum, si quis neget missam pro defunctis offerendam. §. *7.* *8.* *VII.* Nec in genere pro defunctis in Missa olim oratum est, ut ij è purgatorio liberentur, sed ob causas, quas recenseo. §. *9.* *VIII.* Unde Tertullianus §. *10.* Epiphanius & ex Pontificijs Nogarola & Bellarminus contra se §. *11.* illum ritum non ad sacras literas, sed ad Ecclesiae statutum referunt. nec à veteribus Purgatorium cogitatum est omnibus. §. *12.* in eam rem largitur hypothese in quandam Salmeron & Bellarminus, quam refert §. *13.* & *14.* *IX.* Oblationem pro defunctis in purgatorio liberandis non probat Concilium *Vasense* §. *15.* Carthaginense quartum. §. *17.* Braccarense. §. *18.* Valentinum. §. *19.* Aurelianense. §. *20.* Vormatiense. §. *21.* Triburiense. §. *22.* *X.* Nec juvat in subsidium vocare Græcos, quos aliàs anathemate percutiunt Pontificij: ut docet §. *23.* *24.*

CAPUT *XII.* Tria potissimum defendenda suscipit *1.* Missarum privatarum antiquitatem, *2.* Linguae latinæ in sacris officijs occidentalium Ecclesiarum summam necessitatem. *3.* Rituum superstitiosorum varietatem. Nos ad primum caput *I.* differuimus ex Henriquezio Jesuita de Missæ privatæ monstrosa satis conditione. §. *1.* *2.* *3.* *II.* refutavimus exemplum S. Luciani, qui cum sacram cœnam humi à catenis pressus celebrasset, missam habuisse creditur privatam.

tam. §. 4. §. 6. *III.* Ambrosij hūc non pertinere testimoni-
um, ostendimus §. 7. 8. *IV.* Bellarmini testimonium adduxi-
mus, quo ille missas privatas expressum in antiquitate suf-
fragium habere negat. §. 9. *V.* Conjecturas Bellarmini pro
missarum privatarum stabilimento vanas esse deteximus
§. 10. 11. 12. 13. Ad secundum caput, Respondimus I. Non i-
deò solas illas tres linguas in apice crucis fuisse positas, ut
usus earum necessarius in sacris indicaretur. §. 15. 16. 17. 18.
II. Linguam Latinam non esse supremo loco positam. §.
19. *III.* Sanctum non projici canib⁹, si sacra vulgari lingua
celebrentur, §. 20. *IV.* Mutatio missalium futura nos à ver-
nacularum linguarum usu abstertere non debet. §. 21. 22.
23. *V.* Silentium & murmur non conservant majestatem
sacrorum. §. 24. 25. 26. Ad tertium caput, de *ritibus missa-*
ticis, diximus I. Ritus simpliciter non damnari, sed multi-
tudinem & ineptissimam coaptationem eorum. §. 27. *II.*
Pontificios ritus olere Ethnicismum, §. 28. ex Lilio Gy-
raldo, Polydoro Virgilio, Beato Rhenano, Jacobo de Vo-
ragine, Cornelio Agrippa, Jure Canonico, Martino à Roa,
Baronio & ipsa propiori collatione. §. 29. 30. 31. 32. *III.* Mo-
lem ineptissimam rituum premere Ecclesiam & veritatem
§. 33. *IV.* Apostolos simplicitatis studiosos fuisse. §. 34. 35.
Quam simplicitatem supremæ æterni Dei majestati con-
sistentissimam nos hūc imitati, Herbero nostro precamur
devotè & finimus.

Appendix de Agno paschali præfatur de querela Justinii
Martyris, qui vult, ex Esdra ablatum testimonium, quod
Christus sit pascha, §. 1. Sedem doctrinæ de agno paschali
designat & ex Chaldaico producit, §. 2. Nominis pascha va-
rietatem in scriptoribus notat, §. 3. Originem falsam remo-
vet §. 4. veram ponit, §. 5. ambiguitatem evolvit §. 6. abu-
sum notat in Zvinglianis §. 7. in Pontificijs §. 8. Sacramenti
agni paschalis causa efficiens principalis proponitur §. 9. u-
bi de oraculorum generibus & nominis יהוה singularitate

*De Agno pascha,
Sic.*

differtur. Causa ministerialis revelationis explicatur & quidem
Moses, de cuius appellatione, parentibus, excellentia §. 10. princi-
patu & sacerdotio §. 11. morte & post mortem contingentibus §. 12.
Aaron, cuius exemplaris abusus notatur contra Pontificios §. 13.
Institutionis tempus, disquiritur quoad annum §. 14. materia ex-
penditur §. 15. an etiam liceat usurpare hœdum? ibid. cur agnus
institutione demandatus? ibid. Requisita agni memorantur §. 16.
Actiones deducuntur circa agnum, & quidem I. Sumtio & segre-
gatio §. 17. ubi quæritur, an hæc duntaxat in primâ celebratione
paschali sit usurpata? §. 18. segregationis tempus §. 19. typus, §. 20.
II. Mactatio §. 21. ejus tempus. §. 22. unde mensium initium ca-
piendum? An non in alium mensem à privatis indispositis possit
deferri? §. 23. An etiam ab universo populo? §. 24. Quid signifi-
cent duæ vespere? §. 25. Qua vespera manducatum pascha? §. 26.
27. Causa ministrans immolationis? §. 28. An à patribus familiâs
facta agni paschalis immolatio? §. 29. Quis locus immolationis pri-
mus? §. 30. Quis ordinarius? §. 31. Quid de sanguine agni factum?
§. 32. Quid fascicul⁹ hyssopi? §. 33. Quid de illitione sanguinis juxta
Alcafarem. §. 34. Quid Ægyptij in gregibus suis quotannis ad me-
moriam exitus Israelitici fecerint? §. 34. An ritus illinendi ad pri-
mum duntaxat pascha pertineat? §. 35. Quid III. assatio? §. 36. Mo-
dus assationis & cur assatio præ elixatione electa? §. 37. IV. Come-
stio. §. 38. Tempus comestionis §. 39. Esculentâ in comedendo cum
agno paschali conjungenda. Ubi de azymis §. 40. Quid lactucæ a-
maræ? §. 41. Qui Comedentes? §. 42. An mancipia potuerint co-
gi ad pascha? §. 43. An in deserto nati nec circumcisi ad pascha ad-
mittebantur? §. 44. Comedentes succincti & calceati cur? §. 45.
An etiam stantes? §. 46. An à qualitate agni paschalis ceu typi ad
sacramentū Eucharistiæ firma conclusio? §. 47. 48. 49. An agnus
paschalis sacrificium sit? §. 50. 51. Quid habendum de rationibus,
per quas sacrificium esse videri possit? §. 52. An agnus paschalis
medium fuerit efficax salutis & communicandæ divinæ gratiæ? §.
53. quomodo id ex qualitatibus agni doceatur? §. 54. quomodo ex
separatione & adspersione sanguinis? §. 55. quomodo ex promissi-
one & comminatione institutioni annexa? §. 56. quomodo ex ap-
propinquatione, quæ agni usui tribuitur? §. 57. quomodo ex por-
tatione peccati? §. 58. quomodo ex omissione comminationis ossium? §. 59.
quomodo ex intuitu Moysis §. 60. quomodo ex natura sacramentorum V. T.
§. 61. quomodo ex consideratione loci immolationis? §. 62. Quid attestentur
Rabbini §. 63. Quid Turcæ retineant? §. 64. Quid Prophetarū concent⁹ de hoc
agno? §. 65. An sacramentū agni pasch. sigillū pmissionū divinarū? §. 66. An
Christus in justificatione prima agnus, in justificatione secunda & extremo ju-
dicio non agnus, sed judex? §. 67. 68. Quid de agnis Dei habendum? §. 69. 70.
Quæ historicæ quæstiones in hac materia incidant? §. 71. Finis Synopseos.

INDICULUS AUTORUM VETERUM

& recentiorum in consideratione aut vindicatorum,
aut explicatorum, aut refutatorum, aut alijs
usibus adhibitorum.

A.		B.
<i>Abdias Babylonicus</i> p. 309.	<i>Anastasius Sinaita</i> p. 350.	<i>Balsamon</i> p. 240. 256.
<i>Aben Ezra</i> p. 381.	<i>Andradius</i> p. 194.	<i>Bandinus</i> p. 46.
<i>Acosta</i> p. 145. 296.	<i>Andreas Eudamon Io-</i>	<i>Baronius</i> p. 44. 71. 146.
<i>Ado Viennensis</i> p. 71.	<i>hannes</i> p. 14.	156. 205. 282. 284.
<i>Adrichomius</i> p. 104.	<i>Andrea passio</i> p. 306.	309. 335. 336. 342.
<i>Ægydius Conincius</i> p. 8.	<i>Andreas Vega</i> p. 194.	<i>Barradius</i> p. 164. 204.
15. 30. 31.	<i>Ansbertus</i> p. 122.	210. 246. 298.
<i>Albergonus</i> p. 12.	<i>Anselmus</i> p. 395.	<i>Bartholom. Fumus</i> p. 33. <i>ref.</i>
<i>Albertus Argent.</i> p. 161.	<i>Antisiodorensis</i> p. 152.	<i>Basilius</i> p. 181. 293. 316.
<i>Albertus M.</i> p. 202.	<i>Antoninus</i> p. 123. 153.	<i>Beatus Rhenanus</i> p. 270
<i>Albinus Flaccus</i> p. 45.	159.	340.
354.	<i>Antonius de Molina</i> p.	<i>Becanus</i> p. 118. 147.
<i>Alcasar</i> p. 114. & f. 119.	246.	<i>Beda</i> p. 216. 293. 311. 395
392.	<i>Arboreus</i> p. 104.	<i>Bellarminus</i> p. 4. 9. re-
<i>Alciatus</i> p. 246.	<i>Aretas</i> p. 122.	<i>futatur</i> 10. 13. 16. 18.
<i>Alexander ab Alexan-</i>	<i>Arias M.</i> p. 99. 133. 295.	19. 24. 25. 29. 30. 34.
<i>dro</i> p. 370.	<i>Armacanus</i> p. 207.	35. 36. 37. 42. 44. 54.
<i>Alexander Halensis</i> p.	<i>Arnobius</i> p. 349.	63. 84. 89. 90. 106.
153. 207. 358.	<i>Athanasius</i> p. 78. 293.	141. 150. 164. 215. <i>de</i>
<i>Alexander I. Papa</i> p.	294.	<i>verbi Dei efficacia</i> p.
234. 358.	<i>Athenagoras</i> p. 181. 294	221. 223. 253. 282. <i>de</i>
<i>Alfonsus à Castro</i> p. 55.	299.	<i>Laica communione</i>
64. 65. 71. 217. 295.	<i>Athenæus</i> p. 399.	p. 288. 295. 307. 331.
333. 404.	<i>Augustinus</i> ep. 49. p. 13.	359. 361. 404. <i>de sanct.</i>
<i>Alfonsus de Tostato</i> p.	<i>de hæres.</i> p. 19. q. V. &	<i>Benedictus Iustinianus</i>
46. 74. 371. 407.	N. T. p. 71. l. 21. <i>sent.</i>	p. 75. 195. 203. 216.
<i>Algerus</i> p. 138.	p. 128. <i>del. Malach. I.</i>	242. 277.
<i>Alliacus</i> p. 141. 207.	p. 178. 179. 276. 292.	<i>Benedictus Paris.</i> p. 135.
<i>Aloysius Legionensis</i> p.	293. 296. 314. 320.	<i>Benjamin Tudelensis</i> p.
<i>Aloysius Lipomanus</i> p.	<i>Manuale</i> p. 326. 351.	421.
307.	353.	<i>Bennius</i> p. 295.
<i>Ambrosius</i> p. 79. 229.	<i>Aureolus</i> p. 123.	<i>Bergomas</i> p. 161.
293. 315. 335. 349.	<i>Ayguanus</i> p. 73.	<i>Bernhardus Abbas</i> p.
		156. 293.

Bernhard. Eucemburg. p. 19	Cerdovens. p. 46. 101. 325.	Valentinum p. 332.
Bessarion p. 139. 203.	Christoph. à Castro p. 134.	Wormatiense p. 332.
Biel p. 141. 153. 203. 223. 225	143.	Copus p. 164.
Billius p. 296.	Chronicon. Saxon. p. 161.	Cornel. à Lap. p. 62. 101. notat.
Bisciola p. 111.	Chrysostomus de Melchis. p.	Corpus Can. p. 88. 310.
Blondellus p. 236.	80. 109. de L. Malach. p. 176.	359. 397.
Blondus p. 161.	270. 292. 293. 311. 353.	Costerus p. 401.
Bodin. p. 154.	Claudius Espencens p. 309.	Cottorus p. 237.
Bonaventura p. 10. 358.	Claudius de Sanctes p. 43.	Covarruvias p. 246.
Bovius p. 164.	388.	Crantzius p. 161.
Bozius p. 237.	Clemens Alex. p. 77. 299.	Cunæus p. 70. 389.
Bristo p. 164.	377.	Cuspinianus p. 161.
Brulifer p. 153.	Clemens Romanus p. 164.	Cyprianus p. 77. ^{vin. Sc. 2. 8. 11.} 169. 230.
Budæus p. 115.	293. 397.	292. 299.
Bulengerus p. 47.	Codomannus 366.	Cyrillus Alex. p. 196. 281.
Burgensis Ioh. p. 153.	Concilia	292. 293. 367.
Busæus p. 111. 296.	Agathense p. 332.	Cyrillus Hierosolym. p. 180.
Buxtorfius p. 383.	Ancyranum p. 246.	318. 350.
Bzovius p. 58. 162. ^{ref.} 376. 425.	Aurelianense p. 332.	D.
C.	Aurelianense III. p. 290.	Damasceus p. 80. 293.
Cabasilas p. 22.	Braccarense p. 332.	Decius p. 116.
Casareus Arelatensis p. 230	Cartharinense p. 290.	Decretales Epp. p. 234. 235.
Casareus Heisterb. p. 154.	Carthaginense III. p. 331	Delrio p. 368.
Cajetan. p. 7. 19. 74. 82.	Carthaginense IV. p. 332.	Demochares Monchiacens
195. 202. 216. 295.	Chalcedonense p. 404.	p. 43. 246.
Calvisius p. 426.	Constantinopol. in Trul-	Diogenes Laertius p. 314.
Campianus p. 295.	lo 253. 290.	Diodorus Siculus p. 366.
Canisius p. 111.	Eliberinum p. 290.	Dionysius Areopagita p.
Canones Apostolorum p.	Ephesinum p. 240.	294. 350.
247. 273. 286.	Gangrense p. 248.	Dionysius Carth. p. 104. 233.
Canus p. 42. 295. 325.	Laodicenum p. ^{256.} 290.	Dionys. Halicarn. p. 313.
Capnio p. 101. 246.	Matisconense p. 398.	Dominic. à Soto p. 42. 325.
Caponfachius p. 123.	Nannetense p. 335.	Drusius p. 93. 392. 403.
Carbonarius p. 76.	Sardicense p. 290.	Durandus p. 35. 45. 139.
Carleton p. 362.	Toletanum p. 336.	140. 203.
Carolus M. p. 293.	Toletanum I. p. 290.	Durandus Mimatensis p.
Casalius p. 194. 325.	Triburiense p. 332.	46. 151. 207. 258.
Casaubonus p. 45. 240. 426	Tridentinum p. 151.	Durantus p. 737. 246.
Cassander p. 390.	193. 203.	289.
Catharinus p. 123. 207. 325.	Vasense p. 331.	Duræus p. 295.
Chemnit. defend. 191. 207. 304. 409.		
Chytræus defend. 191.		

E.

Ederus p. 123.
 Egnatius p. 161.
 Eisengreinus p. 161.
 Eitfingerus p. 123.
 Elmenhorstius p. 330.
 Epiphanius p. 70. 72. 78.
 226. 292. 311. 330.
 350. 359. 394.
 Erasmus p. 296.
 Estius p. 195. 202. 203.
 213. 278.
 Etymologicum. Gr. M. p.
 367.
 Evagrius p. 397.
 Eucherius Lugdunensis p.
 71. 80. 299.
 Eusebius Caesarensis p. 173.
 182. 281. 284. 299.
 312. 359.
 Eusebius Emiffenus p. 108.
 Eustrathius p. 419.
 Euthymius Zigaben p. 80. 210

F.

Fagius p. 101. 420.
 Falco p. 263.
 Felician. Capitonius p. 71. 74
 Felinus p. 116.
 Felix p. 59. 62. 64. 66. 69.
 231. 232. 233. 307.
 Felix III. Papa p. 252. 310.
 Ferdinandus Ponzetus p.
 47. 291.
 Ferrariensis p. 46. 194.
 Fevardentius p. 194.
 Ficinus p. 419.
 Franciscus Georgius Vene-
 tus p. 392.
 Francolinus p. 389.
 Franzius p. 420.

Funccius p. 366.

G.

Gagneus p. 84.
 Galatinus p. 183. 421.
 Garetius p. 71. 168.
 Gaudentius Brixienfis p.
 319. 396.
 Gaultberius p. 318. 316.
 Gelasius Cycizenus p. 300.
 Genebrardus p. 44.
 Gennadius p. 71.
 Gentianus Hervetus p. 333.
 Georighemius p. 398.
 Gerhardus p. 376. 426.
 Germanus Constantinopo-
 litanus p. 333.
 Gerson p. 46. 153. 295.
 Gomez p. 116.
 Granatenfis p. 145.
 Gratian. 2. 277.
 Gregorius M. p. 84. 252.
 395.
 Gregorius Nazianzenus p.
 293. 300. 304. 353.
 Gregorius Nyffenus p. 208.
 293. 316.
 Gregorius Turon. p. 104.
 Gregor. Valentianus p. 10.
 12. 15. 27. 38. 40. 42.
 88. 98. 120. 153. 194. 325
 Gretferus p. 363. 393.
 Guido Carmelita p. 65.
 Gyraldus p. 339.
 Grot. de sacrif. p. 1. 1. 1.
 H. 1. 1. 1.
 Hasenreffer p. 358.
 Hardingus p. 153. 296.
 Haymo p. 80.
 Heervvartus p. 116.
 Henriquez p. 7. 34. 35.
 36. 38. 42. 47. 150. 325

329. 334.

Herberstein p. 145. Heerbrand. defend. 1
 Hesychius p. 367. 397. 419.
 Heurnius p. 389.
 Hieronymus p. 70. 175. 292
 320. 397.
 Hieronymus ab Oleastro p.
 104. 396.
 Hieronymus Balbus p. 46.
 Hieronymus Lauretus p. 55.
 Hieronymus Niger p. 149.
 Hilarius p. 123. 292.
 Hippolytus p. 109.
 Hugo de S. Caro 104. 204.
 Hugo de S. Victore p. 45. 152
 Hunnius p. 115.
 Huntlaus p. 85. 93. 214.
 215. 216. 218. 222.
 Hyg. 310. I.
 Iacob Meyerus p. 159.
 Iar. 223.
 Ieremi. Constantinopol.
 p. 398.
 Ignatius p. 249. 284. 287. 310. 383. 388.
 Inguen p. 153.
 Innocentius I. p. 290.
 Innocentius III. p. 65. 145.
 704. 207.
 Iohannes à Lovanio p. 307.
 Ioh. de la Haye p. 212. 295.
 Iohannes Diaconus p. 311.
 Iohannes Hesselius p. 309.
 Iosephus p. 348. 351. 374.
 Iovius p. 116.
 Irenaeus p. 113. 170. 292. 349
 Isidorus Clar. p. 82. 134. 291
 Isidorus Hispal. p. 104.
 Isidor. Pelusiota p. 285. 352
 Ivellus p. 109.

<i>Iustinus Mart.</i> p. 180. 299. 310. 345. 391. 396. ^{locus. pag. p. 170. drach. pentur.} <i>Kellerus notat.</i> 170. <i>Keckermannus</i> p. 355. <i>Kimchi</i> p. 384. 396. <i>Kirchmannus</i> p. 314. L. <i>Lactantius</i> p. 281. 395. <i>Laelius</i> p. 157. <i>Ledesma</i> p. 46. 325. <i>Leo Magnus</i> p. 277. 375. <i>Leonardus de Vtino</i> p. 163. <i>Leonardus Marius</i> p. 291. <i>Leo Thuscus</i> p. 269. <i>Lessius</i> p. 120. <i>Lindanus</i> p. 168. 252. 225. <i>Lipsius</i> p. 116. <i>Liturgia Basilij</i> p. 267. <i>Chrysostomi</i> p. 269. <i>Iacobi</i> p. 251. <i>Marci</i> p. 26. <i>Petri</i> p. 252. ^{ad} 267. <i>Lizarazus</i> p. 123. <i>Lombardus</i> p. 45. 81. <i>cujus</i> <i>originis?</i> <i>ibid.</i> <i>Lorichius</i> p. 47. <i>Lorinus</i> p. 19. 242. 246. 289. 361. <i>Lucius</i> p. 152. <i>Ludovic. de la Cerdá</i> p. 289. <i>Lutherus</i> p. 291. 358. <i>Lyra</i> p. 73. M. <i>Macarius</i> p. 299. <i>Machiavellus</i> p. 115. <i>Magalianus</i> p. 389. <i>Maldonatus</i> p. 25. 124. 295. 296. 401. <i>Malvenda</i> p. 122. <i>Mandevilla</i> p. 145.	<i>Margarinus de la Bigne</i> 166. <i>Mariana</i> p. 291. <i>Marsilius</i> p. 10. 203. 35. <i>Martialis Lemovicen.</i> p. 167. <i>Martinus à Roa</i> p. 341. <i>Martinus Polonus</i> p. 159. <i>Massonius</i> p. 355. <i>Matthæus Galenus</i> p. 45. <i>Mayerus</i> p. 423. <i>refell.</i> <i>Mayronius</i> p. 153. 207. <i>Mercerus</i> p. 87. <i>Meurisse</i> p. 44. <i>Minutius Felix</i> p. 280. ^{207.} <i>Mombritius</i> p. 308. <i>Monceius</i> p. 363. <i>Montacutius</i> p. 194. <i>Mortonus</i> p. 295. <i>Moses Meridenens</i> p. 299. <i>Musculus</i> p. 401. <i>Mussatus</i> p. 163. <i>Mussus</i> p. 296. N. <i>Natal. Beda</i> p. 325. <i>Navarrus</i> p. 32. 44. <i>Nauclerus</i> p. 161. <i>Nebrissensis</i> p. 349. 351. 359. <i>Nicephorus</i> p. 335. 397. <i>Nicetas</i> p. 398. <i>Nicetas Setronius</i> p. 305. <i>Nicol. Casanus</i> p. 19. 234. <i>Niem</i> p. 115. <i>Nodynus</i> p. 368. 403. <i>Nogarola</i> p. 330. O. <i>Occam</i> p. 140. <i>Odo Cameracensis</i> p. 204. 207. <i>Oecumenius</i> p. 277. <i>Onkelos</i> p. 347. <i>Onufrius Panvinus</i> p. 282.	<i>Optatus Milevitanus</i> p. 276. 285. 318. 350. <i>Origenes</i> p. 70. ^{exul.} 109. 127. 280. 286. 292. 300. 397. <i>Ostorodus</i> p. 29. 216. P. <i>Pagninus</i> p. 371. 391. <i>Paludanus</i> p. 153. <i>Pamelius</i> p. 246. 285. ^{289.} <i>Pantusa</i> p. 67. <i>Paræus</i> p. 355. 416. <i>Panlinus Nolanus</i> p. 336. <i>Paulus Apost.</i> p. 315. <i>Paulus Burgenfis</i> p. 368. <i>Paulus Æmilius Sanctorius</i> p. 425. <i>Pausanias</i> p. 314. <i>Pererius</i> p. 8. 11. <i>ref.</i> 69. 72. 74. 82. 84. 295. 351. 372. <i>Peresius</i> p. 168. 237. 325. <i>Perionius</i> p. 104. 346. 348. <i>Petrus Blesensis</i> p. 368. <i>Petrus Comest.</i> p. 104. <i>Petrus Damian.</i> p. 104. <i>Petrus de Natalibus</i> p. 309. <i>Petrus Loperz</i> p. 383. <i>Petrus Soto</i> p. 20. <i>Petrus Suavis Polanus</i> p. 67. 193. <i>Philastrius</i> p. 19. <i>Philemon</i> p. 7. <i>Philippus Presbyter</i> p. 104. <i>Philo</i> p. 348. 350. 351. 388. 403. 423. <i>Phrygio</i> p. 161. <i>Picus</i> p. 112. <i>Picus Miradula</i> p. 295. 360. <i>Pierius Valerius</i> p. 370. <i>Pigghius</i> p. 194. <i>Pineda</i> p. 104.
---	---	--

Eintus p. 114. 246.	Sandoval. p. 340.	292. 299. 311. 330.
Piscator p. 355.	Scaliger p. 366. 381. 383.	Theodoretus p. 107. 175. 182. 368.
Platina p. 146. 159. 258.	396. 399. 426.	Ticonius p. 13.
Plato p. 5. 6.	Schlotanus p. 141.	Titelmannus p. 207.
Polybius p. 419.	Schmalcius p. 29.	Toletus p. 88. 296.
Polydorus Patavinus p. 154.	Scortia p. 246.	Torniellus p. 75.
Polydorus Virgilius pag. 9.	Sedulius p. 104. 277.	Theophylactus p. 210.
281. 340.	Selden p. 389.	Thomas Aquinas p. 10. 13. ejus elogiū p. 466. 277. 303. 419.
Pontanus Iovianus. p. 154.	Seldius p. 117.	Thomas Sarisburiensis p. 225.
Possevinus p. 93. 110. 133.	Seneca p. 6.	Tremellius p. 399.
315.	Serarius p. 119. 353. 370.	Trevelius p. 361.
Primasius p. 123. 299.	372. 388. 396. 401.	Trittenheimius p. 163.
Proclus Constantinop. p. 259.	Seripandus p. 67.	Triumphus p. 118.
Procopius Gazaus p. 737.	Sirletus Card. p. 261.	Turnebus p. 400.
Prosper p. 104.	Sixtus Senensis p. 54. 91.	Turrianus p. 97. 164. 350. lib. ref.
R.	110. 250. 295.	Tuscanus p. 157.
Rabanus Maurus p. 47. 104.	Socrates p. 352.	V.
Rambam p. 354. 360.	Soteallus p. 152. (376.	Vairlenius p. 250.
Raynoldus p. 318.	Stapletonus p. 116. 164. 237.	Valerius M p. 6. (233.
Rhodiginus p. 400. & 1.	Stella p. 121. 233. 295.	Vasquez p. 56. 60. 227. 228. 230.
Ribera 83. 98. 277. 351. 361.	Steuchus p. 116. 420.	Vatablus p. 122. 134.
Richardus de Mediavilla p.	Strabus Fuld. p. 122.	Vbertinus de Casalis p. 123.
45. 46. 89. 153.	Strada p. 162.	Vecerius p. 161.
Richlicius p. 237.	Stuckius p. 440.	Vedelius p. 250.
Rosvveidus p. 194.	Stumpsius p. 161.	Veyl
Roffensis p. 246. 333.	Suarez p. 10. 120. 124. 193.	Victoriap. 75.
Rupertus Tuit. p. 104. 358.	Surius p. 157. 307. (196.	Viegas p. 112. 120.
369. 395.	Sylburgius p. 346.	Vignerius p. 9. 28. 40. 119. 121.
S.	Sylvester Prierius p. 46.	Vilalpandus p. 76. (325.
Salmeron p. 7. 8. 13. 33. 42.	Syricius p. 290.	Volaterranus p. 83. 161.
66. 67. 90. 98. 141. 144.	T.	De Voragine p. 340.
149. 197. 198. 199. 202.	Tacitus p. 366.	Vrsinus p. 400.
206. 209. 211. 218. 221.	Tannerus p. 47. 156. 224.	W.
223. 295. 324. 331.	Tertullian. ad G. Ind. p. 77 ad G.	Walafridus Strabo p. 258.
Sanctius p. 126. 242. 362.	Marcion. p. 170. 180. praescr.	Wimpfelingius p. 161.
	contr Marc. p. 225. 226. 285.	Wodverius p. 284. refell. ad Minut.
		X.
		Xenophon p. 419.
		Z.
		Zacharias Vice Comes p. 155.
		Zephyrus p. 367.
		Zwinglius p. 554.

INDEX PRÆCIPUORUM S. SCRIPTURÆ DICTORUM
quæ in Mysaria Missæ & Dissertatione de Agno Paschali.
aut vindicantur aut illustrantur.

GENESIS.	XIV, 18. cap. 3. toto.	VI, 20. p. 413.	XXXIIX, 32. p. 238.
III, 15. p. 11. 418.	XVII, 7. p. 416.	IIIX, 26. p. 413.	LEVITIC.
IV, 2. p. 8. 270. 4. p. 11.	XLVI, ult. p. 389.	XII, tot. diff. p. 347.	II, 1. p. 137.
V, 24. 512. 514.	EXODI.		

Sebett Zum heil. Rock des
Gesez: So zu Cner in der
Capellen gewaschet wird.

Angenehm süßer Rock des
Wir kommen zu dir alle gern,
Maria die Jungfrau dich dich
des Königs geschenkt, und damit.
Der süßige Rock zu aller Frist
mit dir die Liefen gewaschen ist,
Der dir das uns Kinderlassen hat,
Gehet gegeben dieser Stadt.
Jesus! was wunderbarlich
Jesus gelich in diesem Blut,
Vergibt uns oft mit Dankbarkeit
Ein lausob dir deiner Mühsamkeit.
Gib dir dich dich dich dich dich,
Weg mit dir dich dich dich dich,
Ablass der Sünd, und bestand
Dass wir dir loben im Hockland. Amen!

Dorsche, Johann Georg

Diss. de agno paschali ludaeorum

Argentoratum 1644

4 Diss. 2081#Beibd.32

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10827553-0